

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Bc. Matěj Votroubek

Literární činnost právníka JUDr. Emila Háchy

Rigorózní práce

Olomouc 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci na téma *Literární činnost právníka JUDr. Emila Háchy* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

Ve Vysokém Mýtě dne 17.11.2014

.....
Mgr. Bc. Matěj Votroubek

O B S A H

1. Úvod.....	3
2. Rodinné zázemí.....	8
3. Profesionální kariéra	
3.1. Zemský výbor Království českého.....	20
3.2. Soudce Nejvyššího správního soudu ve Vídni.....	22
3.3. Soudce Nejvyššího správního soudu v Praze.....	23
3.3.1. Nový zákon o Nejvyšším správním soudě.....	31
3.4. Prezidentem Česko-Slovenska.....	37
4. Literární činnost.....	44
4.1. Judikatura.....	45
4.2. Rozhledy po cizím zákonodárství.....	54
4.3. O rakouské správě.....	56
4.4. Anglické správní právo.....	61
4.5. Sborník Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela.....	63
4.6. Vzpomínka na Dr. Václava Škardu.....	65
4.7. Vzpomínka na Dr. Otakara Sommera.....	66
4.8. Účast na tvorbě Slovníku veřejného práva československého.....	67
4.9. Anglická krásná literatura.....	70
4.10. Básnická sbírka Omyly a přeludy.....	73
5. Závěr.....	75
6. Seznam pramenů, literatury a příloh.....	80
7. Abstrakt práce v českém a anglickém jazyce.....	87
8. Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce.....	88

1. Úvod

Tato práce vznikla přepracováním autorovy dřívější magisterské diplomové práce¹, která byla rozšířena a značně kvalitativně a tematicky upravena tak, aby odpovídala nárokům kladeným na rigorózní práce. Na rozdíl od diplomové práce se nezaměřuje tolik na život JUDr. Emila Háchy a popis jeho doby, ale věnuje se především jeho literární činnosti, v širším slova smyslu. Snahou této práce je zjistit, zda a případně jak, se osobnost JUDr. Emila Háchy projevila v jeho literární činnosti, zejména v té judikатурní. Přesto, že se práce zabývá životem a dílem JUDr. Emila Háchy do jeho volby prezidentem republiky, jsou v ní citovány i některé prameny vzniklé až po roce 1938. Jde však převážně o dobové publikace či články, které popisují Háchův dřívější život.

Ve snaze o zobrazení osobnosti JUDr. Emila Háchy před jeho nástupem do prezidentského úřadu bylo nutné vyhledat maximální množství informací z pramenů. Stejně tak, jak rozmanitý život vedl JUDr. Emil Hácha a jak různorodé záliby pěstoval, je pestrá i pramenná základna. I v jeho literární činnosti lze spatřovat různé kategorie.

Nejrozsáhlejší je samozřejmě jeho odborná vědecká právní činnost. I v ní je možné sledovat několik podkategorií. Naprosto specifickou podkategorií, je Háchova judikатурní činnost při jeho působení na Nejvyšším správním soudě. Tato práce se snaží mimo jiné studiem Háchových judikátů a jejich analýzou poodhalit osobnost samotného soudce. Autorovým předpokladem je, že rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou natolik významná, že jsou i po cca sto letech přístupná veřejnosti. Dnes jsou totiž nejvýznamnější rozhodnutí publikována v oficiálních sbírkách, které jsou poměrně dobře dostupné i veřejnosti. K pramenné základně ohledně této Háchovy činnosti je však možné uvést, že pouze část Háchových rozhodnutí² se dochovala uložená (v opisech) v Národním archivu v Praze, kde tvoří poměrně podstatnou část fondu Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951. V žádném případě se však nejedná o ucelený přehled rozhodnutí tohoto soudu. Co se týče oficiální sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, jedná se o tzv. Bohuslavovu sbírku, v níž vyšlo od roku 1918 do roku 1948 ve dvou řadách (administrativní a finanční) několik desítek tisíc nálezů. Kompletní sbírka však již není dostupná a v současné době je známá jen z výběrů vycházejících tiskem a zařazovaných i do počítačových právních informačních databází. Mnohem přínosnější pro tuto práci než „běžné“ judikáty uložené v Národním

---

¹ VOTROUBEK, Matěj. *Neprezident JUDr. Emil Hácha: Život a literární činnost JUDr. Emila Háchy před zvolením prezidentem Česko-Slovenska*. Olomouc, 2009. (Magisterská diplomová práce)

² Spíše je potřeba mluvit o rozhodnutí senátu, kterému Hácha předsedal.

archivu, jsou samotným JUDr. Háchou komentovaná nejzajímavější a nejzásadnější rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, která byla veřejně publikována ve *Věstníku ministerstva vnitra Československé republiky*. Samozřejmě, že ani v tomto případně nešlo o články určené nejširší laické vrstvě společnosti. Už z toho, v jakém periodiku byly otištěny, vyplývá, že se jednalo o zpřístupňování rozhodovací činnosti státním úředníkům s tím, že jím bylo touto formou nastíněno, jakými směry se ubírají aktuální teoretické úvahy nejvyšších soudců v oboru.

JUDr. Emil Hácha však ve svých člancích nepublikoval „pouze“ komentovaná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Ve své odborné literární činnosti šel mnohem dále. Systematicky se věnoval teoretickým rozborům z oblasti stavebního práva, silničního práva, správy státu atd. Do těchto oborů přinášel aktuální úvahy nad domácí právní úpravou v Rakousku-Uhersku (později v Československu) a často ji srovnával s úpravami zahraničními. Mnohé z jeho článků jsou právě rozbořem cizích legislativ, v jejichž znalosti byl JUDr. Hácha ve své době jedinečný. V oblasti srovnávacího správního práva po zásluze patřil mezi největší evropské odborníky své doby.

Nejpřínosnější pro odbornou veřejnost Háchovy doby však bylo redigování *Slovníku veřejného práva československého*. Šlo tehdy o neobyčejné encyklopedické dílo, které u nás nemělo ani v pozdější době obdoby. Jednoznačně o tom svědčí i skutečnost, že tento slovník je užíván do dnes. Jeho význam je nepopiratelný. Mezi Háchovu odbornou činnost se dají počítat i články věnované jeho kolegům³ do nejrůznějších sborníků, ať k významným životním jubileím, nebo in memoriam. V nich můžeme spatřovat spíše JUDr. Háchu právního odborníka, než člověka kulturního či dokonce sportovně založeného.

Co se týče pramenné základny pro tuto práci, je nutné zdůraznit, že na první pohled by se mohlo zdát, že v případě osobnosti JUDr. Emila Háchy bude existovat velké množství pramenů. Toto je částečně pravda. Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že většina pramenů se váže k JUDr. Emilu Háchovi jako prezidentovi republiky. Jeho odborná činnost není téměř známa a prameny k ní nejsou systematicky soustředěny do jednoho zdroje, ani nejsou uloženy v jedné instituci. Kromě fondu Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951 uloženého v Národním archivu, je větší množství pramenů dokumentujících Háchův život před nástupem do prezidentského úřadu uloženo na první pohled poměrně nelogicky a náhodně v Archivu Národního muzea v Praze Holešovicích. Tento fond vznikl většinou díky vazbě jeho původců na Národní muzeum. V tamějším fondu čítajícím sedm kartonů, který je nazván lapidárně

---

³ Například Jiřímu Hoetzelovi, Václavu Škardovi a dalším.

Emil Hácha⁴, je uloženo několik osobních dokladů, osobní i oficiální korespondence⁵, fotografie a částečně i literární dílo. V tomto fondu jsou však i „materiály cizí“, týkající se dalších rodinných příslušníků, jako např. Theodora Háchy⁶.

Tato práce se však nevěnuje pouze odborné literární činnosti JUDr. Emila Háchy. K dokreslení jeho osobnosti a literární tvorby je nutné se zaměřit i na jeho zaujetí pro literaturu, národopis, sochařství, hudbu a umění vůbec, což jej zásadně odlišovalo od většiny jeho kolegů. Důležité je ale zdůraznit skutečnost, že nešlo pouze o pasivního „konzumenta“ umění. JUDr. Emil Hácha zpíval, hrál na housle a klavír, byl aktivní překladatel prózy i poezie, ba co víc, dokonce napsal básnickou sbírku *Omyly a přeludy*. JUDr. Emil Hácha byl „renesanční“ člověk, jenž se však veřejnosti stal známým zejména kvůli poslední fázi svého života. Málo kdo dnes ví, o jak jedinečného muže se jednalo.

Úryvky z jeho prací a v neposlední řadě i básní mají dokládat, jaká osobnost stála v čele našeho správního soudnictví za první republiky. Stejně tak osobní vzpomínky jeho přátel a příbuzných obsažené v této práci autenticky vykrešlují Háchovu osobnost.

Co se týče dosavadního zpracování zvoleného tématu, tak osobností a životem JUDr. Emila Háchy se po roce 1989 zabývalo několik historiků. Až na Machálkova *Prezidenta v zajetí* však žádný z nich téměř nepojednával o jeho kariéře před volbou prezidentem a už vůbec ne o literární činnosti. I Vít Machálek toto téma řeší spíše okrajově. Mezi sepsáním autorovi diplomové práce a této rigorózní práce publikoval historik Václav Junek novou knihu zabývající se životem JUDr. Emila Háchy⁷. Tato jeho kniha je ze všech, které o JUDr. Háchovi dosud vyšly, nejvíce založená na autorových hypotézách a spekulacích.

Téma JUDr. Emila Háchy bylo pro sepsání této rigorózní práce zvoleno pro rozporuplnost, až kontroverznost protagonisty. Po druhé světové válce byl tehdejšími představiteli Československa jednoznačně a bez jakýchkoliv pochyb morálně odsouzen za kolaboraci s hitlerovským Německem. Marxistická historiografie z něj vytvořila symbol

---

⁴ Jedná se o sebraný materiál z let Háchovy činnosti u Nejvyššího správního soudu a také dokumentaci jeho veřejné činnosti v době Protektorátu. Nejde tak v žádném případě o úplnou pozůstalost. Tento materiál posbíral jeho dlouholetý spolupracovník doc. Dr. Josef Kliment. Až v roce 1986 jej zpracovali a inventarizovali muzejní pracovníci Milada Popelková a Aleš Chalupa (viz Inventář fondu Emil Hácha). Kromě materiálu sesbíraného doc. Dr. Klimentem fond obsahuje i listiny z pozůstalosti Háchova bratra Theodora a částečně i materiály převedené sem z archivní správy Ministerstva vnitra.

⁵ Fond je sice rozčleněn mimo jiné na osobní a oficiální korespondenci, kritérium tohoto členění je však poměrně nejasné. I v části nazvané osobní korespondence se jedná spíše o korespondenci oficiální.

⁶ Starší z bratrů Háchových byl po dlouhou řadu let v úzkém kontaktu s Národním muzeem. Po druhé světové válce byl dokonce správcem Stejskalovy vily v Hostovicích, která je dosud majetkem Národního muzea.

⁷ JUNEK, Václav. *Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest: Fakta o životě a osudu nejspornější osobnosti českých moderních dějin*. Praha: Petrklíč, 2013.

a zároveň i důvod porobení československého národa v době druhé světové války. Politika rezignující před nacismem, byť i za řadu ústupků, byla později nazvána „háčovštinou“⁸⁸.

S pádem komunistického režimu v Československu došlo k očištění mnohých postav naší historie. JUDr. Emil Hácha bohužel nebyl jednou z nich. Do dnešní doby totiž není vyjasněno, jakou vinu nesl na vývoji Československa po roce 1938, a do jaké míry byl pouze svědkem událostí, ke kterým by tak jako tak došlo. Faktem ale je, že současní historikové se jím konečně začali seriózně zabývat a že se jej snaží objektivně popsat. Díky nim se názor na JUDr. Emila Hácha pomalu mění z jednoznačného odmítnutí do pozice realistické kritiky.⁹

Popsaný posun v pohledu na JUDr. Emila Hácha probíhá v různých kruzích české společnosti nesterpně rychle. Pamětní desky na svém rodném domě v Trhových Svinech se dočkal až šest let po nástupu demokracie u nás. Jednalo se o jeden z prvních aktů připomenutí si tohoto prezidenta u nás. Většinouval náladu té doby však více než toto gesto památky reprezentují slova Miloše Zemana, tehdejšího lídra politické opozice, který prohlásil: „Pokládám za ostudné, jestliže je kdekoli v ČR odhalována pamětní deska muži, který se objektivně provinil kolaborací s okupačním režimem.“¹⁰

Jenže JUDr. Emil Hácha nebyl pouze prezidentem republiky. Jeho působení v tomto úřadu by se dalo přirovnat k vrcholku ledovce plovoucího nad hladinou. Jedná se o nejviditelnější část jeho života a působení, zároveň je to však ta část nejmenší. Kdyby JUDr. Emil Hácha v roce 1938, po odchodu Edvarda Beneše do exilu, nepodleh tlaku domácí politické reprezentace a nepřijal prezidentskou kandidaturu,

Obr. 1: Pamětní deska JUDr. Emila Háchy

⁸⁸ Definována je jako: „kolaborantská politika reakčních českých kruhů v protektorátě Čechy a Morava, která nacistům napomáhala upevňovat okupační moc v českých zemích a využívat jejich zdrojů a bohatství ve prospěch nacistické válečné mašinérie. Třídní oporou této politiky byla česká velkoburžoazie.“ (viz KROUPA, Vlastislav. *Český antifášismus a odboj*. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 120.)

⁹ Dne 1.4.1996 bylo registrováno u Ministerstva vnitra občanské sdružení se sídlem v Praze, které nese název Společnost JUDr. Emila Háchy. Jeho prvním předsedou byl vyslanec hrabě Hugo Mensdorff-Pouilly. Právě tato společnost uspořádala ve spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny a Masarykovým ústavem Akademie věd České republiky u příležitosti šedesátého výročí konce druhé světové války a šedesátého výročí smrti Emila Háchy dne 8. června 2005 v prostorách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky seminář Causa Emil Hácha. I tento seminář měl příspěvek k představení JUDr. Háchy veřejnosti, objektivnímu pohledu na něj, a tím i očištění jeho jména. Obrovskou devizou tohoto semináře bylo, že na něm vystoupili největší znalci Háchovy osobnosti, života a díla současnosti. Důležitým výsledkem semináře pak bylo i otištění přednesených příspěvků ve sborníku redigovaném Jiřím Rubínem a Jiřím Tomešem, *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008.

¹⁰ Hácha dostal desku. *Rudé právo*, 26.6.1995, s. 2.

upadl by s největší pravděpodobností do zapomnění. Až do této osudné události totiž vedl poklidný život mimo politické kolbiště. Přes nenápadnost svého života se ale zásadním způsobem podílel na chodu Československé republiky. Byl vynikajícím soudcem, ale především úředníkem ještě starého rakouského ražení. Jeho bratr Theodor tuto loajálnost později vyzdvihl, když její kořeny našel již ve vzpomínce na společné dětství. „Vzpomínám – je to asi nejstarší vzpomínka z nejtútlejšího věku – jak jsme oba, bratr asi pětiletý, já asi tříletý, ochuravěli nějakou z běžných dětských nemocí. Starostliví rodiče zavolali lékaře. Přišel pan doktor, starší pán s plnovousem a dlouhými vlasy, v dlouhém kabátě se šosy, v jejichž útrokách nosíval kornouty cukrátek, jimiž odměňoval nebo k povolnosti k lékařské prohlídce získával malé pacienty. Dlouho jsem se zdráhal ukázat jazyk a zvláště úporně jsem se bránil další prohlídce než jsem poslechl; snad tu zapůsobil vedle domluv také kornout cukrátek. Pak prohlédl lékař bratra, který ležel ve vedlejším pokoji – otevřenými dveřmi jsem pozoroval a slyšel, že bratr poslušně ihned ukázal jazyk a podrobil se prohlídce. Také nepříjemně chutnající medicínu bral ochotněji. To byl můj první – tehdy ovšem neuvědomělý – poznatek bratrovy poslušnosti. Byl to snad již zárodek onoho smyslu pro povinnost, během let stále se prohlubujícího, který provázel bratra celým životem, vyhraněn posléz v jeho známé ‚sloužím‘.“¹¹

Tato práce do značné míry vychází z předpokladu vyvozeného již v autorově diplomové práci, že JUDr. Emil Hácha před zvolením prezidentem Česko-Slovenska¹² byl úplně jinou osobností, než JUDr. Emil Hácha, kterého známe jako představitele státu. Předpokládá totiž, že během své soudcovské kariéry byl mnohem více vědecky a umělecky činným, neboť na to měl více prostoru. Rovněž se u něj dosud neprojevila nemoc omezující jeho vůli. Tato práce uvedený předpoklad sleduje, přičemž si vymezuje za cíl podhalit na základě studia Háchova rodinného zázemí, původu a zálib, ve spojení s analýzou jeho literární činnosti, jak se osobnost JUDr. Emila Háchy promítla do jeho literární činnosti, zejména té judikaturní, a zda vůbec.

---

¹¹ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karta 7, signatura 471, Přepis rozhlasového projevu Ing. Theodora Háchy odvysílaného dne 30.11.1943 v 20:15 – 22:00 hodin. V audio podobě též jako *Část rozhlasového projevu Ing. Theodora Háchy ze 30. listopadu 1943 k 5. výročí volby dr. Emila Háchy prezidentem* [online]. [cit. 17. listopadu 2014]. Dostupné na <<http://www.ustrcr.cz/data/mp3/audioarchiv/pata-volbahachy/03-theodor-hacha.mp3>>.

¹² JUDr. Emil Hácha byl zvolen prezidentem dne 30.11.1938, tedy v době, kdy se již náš stát nenazýval Československá republika, ale Česko-Slovensko, nebo též Česko-Slovenská republika. Šlo o tzv. druhou republiku. Toto označení však vydrželo pouze do 15.3.1939, kdy byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Označení funkce JUDr. Emila Háchy v Protektorátu Čechy a Morava bylo státní prezident. Pokud tato práce hovoří o Emilu Háchovi jako prezidentovi státu, označuje jej za prezidenta Česko-Slovenska.

2. Rodinné zázemí

Seznámení se s rodem JUDr. Emila Háchy je možná důležitější, než se na první pohled může zdát. Předkové totiž každému jednotlivci odkazují své genetické predispozice, ale hlavně zajišťují jeho výchovu. Přinejmenším v první pětině života člověka je na rodičích nebo širší rodině obstarání jeho materiálních potřeb. Předkové nastavují člověku žebříček jeho hodnot a jsou pro něj i vzorem morálky. Způsob a rozsah výchovy je pak ještě důležitější než genetická výbava jednotlivce. Vzhledem k významu rodiny pro člověka je v této práci uveden i základní přehled historie rodu, ze kterého vzešel JUDr. Emil Hácha. Navíc, jak se později v této práci ukáže, v generaci JUDr. Emila Háchy se příbuzenské vazby ještě posílily vzájemnými manželskými svazky.

Za prvního doloženého předka JUDr. Emila Háchy se považuje Jakub Holub, který se roku 1673 usadil na „Háchovském gruntě“ v jihočeské obci Řenkově a stejně jako jeho dřívější vlastníci přijal podle něj i svoje přízvisko Hácha¹³. Pravnuk Jakuba Holuba, Josef Hácha, byl prvním z předků JUDr. Háchy, který se stal ve své obci rychtářem, a vymanil se z života prostého rolníka. Jeho syn Jan, dědeček budoucího soudce a prezidenta, se rovněž stal rychtářem¹⁴. Tomu se jako nejstarší syn narodil Josef Emanuel Hácha, který nepokračoval v rychtářských šlépějích otce a děda, ale vystudoval střední školu v Písku a stal se z něj berní úředník. Již tři generace Háchů před JUDr. Emilem Háchou se tedy věnovaly věcem veřejným. Josef Emanuel se oženil Marií rozenou Klasovou, s níž se odstěhoval do Trhových

Obr. 2: Manželé Háchovi s malým Emilem

¹³ Posloupností Háchových předků se zabývá: HÁCHA, Theodor Josef. *Náš rod*. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha: Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta*, vydáný v roce jeho sedmdesátých narozenin. České Budějovice: Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 34-40. Později byla vydána samostatně útlá publikace HÁCHA, Theodor Josef. *Náš rod*. Praha: Č.A.T., 1943.

¹⁴ O jak významnou postavu se jednalo, dokládá i skutečnost, že Jan Hácha byl v roce 1848 určen hrabětem Lvem Thunem za poslance náhradníka na konstitučním sněmu.

Svinů¹⁵, jednoho z posledních českých měst v jinak německém jihočeském pohraničí. Těmto manželům se dne 12. července 1872 narodil budoucí prezident Česko-Slovenska pokřtěný jmény Emil Dominik Josef. Téměř na den přesně o dva roky později se dne 22. července 1874 Emilovi narodil mladší bratr, který byl pokřtěn jako Theodor Josef.

Háchovi předchůdci z matčiny strany, tedy Klausové, pocházeli převážně z Moravy a řadili se mezi německy mluvící obyvatelstvo. Mužští představitelé rodu se většinou živili jako sládci. Dědeček JUDr. Emila Háchy, Dominik Klaus se při svém působení ve Vlašimi oženil s Annou Průchovou, která byla původem Češka. Své děti vychovávali česky. Spojovala

je především pevná katolická víra a křesťanské hodnoty vůbec.

Josef a Marie Háchovi vychovávali své syny v křesťanství založeném na osobní víře v boha a lásku k bližnímu svému. Tento životní postoj vyznával JUDr. Emil Hácha po celý život svůj.

Oba bratři Háchovi si již ve svém dětství vypěstovali lásku k přírodě, touhu po vzdělání, vyrovnanost, cílevědomost a v neposlední řadě i specifický smysl pro humor. Starší Emil po otci zdědil zejména jeho smysl pro spravedlnost, odpovědnost, zálibu v přírodě a četbě a zřejmě i něco z jeho

Obr. 3: Rodinná fotografie, kde je Emil mezi rodiči

byrokratického založení. Mladší Theodor vynikal spíše svou manuální zručností a nadáním na technické věci.

Marie Háchová měla především podíl na formování charakteru svých synů. Dávno po její smrti na ni JUDr. Emil Hácha vzpomínal: „Maminka? To bylo obětavé, dobré stvoření, zlatá maminka.“¹⁶ Marie se vždy snažila zajistit svým synům nejen kvalitní mravní výchovu, ale i vzdělání na co nejvyšší úrovni¹⁷.

¹⁵ Název tohoto městečka (znějící v současnosti poněkud hanlivě) pravděpodobně není odvozen od trhů s vepří, jak by se nám dnes mohlo jevit. Spíše se soudí, že toto označení reflektuje přítomnost několika obchodních stezek, které se v okolí městečka „svíjejí“ z Rakouska.

¹⁶ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

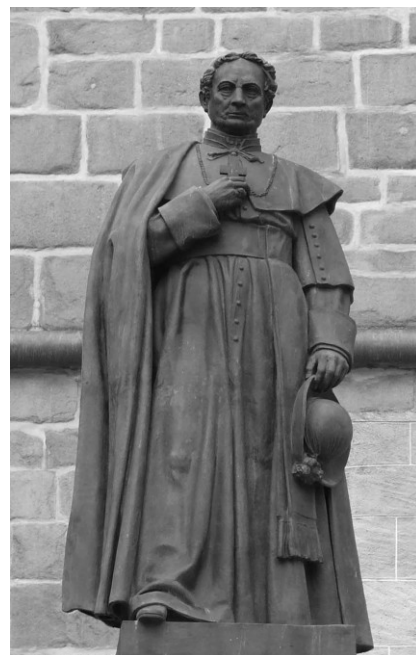
¹⁷ V současné době je rodný dům Emila Háchy symbolicky věnován vzdělávání. Jedná se o poměrně rozsáhlou budovu, ve které se nachází Mateřská škola, Základní škola, Praktická škola a Klinické pracoviště Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity.

Emil Hácha byl od malička oproti svým vrstevníkům vždy velmi vážný a hlavně neobyčejně zodpovědný. Poměrně brzo se naučil číst, ale i plavat a bruslit. Díky kvalitnímu domácímu vzdělávání byla Emilovi ve škole odpuštěna první třída. I tak patřil mezi svými spolužáky mezi ty nejlepší. Proto se Josef a Marie Háchovi na doporučení učitelů rozhodli, poskytnout mu další vzdělání. Volba padla na Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích¹⁸.

Jak asi vypadaly první kontakty nových spolužáků pocházejících z různých měst a obcí jižních Čech popsal ve svých pamětech Václav Čácha, pozdější rada Nejvyššího soudu v Brně: „Byli jsme z různých krajů jižních Čech, většinou ještě mezi sebou neznámí, pozorovali a odhadovali jsme se zrakem navzájem. Mou pozornost upoutal zvláště hoch menší postavy, zřejmě mladší než většina ostatních, snědého obličej, vážného vzezření, tmavých vlasů a očí, s výrazným obočím a s důlkem v bradě; úpravný jeho šat se lišil od výrobků venkovských krejčí, jež převládaly. Byl to studentík Emil Hácha.“¹⁹

Rodiče Emila Háchy nepatřili mezi ty úplně nejchudší, a tak mladý Emil nemusel bydlet v biskupském internátu. Byl ubytován v rodině tehdejšího ředitele jediné české obecné školy v Českých Budějovicích profesora Václava Novotného. To mělo na jeho duševní vývoj značný vliv. Je třeba si uvědomit, že byl pod dohledem učitelů nejen v budově gymnázia, ale i u sebe „doma“. Dá se tak říct, že tímto Emil Hácha přišel o podstatnou část svého dětství. Na druhou stranu mu však tento profesor nechal nahlédnout do světa umění, hudby a literatury. Díky němu mladý Emil poměrně brzo sáhl po klasické literatuře, Shakespeara nevyjímaje. Mimo to mu rozšířil i jeho rozhled ve věcech veřejných a národních. Rodina Václava Novotného byla totiž silně vlastenecky smýšlející.

Háchovi spolužáci na budoucího prezidenta později vzpomínali jako na studenta velmi zodpovědného, klidného a vždy dobře připraveného. Měl svérázný smysl pro humor a sebeironii. Josef Šusta, budoucí historik, se kterým se Emil Hácha seznámil právě na

Obr. 4: Socha J. V. Jirsíka

¹⁸ Českobudějovické gymnázium založil a na vlastní náklady vybuodoval Jan Valerián Jirsík, český vlastenecký biskup roku 1868. Šlo tehdy o jedinou českou střední školu v Českých Budějovicích. Další variantou obdobného vzdělávání bylo reálné gymnázium v Českém Krumlově, které však bylo německé.

¹⁹ ČÁCHA, Václav. Budějovický student Emil Hácha. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha: Obraz domova, rodu a života pana státního prezidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice: Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 50.

Jirsíkově gymnáziu, na něj později vzpomínal: „...Emil Hácha. Toho jsem znal již proto, že bydlil blízko nás se svou ovdovělou matkou a bratrem. Hácha byl.... ...trochu přimračený, nevysoký vzrůstem, neměl jeho[rozuměj Ferdinanda Čenského – pozn. aut.] polodívčí sličnosti a ani hravě milostných nálad; ztráta otce mu dala záhy život ochutnati po trpké stránce a sklon k ironii ho činil v debatách obávaným odpůrcem. Také jeho rozhled byl širší a působil na mne nemálo, třebaže naše schůzky nebyly tak časté. Věvodila v nich vždy vážnější nota...“²⁰

Mladý Emil Hácha se z vlastní vůle intenzivně věnoval studiu cizích jazyků. Učil se rusky, slovensky a polsky, výborně ovládal italštinu, francouzštinu a angličtinu. Po vzniku Československa se naučil mluvit spisovně slovensky. Ač by se mohlo zdát samozřejmostí, že jako občan Rakouska-Uherska musel umět výborně i německy, nebylo tomu tak. Pocházel totiž z jazykově českého prostředí a i školy vždy navštěvoval české. Neměl tak možnost vstřebat němčinu přirozeně v raném věku. Němčinu se ale naučil jako samouk z četby. „Když mne jednou profesor nechal při německé hodině číst, povídá: Vy čtete německy, že ano, Hácho? Ano, pane profesore! A co čtete? Prosím Marlittovou. Profesor měl pravdu, že to s literárního hlediska nebyla zvláště cenná literatura, ale autorka měla styl a já si vypisoval různá rčení, protože se mi její obraty líbily. A to byl vlastně základ pozdějšího mého dobrého znalosti německé řeči. Jinak jsem před tím německy ve škole moc dobře neuměl.“²¹

Díky vynikajícím studijním výsledkům doporučili profesori Jirsíkova gymnázia Emila Hácha na doučování češtiny syna známého českobudějovického továrníka Franze Hardtmutha²². Díky tomuto se dostal do významného kulturního prostředí, kde se naučil i základům etikety. To se mu později v jeho prezidentském úřadu jistě hodilo.

Velkou ránou, která značně poznamenala Emilův život, bylo úmrtí otce. Emilovi tehdy bylo teprve dvanáct let. Na základě této životní zkušenosti se stal ještě více vážným a ironickým. Na otce později vzpomínal: „Otec byl u berního úřadu v Trhových Svinech. Zdržovali jsme se většinou doma, na zahradě. Sice my chlapi, bratr a já, bychom byli rádi s druhými kluky se šli podívat na chasníky, jak se v neděli u muziky servou, ale tam jsme nesměli. Zato otcova zahrada mnoho vynahradila. Otec pěstoval nádherné karafiáty. Ráno časně vstával a rád se procházel. To byly krásné doby.“²³

---

²⁰ ŠUSTA, Josef. *Léta dětství a jinošství*. Praha: Melantrich, 1947, s. 159.

²¹ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

²² Franz Hardtmuth byl vnukem Josefa Hardtmutha, který byl nejen známým výrobcem tužek, ale i významným architektem, který se podílel na stavbě mnoha lichtenštejnských budov Lednicko – Valtického areálu na jihu Moravy a severu Rakouska. Tato jeho činnost ho ve své době tolik proslavila, že za ni získal i šlechtický titul.

²³ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

Oč méně se mohl o své syny starat Josef Hácha, o to významnější roli v jejich životech zaujala jejich matka. Marie Háchová svůj život téměř plně podřídila životním krokům svého syna Emila. To poměrně jasně dokládá skutečnost, že se vždy stěhovala do místa Emilových studií, aby jej měla stále co nejbližší. Po úmrtí manžela se i s mladším synem Theodorem přestěhovala do domu hned naproti Jirsíkova gymnázia.

Od této chvíle Emil Hácha na Trhové Sviny spíše už jen vzpomínal jako na místo bezstarostného dětství. Když později již jako první prezident Nejvyššího správního soudu odmítl ze zdravotních důvodů pozvánku na slavnosti k pětistému výročí založení města, zavzpomínal alespoň v dopise na svoje dětství: „Považoval jsem za příkaz povinnosti, abych se zúčastnil slavných dnů svého rodiště, a bylo by mi bývalo velkou radostí příkaz tento splnit, neboť třebaže jsem ztrávil v Trhových Svinech jen svá šťastná léta, utkvělo mi mé rodné město hluboko v paměti, nejen z příčin ryze osobních, nýbrž i pro zvláštní půvab vážného, téměř přísného podhorského kraje a neméně pro tajiváný svéráz mých zdatných krajanů.“²⁴ Kromě vzpomínky na rodné město stojí v této omluvě za upozornění další z Háchových typických obrátů. Jedná se o sousloví „příkaz povinnosti“, které pro něj bude v době přijímání prezidentské funkce tolik typické.

V roce 1890 Emil Hácha ve svých sedmnácti letech úspěšně složil maturitní zkoušku. Nízký věk je poměrně dobře patrný i z jeho maturitní fotografie. Po zralé úvaze při zohlednění svých zálib a schopností se rozhodl dále studovat, a to konkrétně právo. Nešlo mu ani tak o úspěch finanční či kariérní, v tomto ohledu nebyl žádným egoistou. Spíše toužil vyniknout odborně. Stejně tak jako při studiích v Českých Budějovicích, přestěhovala se s Emilem do Prahy, kam nastoupil na tehdy ještě rozdělenou Karlo-Ferdinandovu univerzitu, i jeho matka.

Obr. 5: Maturitní fotografie

Na vysoké škole Emil Hácha zase vynikal, hlavně díky tomu, že si před každou přednáškou předem nastudoval téma, a pak už si jen vyjasňoval nesrovnalosti. Díky příchodu do Prahy se brzy sblížil se svou sestřenicí Marií Klausovou, která byla jen o rok mladší než on. Emilovy návštěvy v rodině Klausových brzy dostaly pravidelný ráz.

---

²⁴ Omluva z účasti na slavnosti k výročí založení města zasláná starostovi Ladislavovi Stránskému. In Ze života presidenta republiky Dr. Háchy. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 6.

„Do háje starého satyra
nymfa jak laňka se vhoupla,
Satyr víčka hned přivírá,
Satyr oči si protírá,
láska mu do srdce vstoupila.“²⁵

Marie byla milá, hezká, vzdělaná a hudebně nadaná dívka. Emil moc krásy nepodědil, spíše naopak. Měl „háčovský“ dolní ret a husté svažité přísné obočí. Marii však nic takového nemohlo překvapit. Byli přece příbuzní, a tak byla na takovéto rysy zvyklá. Již brzy po zahájení vysokoškolských studií mohl Háčov kamarád Ferdinand Čenský psát ve svém dopise budoucímu profesorovi historie, Josefovi Šustovi: „Já tu vedu život asi tak, jako jsem si jej v Budějovicích představoval. Obyčejně se sejdeme s Emilem Háchou k loudání se po ulicích, a když nás to omrzí, jdeme na pivo, a když nás i to omrzí, jdeme každý svou cestou domů. Hácha obyčejně ještě doprovodit svou sestřeničku, do které, jak se mi aspoň zdá, je nák celý pryč.“²⁶

Emil Hácha se ale na vysoké škole neoddával žádným studentským radovánkám. Bylo tomu právě naopak. Schůzky s Marií byly spíše výjimkou. Navíc hned druhý rok po nastoupení na právnickou fakultu jej stihly další tvrdé životní rány. Zemřel jeho dlouholetý přítel Ferdinand Čenský. Společnému blízkému příteli Josefu Šustovi o tom napsal: „Milý Šusto! Nebylo-li Vám již odjinud oznámeno, tedy nesu Vám já první Jobovu zvěst', že Váš i můj přítel – můj nejdražší a jediný – Ferd. Čenský 19. t.m. o 2 h. odp. zemřel na chrlení krve resp. asi ochrnutí plic. – Bylo mi to oznámeno jeho otcem, neboť Ferd. od několika dnů meškal doma. – Jsem zdrcen; byl jsem sice připraven na tento konec, nicméně nedovedu se vpravit v tvrdou pravdu. S koll. pozdravem Emil Hácha.“²⁷ Tento soustrastný dopis kromě jiného odhaluje i to, že student Emil Hácha svému mladšímu důvěrnému kamarádovi vykal. I to do značné míry naznačuje jeho nespontaneitu a až protokolární svázanost vystupování.

Nedlouho poté mu zemřel i dědeček Jan Hácha. Na jeho pohřbu byl knězem Eduard Šittler²⁸. Jednalo se o bratrance Emila Háchy, který díky své činorodosti a životnímu elánu

²⁵ Báseň Ironie. In HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 2001, s. 7.

²⁶ *České Budějovice v pamětech Josefa Šusty*. Blühmovi Dagmar a Josef. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 204, s. 84.

²⁷ *České Budějovice v pamětech Josefa Šusty*. Blühmovi Dagmar a Josef. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 204, s. 88.

²⁸ Tento člen Háčovy rodiny byl neobyčejně aktivní člověk a to nejen na poli duchovním. Od roku 1910 se stal kanovníkem na Vyšehradě. Vedle svých kněžských povinností vykonával práci v Křesťanské akademii, v Památkovém sboru pražském a v Komisi pro výzkum Vyšehradu. Stal se také členem Archeologické komise při České akademii věd a umění. V roce 1905 provedl a publikoval archeologické výzkumy v chrámě sv. Jiří na

odešel z jižních Čech a již v roce 1892 se stal farářem na pražském Žižkově. Do Háchova okolí se tak dostal další z jeho příbuzných. Právě on jej přivedl mezi alpinisty. Ostatně vztah k přírodě i k turistice byl v Háchově rodině častý. Tuto skutečnost ve svých vzpomínkách potvrdil i Emilům mladší bratr Theodor, který uvedl: „Hodně jsme chodili s rodiči, zejména tatínkem a později i dědečkem Klausem, matčíným otcem, na procházky – to byly počátky naší záliby pro turistiku. Když bylo bratrovi 7 a mně 5 let, šli jsme s příbuznou na pouť do místa téměř 4 hodiny vzdáleného, tam i zpět za jeden den. Dva roky nato jsme již vystoupili na Hochwald, horu 1050 m vysokou. Postupně jsme podnikali cesty stále delší, v pozdějších letech jako dospělí tury až padesátakilometrové. Základy k tomuto sportu kladli jsme tedy již v době, která nevěděla takřka nic o tělesné výchově. Také tělocvik byl v plenkách – matka jej považovala za zbytečný.“²⁹ Díky Eduardu Šittlerovi se tak student Emil Hácha stal jedním ze zakládajících členů České alpinistické společnosti. Svůj obdiv k horám vyjádřil i v básních.

„V západním slunci ta stěna mi svítí,
růže v ní hoří jak žhavá tvá líc,
stezka jde sutkami, přitul se víc,
duše má touhou se nítí.“³⁰

V Praze na Emila silně vlastenecky zapůsobila Zemská jubilejní výstava roku 1891. Ještě více však ovlivnila jeho mladšího bratra Theodora, který se po seznámení s různými novinkami té doby rozhodl, pokusit se uplatnit své technické nadání v Americe. Kvůli tomu se nemohl zúčastnit Národopisné výstavy československé uskutečněné v roce 1895. Tu mu ale bratr Emil barvitě popsal ve svém dopise plném vlasteneckého nadšení: „Svéráznost, zvláštní tvar našeho života zevnějšího i vnitřního, naší minulosti veřejné i minulosti chatek vesnických, z nichž vyšli jsme všichni, kdo dnes znamenáme náš národ, obraz naší minulosti slavné i našich časů trudných, a zejména vše to, co máme ještě dnes, ovšem ponuznu

---

Hradčanech, o čtyři roky později na klášterišti v Podlažicích a roku 1911 na staveništi kostela sv. Linharta v Praze. Nejvýznamnější výsledky mělo jeho prozkoumání Vyšehradu mezi lety 1924 a 1932, a také vědecké využití kapitolního archivu a vyšehradských sbírek. Mimo jiné spolu s biskupem dr. Antonínem Podlahou publikoval desetisvazkový *Soupis uměleckých a historických památek*, kde se Šittler věnoval především památkám kraje, kde vyrůstal. Několik svazků tohoto soupisu později Emil Hácha výborně ovládající odbornou němčinu do tohoto jazyka přeložil.

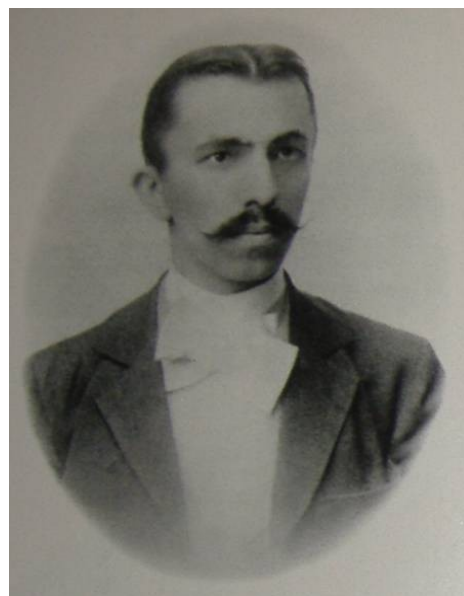
²⁹ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 7, signatura 471, Přepis rozhlasového projevu Ing. Theodora Háchy odvysílaného dne 30.11.1943 v 20:15 – 22:00 hodin. V audio podobě též jako *Část rozhlasového projevu Ing. Theodora Háchy ze 30. listopadu 1943 k 5. výročí volby dr. Emila Háchy prezidentem* [online]. [cit. 17. listopadu 2014]. Dostupné na <<http://www.ustrcr.cz/data/mp3/audioarchiv/pata-volbahachy/03-theodor-hacha.mp3>>.

³⁰ Báseň *Horský výstup*. In HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 2001, s. 6.

a pořádku, z našeho bytu národního, z naší existence samostatné, co nesetřela doba moderní, zobraziti, uchovati, jako památník a jako školu, posílití vědomí národnostní, souvislosti všeho československého živlu, a tím utužití i vědomí politické a býti občerstvením a duševní posilou v bojích za naše práva veřejná, toť jest velkolepým, vznešeným úkolem výstavy národopisné, kde nevidíš než barvy české, kde není než historie české, než česká přítomnost, český venkov i české město, kde jsme v pravdě a cele doma, bez dojmu cizího, a kde učíme se znáti, kdo jsme a jací jsme, a kde nás poznati mohou a mají i jiní.“³¹

Na právnické fakultě se Emil Hácha brzy začal zajímat o právní teorii. Posléze své zaměření více vyhranil na správní právo. Pro budoucí kariéru jej ale výrazně ovlivnil i profesor občanského práva, Josef Stupecký. O jeho výkladu později uvedl: „Generace posluchačů práv z posledních let století nepřijaly pro své povolání jistě od nikoho více a snad od nikoho tolik jako od Stupeckého. Tehdy převládal ještě diktát stejně nebezpečný pro docenta i pro posluchače, ale diktát Stupeckého měl tu zvláštnost, že většinou nebyl čten, nýbrž přenášejícím bezprostředně tvořen. Stupecký před našima očima formuloval své přesné texty, někdy za pomoci svých užmolených papírků, které míval v kapse u vesty, a formuloval je tak, jako když sochař modeluje. Vycit'ovali jsme váhu každého slova a význam jeho umístění v definici a počínali jsme tušit, že podstata právnictví vězí v přesném ohraničení pojmů... ..Při zkouškách byl nepřítelem mechanického odříkávání a postrachem kandidátů, kteří nebyli duševně ještě dosti zralí, aby pochopili, na čem vlastně záleží. Ale kdo to dovedl, nemohl si přátí lepšího zkušebního komisaře.“³²

Emil Hácha složil státní zkoušky dne 1. srpna 1894. Již dne 2. června 1896 byl slavnostně promován na doktora práv, když všechny tři části rigorózní zkoušky vykonal s výborným prospěchem. Již před touto promoci mu zmíněný profesor občanského práva Josef Stupecký nabídl praxi advokátního koncipienta v advokátní kanceláři JUDr. Josefa Sobičky, který mladého právníka na profesorovo doporučení přijal bez

Obr. 6: V době promoce

³¹ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 7, signatura 474. Citováno rovněž v MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí: Život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha: Regulus, 1998, s. 26.

³² HÁCHA, Emil. Mé vzpomínky na Josefa Stupeckého. In SOMMER, Otakar. *Josef Stupecký: In memoriam*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1928, s. 9.

nejmenších výhrad. Touto cestou se mladý absolvent právnické fakulty stal příslušníkem advokátního stavu.

JUDr. Emil Hácha by se své kariéře nemohl věnovat naplno, kdyby o jeho domácnost nepečovala manželka Marie. Se svou sestřenicí Marií, rozenou Klausovou, se oženil dne 8. února 1902³³. Vztah Emila a Marie Háchových se dá označit za ideální. Byl založen na lásce, obdivu k druhému a vzájemné toleranci. Marie zůstala po celý život Emilovou manželkou, přítelkyní i milenkou, což dokládají jeho básně.

„Věřím, že vysnil tebe Sandro Botticelli
a šel pak namalovat svoji Primaveru,
Snad mezi anděly tě tušil za večerů
Fra Angelico na stěnách mnišské cely.

Předraffaelské dívky tvoje tělo měly,
tvé velké oči, staré zlato vlasů.
Jsem zajat krásou tvou a hudbou tvého hlasu,
Akordy nejsladší v duši se rozechvěly.

Mé oči tělesné celou tvou krásu neuzřely,
Tvé tajné půvaby a sladké tvoje vděky,
Já nikdy nezlíbám tvůj na rtech úsměv měkký.
Zbudeš jen obraz mi, jež sen můj kreslí smělý.³⁴

Jedenáct měsíců po svatbě, přišla na svět dne 10. ledna 1903 jediná dcera, Milada. To už bylo Emilu Háchovi 31 let. Milada byla inteligentní dívka příjemného vzhledu a vystupování. Po otci byla i sportovně založená. Zajímala se o aktuální dění a měla vynikající kulturní přehled.

V době Háchova působení u Nejvyššího správního soudu ve Vídni se u jeho manželky Marie poprvé začínaly projevovat vleklé zdravotní problémy. Na dovolené u ní

---

³³ Stejně jako Emil, i mladší Theodor se oženil se sestřenicí. Přesto, že bratři Háchovi byli charakterově dosti rozdílní, oba se obklopovali především svými příbuznými. Stejně jako Emilova manželka, jmenovala se i Theodorova, Marie. Manželství uzavřeli dne 12. února 1912 na Vyšehradě a neoddával je nikdo jiný než bratr nevěsty, Eduard Šittler.

³⁴ Báseň *Obraz*. In HÁCHA, Emil. *Omyly a preludy*. Praha: Primus, 2001, s. 33.

propuklo „chrlení krve“, které bylo způsobenou jakousi chorobou dýchacího ústrojí. V důsledku toho se nikdy naplno nemohla věnovat svojí vášni, kterou byl operní zpěv.

Sám Emil Hácha byl milovníkem nejen hudby, ale umění vůbec. Osobně se znal s celou řadou významným umělců své doby. Stýkal se však jenom s několika málo z nich. Později to komentoval slovy: „My byli vlastně samotáři, stačili jsme si. Kromě několika málo kamarádů a své právnícké práce neznal jsem jiného štěstí.“³⁵

Obr. 7: Milada Háchová v pěti letech

Háchova dcera Milada mezitím vystudovala obchodní akademii. V době otcova působení u Nejvyššího správního soudu se seznámila s některými jeho kolegy. Mezi nimi ji zaujal místotajník soudu JUDr. Zdeněk Rádl. Jejich známost postupně přerostla ve vážný vztah, který byl završen dne 20. prosince 1927 svatbou.

Do popředí ale neustále vystupoval zhoršující se stav Háchovy manželky Marie. Už v březnu 1928 se musela podrobit operaci, při které jí byla vyjmuta štítná žláza. Na konci roku 1929 trpěla zánětem nervů. Mnoho dní proto Háchovi kvůli špatnému zdravotnímu stavu paní Marie trávili na cestách především po československých lázních. Když byli oba zdraví, rádi jezdili do Krkonoš na pěší túry a v zimě lyžovat. JUDr. Hácha měl od mládí rád pohyb. Lákalo ho i objevování. Už jako starý muž se začal učit hrát tenis a zkusil také moderní tance. Antonín Klášterský³⁶ na to vzpomínal: „Starý přítel Dr. Hácha, první president nejvyššího správního soudu, vzkázal mi, že už je [moderní tance – pozn. aut.] tančí a že bych také měl začít – jsem na to prý zrovna v nejlepších letech... A tak mne napadá – že oni ti páni nejvyšší radové si tam vzali příklad ze svého prvního presidenta a také už tančí... Tak abych snad také, ale nevím, nevím...“³⁷

V roce 1934 propukla u Marie Háchové další nepříjemná nemoc. Tentokrát to byl zánět okostice. K tomu všemu se ještě přidaly bolesti na prsou. Na její psychice se velice negativně projevil i rozvod jediné dcery Milady v roce 1937. Postupně se totiž mezi Miladou a Zdeňkem Rádlem začaly ukazovat značné povahové rozdíly. Milada byla po otci svědomitá

³⁵ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

³⁶ Antonín Klášterský (*25.9.1866-†3.11.1938) působil s JUDr. Emilem Háchou v Zemském výboru Království českého. Ve své době byl ale známý jako básník a překladatel.

³⁷ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portréty*. Praha: Fr. Borový, 1934, s. 466.

a zodpovědná. JUDr. Rádl byl spíše volnomyšlenkář. Tyto rozpory se jim nepodařilo překlenout a postupem času se spíše prohlubovaly. Po vzájemné dohodě manželů podal Zdeněk Rádl návrh na rozvod manželství³⁸. Manželství bylo rozloučeno dne 3. února 1937 pro „nepřekonatelný odpor“³⁹. Háchovi se tak nikdy nedočkali vnoučat.

Již na konci roku 1937 u Marie Háchové propukl zánět žíly. JUDr. Emil Hácha k tomu dostal zánět průdušek. Pod tíhou rodinných událostí a zhoršujícího se zdravotního stavu manželky, se JUDr. Hácha rozhodl, že v roce 1938 odejde do důchodu. Chtěl se věnovat svým zálibám, na které do té doby neměl čas. Měl radost i z návratu do Moderní galerie. Jenže nový zákon o Nejvyšším správním soudu posunul věkovou hranici pro odchod do výslužby pro soudce na 68 let, což mělo být Háchovi až v roce 1940. On si však přesto chtěl ještě užít klidného stáří.

Sotva se Marie Háchová vyléčila ze zánětu žíly, postihla ji nemoc ještě závažnější. S těžkým zánětem plic musela být převezena do nemocnice. Tam ji nedlouho po sobě postihly dva infarkty, které ještě přestála. JUDr. Emil Hácha u ní trávil celé dny a noci. Byl tam i v poslední den jejího života. Ráno ho ještě při vizitě lékaři ujistili, že stav paní Marie je stabilizovaný. V poledne tak šel s dcerou Miladou na oběd. Po jejich návratu zjistili, že Marie v době jejich nepřítomnosti zemřela. JUDr. Emila Hácha velice těžce zdrtilo, že nebyl se svou ženou v jejích posledních chvílích života. Marie Háchová zemřela v neděli 6. února 1938 ve věku nedožitých šedesáti pěti let, pouhé dva dny před třicátým šestým výročím svatby.

Obr. 8: Háchova manželka Marie

³⁸ PhDr. Josef Tomeš, historik zaměřující se především na novodobé české dějiny, předseda společnosti Emila Háchy, který se s Miladou Rádlovou osobně znal, uvádí, že se manželé Rádlovi rozhodli pro rozvod manželství z důvodu, že nemohli mít děti. Historik Václav Junek ve své publikaci *Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest: Fakta o životě a osudu nejspornější osobnosti českých moderních dějin*. Praha: Petrklíč, 2013. s. 73 navíc dodává svou úvahu, že: „z psychologického hlediska je jistě docela dobře možné, že zeť už jednoduše neunesl permanentní paternalistický tlak „otce“ Háchy. Ani vrozený dominantní vliv své paní, jeho dcery.“

³⁹ To, že nešlo o překonatelný odpor, dokládá Rádlova pomoc Miladě v roce 1945. Po skončení druhé světové války, v den Háchova zatčení 13.5.1945 byla Milada, která mu byla oporou až do jeho posledních chvil, se dvěma kufry osobních svršků odvezena do Prahy, vysazena na Letenském náměstí a ponechána svému osudu. Neměla žádný byt, žádné zaměstnání. V té době jí pomohl právě bývalý manžel, který ji ubytoval ve svém původním bytě, v ulici Františka Křížka.

„Chci slyšet tě se smát! Proč smích tvůj utichá?
V tvé růže myrta vpletena.
To vítr sviští jen, zde nikdo nevzdychá,
hrobka je dobře zazděna.“⁴⁰

„Bez ní jsou síně mé všechny zas pusté a prázdné,
z čarovné pohádky smutek a stesk jen mi zbyl,
tesklivá vzpomínka vadne a vadne,
životem unaven nemám již útěšný cíl.“⁴¹

Tímto pro JUDr. Háchu skončila pokojná část jeho života. Jeho manželka mu nesmírně chyběla. Její fotografie mu zůstala navždy na pracovním stole. Ani po její smrti na ni nikdy nedokázal zapomenout: „Moje manželství bylo největším štěstím mého života. Moje žena byla vlastně moje blízká příbuzná. Znali jsme se od dětství. Byla z Prahy. Ale jednou jsem byl u nich návštěvou, a zazpívala mi. Připravovala se pro operní dráhu. A zpěv mne tak uchvátil, že jsem již na ni nezapomněl. A když jsem přišel osmnáctiletý do Prahy, už jsme se neoddělili.“⁴²

---

⁴⁰ Báseň Hrobka. In HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 2001, s. 9.

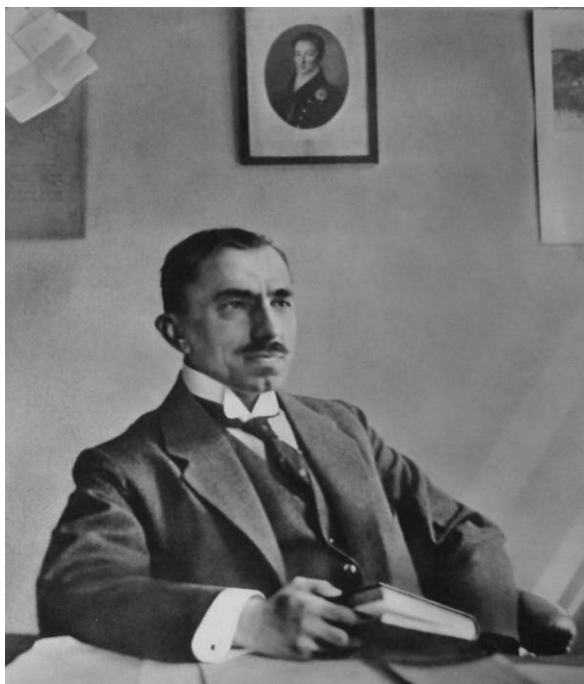
⁴¹ Báseň Epilog. In HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 2001, s. 49.

⁴² Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

3. Profesní kariéra

3.1. Zemský výbor Království českého

Emil Hácha již brzy po svém nahlédnutí do advokátního stavu zjistil, že se nejedná o zaměstnání, které by naplňovalo jeho vědecké ambice. JUDr. Josef Sobička stál v čele renomované advokátní kanceláře, která se specializovala na zastupování šlechty a církve ve věcech majetkových. Háchův vědecký potenciál v oblasti veřejného práva a zejména správního práva zde nemohl být plně využit. Začal proto usilovat o místo u Zemského výboru Království českého, který představoval naprostý vrchol české zemské samosprávy. V zájmu zachování nejlepšího jména této instituce se jejími členy mohli stát jen uchazeči s nejlepší

Obr. 9: V Zemském výboru Království českého

Otakara Sommera. „Zemský výbor byl nevalně důležitý pozůstatek někdejšího stavovského výboru království Českého, ale zásluhou mužů, kteří na půdě tehdejší zemské ústavy z roku 1861 dostali se v čelo zemského výboru, vytvořen byl v úřednickém aparátu nejvyššího

kvalifikací, kteří složili všechny teoretické zkoušky s vyznamenáním a zároveň měli za sebou delší úspěšnou praxi. Právě praxe mu však chyběla. Bylo mu ostatně teprve 23 let! Až v roce 1898 byl jeho třetí pokus o získání vysněného místa úspěšný.⁴³ Všichni zaměstnanci Zemského výboru patřili mezi naprostou úřednickou elitu monarchie. Zde však působili v českém prostředí nejen geograficky, ale i jazykově.

To, jak vysoce si JUDr. Hácha cenil svého přijetí do tohoto úřadu, dokládá úvodní slovo ke sborníku věnovanému k prvnímu výročí úmrtí jeho přítele a kolegy

---

⁴³ Václav Junek ve své publikaci tvrdí, že se JUDr. Hácha dostal k Zemskému výboru poměrně snadno, když pouze přijal nabídku vedoucího Zemského výboru knížete Jiřího Lobkovicze. (viz JUNEK, Václav. *Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest: Fakta o životě a osudu nejspornější osobnosti českých moderních dějin*. Praha: Petrklíč, 2013. s. 31). Takto snadný vstup do tak významné instituce se však jeví jako nepravděpodobný.

samosprávného úřadu úřednický sbor, který stál nejen na výši svého služebního úkolu, ale namnoze z vlastní iniciativy sám se vychovával ke službám závažnějším.⁴⁴

Po nástupu do Zemského výboru si jeho zaučení vzal na starost Antonín Klášterský. Ten později ve svých vzpomínkách o Háchovi napsal: „Do naší agendy vpravil se velmi brzo a v krátké době bylo patrné, že v něm získal úřad náš sílu vynikající. O mnohých u zemského výboru platilo právem, že jsou dobrými, ano velmi dobrými juristy, ale dr. Hácha byl právník z boží milosti, překvapoval svou důkladnou znalostí práva, svou neobyčejnou bystrostí, pronikavostí a duchaplností. Často celé hodiny debatovali jsme spolu o sporných případech, a tu mohl jsem se přesvědčiti, jak domýšlí každý problém do posledních důsledků, nic si neodpouští, přes nic lehce se nepřenáší. Jeho některá rozhodnutí byla pravými kabinetními kousky právníckého důmyslu a železné logiky. Vyškolen četbou právníckých spisů i beletrie, byl výborný stylista a německý jazyk ovládal dokonaleji, než i sami naši kolegové německé národnosti.“⁴⁵

V Zemském výboru se konečně mohla naplnit Háchova touha po osobním intelektuálním růstu. Nešlo mu o kariérní postup ani vyšší platové ocenění, usiloval spíše o úspěchy na poli vědeckém a profesním. „V tomto prostředí Hácha nachází pravé pole, aby mohl uplatnit své vynikající duševní potence a spolu s Hoetzlem stává se brzy vedoucí silou všeho pracovního ruchu mezi konceptním úřednictvem. Stavební referát, v němž dlouhá léta byl činným, je mu podnětem, aby se oddal studiu teorie správního práva, k níž hloubavá jeho mysl tíhne.“⁴⁶

JUDr. Emil Hácha si dobře uvědomoval, že správní právo v podobě, v jaké jej znal, je poměrně mladým právním odvětvím. Jeho starší kolegové z něj neskládali ani univerzitní zkoušky, nad čímž si posteskl ve svém článku věnovaném zesnulému kolegovi JUDr. Václavu Škardovi: „Je doznanou věcí, že starší právnícká generace do praxe nepřicházela a ani nemohla přicházeti publicisticky dosti připravena. Vždyť sotva před půl druhým desetiletím stalo se správní právo samostatným zkušebním předmětem teoretické zkoušky státovědecké, vždyť i náš první učitel práva správního mohl zůstat jen torso soustavného výkladu tohoto svého oboru a i v samém Německu, vědecky tak plodném, teprve na sklonku století 19. dospělo pěstění práva správního k plnému rozkvětu.“⁴⁷ Není tak vůbec překvapivé, že v této

---

⁴⁴ HÁCHA, Emil. *Předmluva*. In BOHÁČEK, Miroslav. *Otakar Sommer: K prvnímu výročí jeho smrti*. Turnov: Müller a spol., 1941, s. 7.

⁴⁵ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portréty*. Praha: Fr. Borový, 1934, s. 170-171.

⁴⁶ ZEIS, Egon. První prezident Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Právník*, roč. 71, 1932, s. 388.

⁴⁷ HÁCHA, Emil. Dr. Václav Škarda. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 4, 1912, s. 122.

době, kdy bylo ještě málo odborníků orientujících se ve stále se živě vyvíjejícím správním právu, byl JUDr. Emil Hácha v roce 1913⁴⁸ přijat mezi členy univerzitní zkušební komise pro správní právo.

Protože nic netrvá věčně, byl Zemský výbor před první světovou válkou rozpuštěn tzv. anenskými patenty⁴⁹. Z jeho členů byla vytvořena poloabsolutistická Zemská správní komise. Po necelém roce vypukla válka, která změnila chod věcí. Největší ránu této války pro JUDr. Hácha nepřinesla vřava bitevních polí, ale úmrtí jeho matky na následky dlouhodobé nemoci dne 7. října 1914.

3.2. Soudce Nejvyššího správního soudu ve Vídni

Háchovy obavy z osobního zapojení se do válečného konfliktu se rozplynuly, když byl dne 2. prosince 1916 jmenován ve věku čtyřiačtyřiceti let dvorním radou Nejvyššího správního soudu ve Vídni. „Válka byla ještě v plném víru, ale již počaly růsti naše naděje na svobodu a samostatnost, když milý dr. Emil Hácha byl jmenován radou správního soudu ve Vídni. Ztráceli jsme ho neradi, ale upřímně mu přáli místo, na něž právem patřil. Právě když na banketě, na počest Háchovu pořádaném, jeden řečník pro nás všechny srozumitelně dotkl se toho, čeho si přejeme, co očekáváme, zazněla zvenčí hlasně vojenská večerka. Všichni jsme se usmívali, bylo to, jako by Rakousku bylo odtroubeno. Háchovi upřímně bylo přáno, aby co nejdříve dostal se zase do Prahy k správnímu soudu – našemu.“⁵⁰

Přidělovaná práce byla do značné míry pro JUDr. Hácha zklamáním. Téměř výhradně totiž řešil stížnosti občanů proti mobilizačním příkazům, kterých byly v době války stovky. Háchovo působení u Nejvyššího správního soudu ve Vídni patřilo mezi jeho nejméně šťastné etapy života. Vzhledem ke stavu monarchie jeho plat sotva postačoval na zajištění si živobytí. Navíc již živil vlastní rodinu. Jeho manželka Marie v té době trpěla závažnými nervovými potížemi spojenými do značné míry právě s hmotným nedostatkem, a jeho tehdy již třináctiletá dcera Milada zase bojovala ve Vídni s němčinou. Toto strádání však nemělo trvat dlouho.

---

⁴⁸ KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha: Themis, 1995, s. 11 a MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí: život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha: Regulus, 1998, s. 36.

Srov. PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: 1938-1945*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 423 uvádí rok 1910.

⁴⁹ Takto se označují dvě nařízení vlády Karla von Stürgkha z 26. července 1913, která rozpustila Zemský výbor. Důvodem pro rozpuštění byla neuspokojivá finanční situace Českého království.

⁵⁰ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portréty*. Praha: Fr. Borový, 1934, s. 176.

3.3. Soudce Nejvyššího správního soudu v Praze

Říjen 1918 vše změnil. Konec války a s ní i monarchie přinesl do Háchova života zase spokojenost. Jako kritický člověk si ale uvědomoval, že budoucnost mladého Československa nebude jednoduchá. Později formuloval své myšlenky: „Před 20 lety zajásala všechna česká srdce, naplněna jsouce nadějí, že vstupujeme do šťastného údobí našich národních dějin, které nám přinášejí trvalou vládu našich věcí. Stál jsem opodál tehdejšího historického dění, ale moji radost z našeho netušeného úspěchu kalila týravá obava, zda jsou dány všechny vnější a vnitřní záruky trvalosti naší tehdejší výhry.“⁵¹ Dobře věděl, že Československo po Rakousku-Uhersku zdědilo národnostní problémy. Původní příslušnost Čechů k Rakousku a Slováků k Uhersku způsobovala mladému státu mnoho problémů.⁵² JUDr. Hácha také těžce nesl zacházení s katolíky v nové republice. Sám jako věřící člověk by si představoval lepší vypořádání státu s církví.⁵³ I v této oblasti se totiž naplno ukázaly rozdíly mezi českou a slovenskou historickou zkušeností.

JUDr. Emil Hácha po vzniku Československa brzy zjistil, že jeho kolega z Nejvyššího správního soudu ve Vídni, JUDr. Ferdinand Pantůček⁵⁴, kterého si sice vážil pro jeho vynikající odborné znalosti, ale k žádnému výraznějšímu sblížení mezi nimi nedošlo, tajně působil jako legislativní poradce Maffie⁵⁵, a již na začátku roku 1918 se připravoval na vyhlášení samostatného státu. Sbíral podklady a postupně tvořil poznámky pro vytvoření československého „základního zákona“. Ty pak v noci z 27. na 28. října použil Alois Rašín při vytváření recepčního zákona⁵⁶. JUDr. Hácha se osobně obával o budoucnost státu, který

---

⁵¹ *Pan prezident k národu: Výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou.* Svazek I. Praha: Propagační knižnice národního souručenství, 1940, s. 7.

⁵² V oblasti práva byly důsledky odlišného historického vývoje zvláště markantní. V meziválečném období se československé legislativě například vůbec nepodařilo sjednotit české a slovenské občanské ani obchodní právo.

⁵³ Skoro až symbolické je, že tento problém se do dnešní doby nepodařilo úplně vyřešit. Sice byl již zahájen proces vypořádání s církví po majetkové stránce, avšak Česká republika stále zůstává jedinou středoevropskou zemí, která dosud nemá ratifikovanou smlouvu (tzv. konkordát) se Svatým stolcem (tato smlouva bylo přitom podepsána již v roce 2002).

⁵⁴ JUDr. Ferdinand Pantůček (*24.5.1863-†13.2.1925) byl český právník, který byl v letech 1901 až 1906 poslancem Českého zemského sněmu a zároveň i Říšské rady, následně v letech 1906 až 1918 rada Nejvyššího správního soudu ve Vídni a konečně v letech 1918 až do své smrti v roce 1925 první prezident Nejvyššího správního soudu v Praze.

⁵⁵ Tato organizace domácího odboje první světové války zahájila svoji aktivitu na přelomu února a března 1915, kdy ji kromě Masaryka, Beneše a dalších doplnili i Alois Rašín, František Soukup a Antonín Hajn. Základem jejích úkolů byla zpravodajská činnost. Představitelé Maffie získali široký okruh informátorů ve všech sférách společnosti, přičemž jejich kontakty zasahovaly až do vídeňských ministerstev, kde mezi nejvýznamnější kontakty náležel komorník na ministerstvu vnitra Julius Kovanda. Její organizace dostala v průběhu roku 1915 pevný řád, založený na vysokém stupni konspirace, takže se jí, až na výjimky, podařilo bez větší úhony přečkat celou dobu války.

⁵⁶ Recepčním zákonem je nazýván zákon Národního výboru československého č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Ačkoliv se jedná o první zákon, číselně je označen až jako jedenáctý,

vznikl doslova přes noc. Navíc jako konzervativce příliš nedůvěřoval téměř neprověřené republikánské formě státu. Projevil svůj názor: „...zda bylo pro český národ politicky nejšťastnější řešení budovat samostatný stát československý a zda by nebylo úspěšnější pro vzdálenou budoucnost spokojiti se raději s náležitým vytvořením státoprávního samostatného postavení v rámci přeorganisované bývalé monarchie.“⁵⁷ Jeho představu naplňovala spíše středoevropská federace složená z více malých států, kde by Češi mohli zaujmout vedoucí úlohu. V době všeobecného národního nadšení se jednalo o osamocený názor, dnes už ale víme, že by se nemuselo jednat o špatné řešení.

Hned po vzniku státu bylo třeba přijmout několik nejdůležitějších zákonů. Jedním z těch, které dokonce číselně předcházely recepčnímu zákonu, byl i krátký zákon o sedmi paragrafech č. 3/1918 Sb. ze dne 2. listopadu 1918, kterým byl zřízen Nejvyšší správní soud. „Urychleným zřízením správního soudu se Československá republika rozhodným způsobem přihlásila k ideálu liberálního právního státu, garantujícího práva svých občanů.“⁵⁸ Tvůrcem tohoto zákona byl již zmíněný JUDr. Ferdinand Pantůček. „Zákonodárce čsl., vytknuv si úkol vytvořiti soudní kontrolu správy co nejrychleji, sáhl pochopitelně po nejbližším vzoru, který se po čtyři desetiletí celkem dobře osvědčoval.“⁵⁹ Díky JUDr. Pantůčkovi mělo Československo Nejvyšší správní soud dříve než ústřední správní úřady⁶⁰. „Je snad trochu paradoxní, že měli jsme soudní kontrolu správy zorganizovanou dříve než ústřední úřady státní, a bylo snad i odvážné uvést v činnost kontrolní tribunál, který musí měřiti akty správní zákonem a jen zákonem, již v době přerodu v nový stát, kdy je těžko obejít se bez nějaké diktatury. Zdá se však, že bylo prozíravé započítati se stavbou jaksi od střechy, neboť není jisto, zdali v pozdější chvíli bylo by se našlo tolik porozumění pro soudní kontrolu správy, kolik jí měl Národní výbor. Zkušenost ostatně ukázala, že poněkud předčasné zřízení správního tribunálu nebylo státu na škodu. Spíše naopak bylo záhy poznáno a uznáváno i s míst velmi

---

neboť je před něj zařazeno deset zákonů z 2. listopadu 1918, kdy byl přijat předpis upravující vyhlášení zákonů a nařízení. Recepčním zákonem bylo recipováno právo i správa dosavadní monarchie, přičemž byl do Československého práva přenesen i trialismus. V jeho důsledku bylo uplatňováno rakouské právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, uherské právo na Slovensku a německé právo v Hlučínsku. O právním řádu Podkarpatské Rusi nebylo ještě rozhodnuto.

⁵⁷ Z dosud nepublikovaných pamětí přednosty kanceláře prezidenta J. Havelky. In PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: 1938-1945*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 357.

⁵⁸ MACHÁLEK, Vít. Životní příběh Emila Háchy. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 22.

⁵⁹ Komentář JUDr. Emila Háchy k zákonu č. 3/1918 Sb. In *Nejvyšší správní soud: Normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury býv. správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Uspořádal Dr. RÁDL, Zdeněk. Praha: Československý kompas, 1933, s. 23.

⁶⁰ K tomuto zřízení prvorepublikového Nejvyššího správního soudu je zajímavou analogií zřízení Nejvyššího správního soudu po roce 1989. Zatímco v roce 1918 vznikl Nejvyšší správní soud dříve než ústřední správní úřady, po roce 1989 trvalo více než deset let, než byl Nejvyšší správní soud uveden v život. Do té doby se již ve správní oblasti usídlila nežádoucí korupce a značná část národního majetku byla rozkradena.

příslušných, že správní tribunál je jednou z nejcennějších záruk dobré pověsti státu.⁶¹ Není žádným překvapením, že do čela soudu byl jmenován právě JUDr. Ferdinand Pantůček. V pozdější době, kdy již toto jeho místo zaujal JUDr. Emil Hácha, o něm a jeho přínosu pro soud napsal: „...úkoly administrativního šéfa soudu považoval vždycky za vedlejší a méně důležitou složku svého úřadu. Hlavní svůj úkol viděl v založení judikatury, v určení jejího ducha a směru, tak aby soud stal se tím, čím podle svého poslání býti má. Vskutku také právní názory Pantůčkovy v mnohých stěžejních otázkách právních judikaturu soudu ovládly a v míře jen o málo menší dosud ovládají, ačkoli v příštím únoru uplynou již 4 roky od jeho žalostného a předčasného odchodu. Neboť soudu nestačí pouhé pochybnosti, aby upustil od názorů Pantůčkem hájených neodchyluje se od nich, dokud nejsou způsobem zcela nepochybným vyvráceny.“⁶²

JUDr. Pantůček svého mladšího kolegu dobře znal již z jejich předchozího společného působiště a byl si vědom jeho profesních kvalit. Trval proto na tom, že JUDr. Hácha musí v nově vzniklém soudě zastávat pozici druhého prezidenta, a ne jen funkci senátního prezidenta, jak navrhovala vláda. Na základě této intervence prezident republiky T. G. Masaryk dne 28. března 1919 jmenoval JUDr. Háchu do funkce. Ten se tak na počátku 20. let dvacátého století ocitl na pozici, která odpovídala jeho praxi, vzdělání, intelektu i ambicím.

Od této chvíle až do roku 1938 lze hovořit o Háchově vrcholném životním období. Sbíral totiž úspěchy jak ve svém oboru, tak i mimo něj. Dne 7. srpna 1920 byl habilitován docentem pro obor srovnávacího práva správního na Karlově univerzitě, kde opět začal přednášet. Své členství mu udělila Učená společnost Šafaříkova, spolek českých právníků Všehrd a později také Česká akademie věd a umění. Ve druhé polovině 30. let byl JUDr. Hácha také členem právní rady Československé republiky, což byl poradní orgán premiéra pro řešení obtížných legislativních problémů. Mezi ne úplně známé Háchovy profesní úspěchy patří jeho prestižní volba členem stálého rozhodčího soudu v Haagu⁶³, která svědčí o jeho profesionálních kvalitách evropského významu.

Když dne 13. února 1925 zemřel prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Ferdinand Pantůček, nepřipadl na jeho místo v úvahu nikdo jiný než jeho dosavadní zástupce JUDr. Emil Hácha. Do čela soudu jej doporučili všichni soudci Nejvyššího správního soudu. „O toto jmenování se přičinilo grémium NSS, které zaslalo v březnu 1925 Švehlovi obšírný

---

⁶¹ HÁCHA, Emil. Krise Nejvyššího správního soudu. *Parlament*, roč. 7, čís. 1, 1928, s. 3.

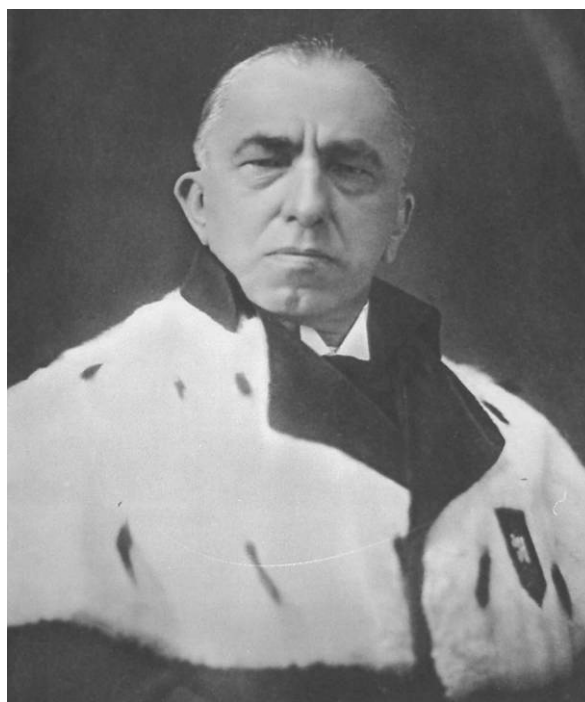
⁶² HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud, vzpomínky na jeho zřízení i dnešní stav. *Právník*, roč. 68, 1928, s. 590.

⁶³ Tento soud měl pouze 15 členů, z nichž 6 bylo obsazeno vždy zástupci mocností a jen 9 připadlo pro zbývajících 37 států.

dopis stvrzený 38 podpisy, že po úmrtí prvního prezidenta dr. Pantůčka se nenajde osoby způsobilější, aby NSS zůstal bezpečným ochráncem občanských svobod a účinným nástrojem konsolidace poměrů v RČS.“⁶⁴

Dne 22. července 1925 jmenoval prezident republiky T. G. Masaryk JUDr. Emila Hácha prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu. „Bylo štěstím pro náš správní soud, že po vynikajícím organisátoru, jakým byl Pantůček, přišel v jeho čelo Hácha, jenž hluboce teoreticky založen a širokého rozhledu dovede jedinečnou svou konstruktivní schopností stavěti theorii do služeb praxe a zjednávat shodu mezi požadavky přímé právní logiky a skutečným životem, maje stále na zřeteli vysoké poslání správního soudu.“⁶⁵

Toto byl skutečný profesní vrchol Háchovy kariéry. Dosáhl jej ve věku padesáti tří let. Stále byl však znám jen úzké odborné právní vrstvě společnosti. Noviny přesto o jeho jmenování do funkce alespoň krátce pojednaly: „Jmenování presidenta dra Háchy se všeobecně čekalo; všude bylo považováno za samozřejmé, nikomu nepřipadlo na mysl, že by nástupcem prvního presidenta dra Pantůčka mohl se státi někdo jiný, nežli jeho první náměstek, první spolupracovník a první spolutvůrce nejvyššího správního soudnictví československého... ..stalo se, co bylo důstojno a spravedlivo.“⁶⁶

Obr. 10: První prezident Nejvyššího správního soudu

Jmenováním do funkce prvního prezidenta Nejvyššího správního soudu si JUDr. Hácha významně polepšil i finančně. Jeho roční plat nyní činil 124.000 Kčs. Rodina tak mohla úplně zapomenout na finanční strádání z dob působení JUDr. Háchy u Nejvyššího správního soudu ve Vídni. Nyní se tak mohl věnovat i sběratelství umění a podobným zálibám.

Úloha prvního prezidenta Nejvyššího správního soudu měla spíš organizační, moderně řečeno manažerský charakter, přesto se JUDr. Hácha nechtěl vzdát a nevzdal práce

⁶⁴ KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha: Themis, 1995, s. 11.

⁶⁵ ZEIS, Egon. První president Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Právník*, roč. 71, 1932, s. 389.

⁶⁶ President Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. *Národní listy*, 2.8.1925, s. 1.

soudce. „Alespoň jednou týdně vždy předsedal senátu a vybíral si otázky nejsložitější a nejnesnadnější, na příklad z práva horního, vodního, stavebního, pracovního.“⁶⁷ Na nejzávažnějších kauzách vytvářel judikaturu různých odvětví správního práva. Jeho nálezy vynikaly nejen podrobným teoretickým rozbohem případu, ale také svou slohovou vyspělostí a stylistickým uspořádáním. Jeho spolupracovník a dobrý přítel JUDr. Hoetzel o něm napsal: „I jako právník prezentuje se Hácha jako umělec: nejen způsobem podání, ale také obrazotvorností, uměleckou imaginací, bez níž není dobře možná ani vědecká práce právnická.“⁶⁸

Břetislav Palkovský⁶⁹ později o JUDr. Háchovi napsal: „...není právník naší staré školy, která byla vynikající ve svém oboru, avšak nedovolila hnout tvrdou právní větou: Lex dura, sed lex – tvrdý zákon, ale zákon. Hácha je zcela moderní právník, u něho není rozporu mezi právem a spravedlností. Zcela uvědoměle, podle určitých základních principů doplňoval mezery zákonů, nikoliv však podle potřeb dne, nýbrž jedině z mravních zásad, jichž společným postem je spravedlnost. Nalezl krásu v tvorbě práva, nevydával své nálezy jen formálně, nýbrž tvořil je z nehlubšího přesvědčení, ze své vlastní vnitřní víry. Nebyl a není teoretik staré školy, ani módní praktik.“⁷⁰ Sám JUDr. Hácha popsal, jak vlastně chápe jednotlivé zákony a jak je nutné k nim přistupovat při jejich aplikaci: „Normou právní nejsou ovšem jednotlivé věty v zákoně obsažené, nýbrž normový obsah, který sluší zjistiti ze zákonných textů činností myšlenkovou, někdy velmi složitou, ale vždy intelektuální.“⁷¹

Organizační otázky soudu však svěřoval spíše svým podřízeným. Stále se totiž cítil být více soudcem než manažerem. Personální obsazení soudu se jej však bytostně týkalo. Když mu například vdova po jeho předchůzci JUDr. Ferdinandu Pantůčkovi napsala: „...vdova po vedoucím primáři vinohr. nemocnice, paní Anna Semerádová, obrátila se na mne se žádostí, bych přimluvila se u Vás za jejího syna, jenž chce se ucházet o nějaké místo u Nejv. spr. s., a prosí Vás, byste jej přijal do svých služeb“⁷², naformuloval odpověď: „Musil bych ovšem věděti, o jaké místo p. Semerád se uchází a jaká je jeho kvalifikace, abych mohl říci, zda takové místo u nejvyššího správního soudu vůbec je systemisováno, zdali je uprázdněno a zdali p. Semerád má předepsanou kvalifikaci. Bylo by dobře, kdyby mne p. Semerád sám navštívil, ale teprve po telefonickém ohlášení, aby snad mne marně

⁶⁷ JOACHIM, Václav. Dr. E. Hácha jako právník. *Lidové noviny*, 1.12.1943, s.1.

⁶⁸ HOETZEL, Jirí. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, č. 189, s. 5.

⁶⁹ Břetislav Palkovský (*17.6.1888 – †14.12.1978) byl publicista, právník a výtvarný kritik.

⁷⁰ PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 5.

⁷¹ HÁCHA, Emil. Zákon a soudce. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 18.

⁷² Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 1, signatura 74.

nehledal.⁷³ JUDr. Hácha byl odborník, a tak požadoval, aby i ostatní osazenstvo soudu tvořili odborníci na svých místech. V žádném případě nepřipouštěl protekci a klientelismus.

Co se týče politické orientace, patřil by JUDr. Emil Hácha svým přesvědčením zřejmě mezi příznivce Československé strany lidové nebo Sociální demokracie. Jako vrcholný soudce ale musel zůstat apolitický a vyvarovat se jakýchkoliv stranických projevů. „I v tomto ohledu vyznával britský názor, podle kterého se jako příslušník civil service, čili státní úředník, sloužící stejně loyálně každé straně, jež je právě u vlády, a sám jsa do parlamentu nevolitelný, pokládal by přímo za urážku, kdyby byl tázán, ke které politické straně náleží.“⁷⁴

Jako odborník na srovnávací právo dobře vycítil v nově vzniklém státě rozdíl mezi československým a britským parlamentním systémem. Ve Velké Británii vládu vytváří tradičně pouze jedna vítězná strana, kdežto u nás ji musí naopak sestavit stran několik a z toho důvodu, že „...zákonodárné akty vznikají zpravidla kompromisem stran koaličních, objevuje se správní tribunál v nové roli strážce zákonodárných kompromisů, který bdí nad tím, aby správa, zejména jsou-li vládní resorty rozděleny mezi koaliční strany politické, aplikovala zákony, kompromisem vzniklé, v duchu sjednaného kompromisu a nikoli v duchu politické strany, v jejímž držení je příslušný resort.“⁷⁵

Háchova rozhodnutí, založená vždy na striktním výkladu práva a na hledání spravedlnosti, byla ve dvacátých a hlavně třicátých letech Českoslováky několikrát označena za protinárodní. Jednalo se o případy, kdy JUDr. Hácha rozhodoval o stížnostech národnostních menšin, tedy hlavně německy mluvících obyvatel státu. Ti si stěžovali, že jejich práva jsou omezována více, než to povoluje tzv. jazykový zákon. JUDr. Hácha s nimi často ve svých rozhodnutích souhlasil, přestože šel proti názoru veřejnosti. To však způsobilo, že několikrát dal svými rozhodnutími za pravdu i stížnostem Henleinovců. On se však řídil zákony, a ne politickou objednávkou. Naopak, byl připraven akceptovat kvalitní odborné názory, ať už je vyslovil Čech, Francouz nebo Němec. Když v jednom ze svých odborných článků popisoval kritiku, kterou ohledně formulace návrhu zákona o Nejvyšším správním soudě vyslovil československý německý právník, přijal ji jako zcela korektní podnět pro zamyšlení. V daném článku proto uvedl, že je na místě „...kritický rozbor tohoto důmyslného

---

⁷³ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 1, signatura 74.

⁷⁴ HÁCHA, Emil. O zestraničtěném úřednictvu. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Československé republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 19.

⁷⁵ HÁCHA, Emil. O zestraničtěném úřednictvu. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Československé republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 19.

konceptu, který podrobného rozboru jistě zaslouží, neboť je stejně zajímavý jako seriosní a nebylo by spravedlivé podkládati mu pohnutky politické.⁷⁶

Další kritizované rozhodnutí učinil ve své soudcovské profesi v případě, kdy rozhodoval, zda mají „říšští“ Němci v Československu stejná jazyková práva jako „čeští“ Němci, tedy zda mohou činit podání k československému úřadu ve svém rodném jazyce. V tomto případě se mohl opřít o nálezy již zesnulého JUDr. Pantůčka, které přiznávaly stejná práva jako národnostním menšinám, i cizincům. Odmítal měnit vytvořenou judikaturu, pokud to nebylo nezbytně nutné. Uvědomoval si, že sice není striktně závazná, na druhou stranu v ní shledával symbol předvídatelnosti práva. Navíc v tomto konkrétním případě existoval i další důvod, proč nebylo nutné stávající judikaturu zbytečně měnit. České úřednictvo přeci muselo být schopno jednat s „českými“ Němci německy, tak proč by nemohlo stejně tak jednat i s těmi „říšskými“. Dobře si uvědomoval, že jde spíše o problém politický než právní. JUDr. Emil Hácha byl však člověk, který v době narůstající hrozby ze strany nacistického Německa nechtěl zvyšovat politické napětí, když to považoval za naprosto zbytečné. Tento postoj ostatně zastával až do své smrti. Nejednalo se však o žádné „vtírání se do přízně“. Důkazem toho může být, že když mu bylo v roce 1935 nabídnuto členství v Akademii německého práva, tuto nabídku slušně odmítl. Důvodem nepřijetí byl jeho názor, že stát, který si vykládá právo tak, jak se mu zrovna hodí, žádnou Akademii práva nepotřebuje. Tvrdil totiž, že „...dnes jsou hlavními rivály demokracie sovětské zřízení se strany jedné a fašismus se strany druhé. Přes veškerou různost své ideové základny jsou si tyto riválové demokracie, kteří jsou i mezi sebou soupeři, po nejedné stránce velmi podobní. V sovětském zřízení nemůže pro správní justici již proto být místa, poněvadž bolševismus odstranil tradiční dělbu moci a tím i hierarchii norem, t.j. rozdíl mezi zákonem a normami nižšího řádu, jakými jsou nařízení a individuální správní akt, takže není vůbec možno správu měřiti normou vyššího řádu, zejména zákonem. Důsledně nemohl bolševismus uznati soudcovskou nezávislost a učinil ze soudce pouhého justičního úředníka. Je však ještě hlubší důvod, proč nelze v sovětském zřízení hledati instituci sloužící ochraně jednotlivce proti moci veřejné, neboť kde platí zásada Leninova, že svoboda je buržoasní předsudek, není místa pro orgán, jehož posláním je chránit svobodu jednotlivcovu proti státu. Ale i fašismus... ..třebaže dosud formálně zachoval tradiční soudní kontrolu správy, míří k jejímu znehodnocení, a to jak kumulací normotvorné

---

⁷⁶ HÁCHA, Emil. Poznámky k novému zákonu o nejvyšším správním soudě. In *Právní prakse: Měsíčník československých právníků*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 1.

moci v jedné ruce, tak podlamováním nezávislosti soudcovské, jež se vedle supremacie moci výkonné nemůže udržeti.“⁷⁷

JUDr. Emil Hácha měl svou práci rád, a tak není překvapující, že v ní hodlal zůstat až do odchodu do penze. Jeho kolegové mu k jeho šedesátým narozeninám věnovali sborník svých odborných vědeckých prací, redigovaný JUDr. Hoetzlem. Tento Háchův kolega a přítel byl i autorem stručného, ale velmi výstižného průvodního věnování: „Milý příteli Hácho, v době těžké hospodářské krise a neutěšených poměrů politických připomíná nám šedesáté výročí Tvého narození, že naše republika má ještě muže, kteří jsou na svém místě. Své vlastenectví viděl jsi vždy ve vzorném konání povinností. Čeští i němečtí publicisté chtějí Ti touto Poctou říci, jak si váží Tvého právníckého věhlasu a Tvého názoru na poslání nejvyššího soudce.“⁷⁸ Z úvodního věnování je patrné, že celý sborník byl projevem nejvyššího uznání vyjádřeného JUDr. Háchovi jeho nejbližšími spolupracovníky. V Národních listech vyšel k Háchovým narozeninám článek JUDr. Jiřího Hoetzela v podobném duchu. „Hácha nestárne ani jako právník, nýbrž sleduje i nejnovější směry právnícké, rád uznává vše, z čeho plyne podle jeho názoru skutečný prospěch právníckému poznání. Souvisí to s jeho objektivností plynoucí z jeho funkce soudcovské. Hácha je soudcem každým coulem, jak se všeobecně uznává. Služby, které koná nejv. správnímu soudu jsou nedocenitelné. Věnuje mu všechno, co má, celou svou osobu. Hácha jako člověk i jako soudce hledí posuzovati všechno sub specie aeternitatis⁷⁹.... ...Československá republika si může gratulovati a býti hrda na to, že v čele jejího nejv. správního soudu stojí muž kvalit Háchových, muž ve svém oboru evropského formátu, člověk vzácně ušlechtilý a milý.“⁸⁰

Postupem času značně přibýlo stížností podávaných k Nejvyššímu správnímu soudu. JUDr. Hácha ale nechtěl připustit, že by se soud některým případům věnoval méně než jiným. Velice mu záleželo na zachování jednotnosti judikatury a na její vysoké odborné, stylové i jazykové úrovni. To však způsobovalo, že v práci trávil celé dny a domů se vracel až pozdě večer. Zároveň musel postupně opouštět své záliby a funkce. Už v roce 1919 se ač nerad vzdal místa tajemníka Moderní galerie. V polovině dvacátých let byl zproštěn povinnosti předsedání patentového soudu. Přestal přednášet a zkoušet na Karlově univerzitě. Každý rok obdržel návrh, aby přijal funkci čestného předsedy ve výboru plesu Klubu českých

---

⁷⁷ HÁCHA, Emil. Soudnictví ochranou demokracie. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - prezident Československé republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 20.

⁷⁸ *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Emila Háchy*. Redigoval HOETZEL, Jiří. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského, 1932, s. 6.

⁷⁹ „Pod zorným úhlem věčnosti“

⁸⁰ HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, č. 189, s. 5.

právníků⁸¹, Ligy akademické, Pražského společenského klubu a dalších, které musel ve valné většině případů z důvodu mimořádného pracovního vytížení odmítnat.

3.3.1. Nový zákon o Nejvyšším správním soudě

JUDr. Emil Hácha se jako první prezident Nejvyššího správního soudu aktivně podílel na reorganizaci této instituce. Jako takový byl spoluautorem nového zákona o Nejvyšším správním soudě. Tato jeho činnost však více souvisí s jeho prací na Nejvyšším správním soudě, než s jeho publikační činností. Z tohoto důvodu je tato podkapitola zařazena právě na toto místo.

Přes veškerou snahu všech soudců, byl ve třicátých letech dvacátého století Nejvyšší správní soud zahlcen stížnostmi. Na rozhodnutí se muselo čekat i několik let. „Důvěra občanstva, a to i národních menšin, k této kontrolní instituci počala však záhy ukazovati i svou stinnou stránku. Od samého počátku byl nejvyšší správní soud zahrnován větším počtem stížností, než na kolik stačily jeho síly... ..V desátém roce trvání republiky dospěly věci tak daleko, že soud převedl na účet běžného roku 8.138 nevyřízených stížností, k nimž den co den přibývají stížnosti nové v počtu léta minulé podstatně předstihujícím, takže koncem prvního čtvrtletí tohoto roku vykazují se nevyřízené případy povážlivou číslicí 9.202 přes to, že v tomže čtvrtletí bylo na 2.000 případů vyřízeno. Tento stav tribunálu lze bez nadsázky nazvati kritickým.“⁸²

V korespondenci JUDr. Emila Háchy se nachází několik dopisů, které dokazují, jak moc se „zahlcenost“ Nejvyššího správního soudu odrážela v životech běžných lidí. Mezi takové patří například stížnost z října 1931, ve které je JUDr. Háchovi sdělováno, že Nejvyšší správní soud stále nerozhodl o stížnosti proti obecním volbám v Chlebově u Soběslavi a že tento nejistý stav trvá již 4 roky!⁸³ Podobných stížností a žádostí na urychlení řízení dostával prezident Nejvyššího správního soudu stovky. Není proto divu, že se v Archivu Národního muzea dochoval i Háchův vnitřní pokyn označený jako „*Pánům předsedům senátů!*“, ve kterém sděluje: „Podle předloženého výkazu bylo v 58 sporech vznesených na nejvyšší správní soud v letech 1923 - 1925, líčení odročeno na neurčitou dobu, a nové líčení dosud nestanoveno. Aby tyto spory, které z části visí zde již 3 léta, byly co nejdříve skoncovány,

⁸¹ Viz např. Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 2, signatura 138, Korespondence oficiální, Praha A-K.

⁸² HÁCHA, Emil. Krise Nejvyššího správního soudu. *Parlament*, roč. 7, čís. 1, 1928, s. 3-4.

⁸³ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 2, signatura 146, Korespondence oficiální, Praha M.

žádám pány předsedy senátů, jichž se týče, aby – zejména pokud jde o stížnosti z r. 1923 a 1924 – působili k jejich vyřízení v době co možno nejkratší.“⁸⁴ K tomu je nutné dodat, že tento pokyn byl již z února 1926, tedy z doby, kdy situace na Nejvyšším správním soudě ještě nebyla z daleka tak kritická jako v následujících letech.

Je samozřejmé, že takový stav byl krajně nežádoucí, neboť rozhodnutí učiněná po letech téměř ztrácí svůj smysl. Tím poklesl na důležitosti i sám Nejvyšší správní soud. JUDr. Hácha si byl této situace vědom a velmi špatně ji nesl. I proto byl jedním z těch, kteří spolupracovali s Ministerstvem vnitra na normě, která by tento stav zlepšila. Již před započatím práce si uvědomoval jak složitý úkol před ním a legislativci stojí. Ve velké části Evropy byla situace správního soudnictví podobná jako v Československu, a tak mnohé státy při tvorbě zákonů vyhodnocovaly nově vznikající zahraniční úpravy. I z tohoto důvodu kladl JUDr. Hácha velký důraz na kvalitu řešení dané situace tak, aby nevznikl nějaký legislativní nedodělek. V takovém případě totiž: „...zákonodárné dílo, které se bude prezentovati jako československý typus správní justice, bude uváděno na doklad naší legislativní nemohoucnosti ve věci, jejíž universální význam pro celou správu veřejnou je obecně uznáván.“⁸⁵

Jak těžké bylo hledání cest vedoucích ke zrychlení rozhodování, popsal JUDr. Emil Hácha v jednom ze svých mnoha článků. Měl za to, že soudu by ulehčilo, kdyby se zabýval opravdu pouze složitými případy a nemusel přezkoumávat ty méně závažné, např. týkající se přidělování sociálních dávek. „Než myšlenka vyloučení dočasně z příslušnosti nejvyššího správního soudu věci dávkové do 500 Kč, což by podle statistiky znamenalo úbytek asi 600 - 700 stížností do roka, narazila v interesovaných kruzích na nepřekonatelný odpor a byla nahrazena některými úlevami povahy procesní.“⁸⁶ U teoretiků správního práva totiž panovala obava, že kdyby určité věci byly odejmuty z jurisdikce Nejvyššího správního soudu, došlo by tak k úpadku významu celé instituce. Navíc byla oceňována judikatorní úloha soudu, který řešením sporných otázek, zákonem dosud neupravených, usnadňoval zákonodárci svou věcnou argumentací tvorbu nových právních předpisů či jejich novel.

Jako nereálné se jevílo zúžení okruhu stížností, které by bylo možno do budoucna k soudu podávat, i zvýšení počtu pracovníků soudu. Řešení vzniklé situace měl přinést nový

---

⁸⁴ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 2, signatura 155, Korespondence oficiální, Praha N-O.

⁸⁵ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 3, signatura 206, Strojopis Emila Háchy začínající slovy Studium osnovy zákona, s. 2.

⁸⁶ HÁCHA, Emil. Poznámky k novému zákonu o nejvyšším správním soudě. In *Právní praxe: Měsíčník československých právníků*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 2.

zákon č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu⁸⁷, který novelizoval starý zákon č. 3/1918 Sb., ale stál stále na stejných základních myšlenkách. Nový zákon o Nejvyšším správním soudě byl nakonec po dlouhém projednávání přijat dne 16. června 1937.

Důvodová zpráva k tomuto zákonu uváděla: „K neustále vzrůstajícímu pracovnímu úkolu nejvyššího správního soudu není stav soudcovských sil soudu tomuto přidělených ve správném poměru. Nejvyšší pracovní výkon referujícího člena soudu lze přibližně odhadnouti něco málo nad 160 soudních případů za jeden kalendářní rok... ..Průměr tento značně přesahuje průměrné výkony členů býv. vídeňského správního soudu, jež jen zřídka kdy přesahovaly a některého roku ani nedosahovaly číslice 100 případů jedním referentem průměrně za jeden rok zpracovaných.“⁸⁸ Je tedy zřejmé, že důvodem vzniku nového zákona nebylo špatné fungování Nejvyššího správního soudu po stránce právní, ale spíše organizační. Zhlcenost případy jej ochromila. Ke zvýšení počtu soudců však téměř nedošlo, a to z důvodů finančních, což přiznávala i samotná důvodová zpráva k novému zákonu. K tomu však možná trochu alibisticky dodávala, že přijetí většího počtu nových soudců by s největší pravděpodobností vedlo k roztržitosti judikatury, neboť noví členové soudu by jen pozvolna odhalovali rozhodovacího ducha soudu.

Situaci, v jaké se Nejvyšší správní soud nacházel již v prvních letech své činnosti, velice průkazně dokládá níže uvedená tabulka připojená k důvodové zprávě k novému zákonu jako první jeho příloha. Je z ní dobře vidět, že „výkonnost“ soudců se sice rok od roku zvyšovala, nápad nových stížností však narůstal ještě více. Tak se stalo, že již v roce 1925 museli soudci řešení více jak poloviny případů odložit na další rok.

Stížností					
Rok	Z předešlého roku zůstalo nevyřízeno	V běžném roce došlo	Celkem bylo vyřídit	Vyřízeno	Nevyřízeno zůstalo
1918	--	245	245	11	234
1919	234	2616	2850	1937	913
1920	913	4334	5247	3925	1322
1921	1322	5161	6483	4401	2082
1922	2082	5792	7874	4521	3353
1923	3353	6147	9500	5080	4420
1924	4420	6465	10885	5843	5042
1925	5042	7398	12440	6032	6408
1926	6408	7898	14339	6618	7721

⁸⁷ Komentář k tomuto zákonu napsal JUDr. Zdeněk Rádl, Háchův zeť.

⁸⁸ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, signatura 206, Důvodová zpráva k zákonu č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu, s. 1.

Jelikož nedošlo k žádnému zlepšení situace, tak počet nevyřízených stížností stále rostl v neprospěch soudců. Taková situace byla neúnosná jak pro běžné občany, kteří své stížnosti podávali, tak i pro stát, jehož orgány byly v nejistotě, jak bude o stížnosti rozhodnuto. „Přílišným oddalováním rozhodnutí soudního trpí však újmu nejen strany, které u nejvyššího správního soudu ochrany svých práv se dovolávají, nýbrž trpí jím začasté i správa veřejná. Třeba že stížnost k nejvyššímu správnímu soudu podaná nestaví podle nynějšího stavu práva provedení správního aktu před soudem naříkaného, úřady správní často z dobrých důvodů odkládají výkon svých rozhodnutí a opatření, i když nejsou povinny stěžovateli odklad výkonu povolit, neboť chtějí se uvarovati velmi komplikovaných a obtížných situací právních, které někdy nastávají, když správní akt již provedený byl správním soudem zrušen.“⁸⁹

Skutečnost, že Nejvyšší správní soud nápad nových stížností po necelých dvaceti letech své existence již nestíhal vyřizovat, byla nesporná. Důvodová zpráva k novému zákonu se pak snažila odhalit i důvod, proč k takovému zvýšení počtu stížností došlo. „Roztřídění stížností k soudu podávaných podle oborů právních, z nichž vzešly spory, které bylo dosud nejvyššímu správnímu soudu řešiti, ukazuje velmi názorně, kde tkví pravá příčina absolutně vysokého počtu stížností k soudu podávaných. Jest to především rozšíření aktivity státu v různých směrech a zřízení nových institucí, jež způsobilo teprve zákonodárství republiky. Stačí jmenovati pozemkovou reformu, která zaměstnává po celý rok téměř úplně neméně 4 referenty, dále zákony školské, jež vyvolaly velmi intenzivní činnost úřadů školských, takže spory z oboru práva školského zaměstnávají rovněž téměř úplně po celý rok 4 referenty, jest to dále právo jazykové, pak nové organisace zaměstnanecké (závodní výbory a závodní a revírní rady v hornictví), různé nové zákony vyvlastňovací, zejména zákon o stavebním ruchu, zákonné předpisy o zabírání bytů, novelisace obecního zřízení a zavedení celé řady nových dávek komunálních, nade všechny obory jiné jest to však neustávající a velmi komplikované zákonodárství o služebních poměrech, zejména o služebních požitcích zaměstnanců veřejných jak státních tak samosprávních, které má veliký podíl na neobyčejném vzrůstu pracovního úkolu nejvyššího správního soudu.“⁹⁰ Se zvýšenou intenzitou zásahů státu do života občanů, musela být tedy logicky zvýšena i míra ochrany poskytovaná státem.

Další odbřemenění soudu mělo přinést i zjednodušení procesních pravidel řízení před Nejvyšším správním soudem. Nový zákon obsahoval například ustanovení o konání

---

⁸⁹ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, signatura 206, Důvodová zpráva k zákonu č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu, s. 3.

⁹⁰ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, signatura 206, Důvodová zpráva k zákonu č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu, s. 12-13.

veřejného ústního líčení na výslovný návrh strany. „V neveřejném zasedání může soud na základě spisů rozhodnouti o stížnosti, nepodal-li stěžovatel ve stížnosti anebo žalovaný úřad nebo strana spolužalovaná nebo k řízení podle § 27 přibraná ve lhůtě stanovené k podání odvodního spisu návrh, aby se konalo veřejné ústní líčení.“⁹¹ Právě toto ustanovení o fakultativním ústním jednání nařízeným pouze na návrh strany, spolu se zmenšením senátů dle § 13 a § 22 z pětičlenných na tříčlenné, mělo asi ze všech novinek přinášených novým zákonem, největší vliv na rychlost vyřizování stížností.

Přes veškerou snahu však nový zákon práci ulehčoval jen minimálně, a ani zvýšené soudní poplatky za řízení před Nejvyšším správním soudem, od nichž se hodně očekávalo, kýžený výsledek nepřinesly. „Odlehčovací prostředky vládní osnovy, která byla v jejich volbě většinou dosti zdrženlivá, byly novým zákonem buď vůbec odmítnuty nebo značně zeslabeny.“⁹²

Když byl JUDr. Emil Hácha již v říjnu 1937 dotázán tiskem, zda nový zákon o Nejvyšším správním soudě naplnil svůj účel a vedl tak ke zrychlení řízení, odpověděl na to diplomaticky. Řekl, že lze jen těžko usuzovat, zda zákon naplnil svůj účel, protože je účinný jen krátkou dobu. Očekávat nějaké konkrétní výsledky bude možné tak po roce účinnosti. Přesto se však jisté skepsi neubráníl, když uvedl: „... již dnes je možno říci, že zvýšený kolkový poplatek ze stížnosti, jež se některým kritikům zdál přílišný, ačkoli jej ústavně-právní výbor sněmovny proti návrhu vládnímu velmi podstatně zmírnil, neprojevilo docela žádného vlivu na snížení počtu docházejících stížností. Počet stížností, došlých letos v září, právě naopak převyšuje počet stížností došlých vloni v září asi o 8 procent, a přírůstek tento trvá i v měsíci běžném... ...Vzrůstající počet stížností je ovšem s to, aby ohrožoval zamýšlené odlehčení Nejvyššího správního soudu, jež mělo tomuto tribunálu umožniti, aby poskytoval stěžovatelů právní ochranu proti aktům úřadů správních v době, kdy ještě náleží soudu má pro stěžovatele praktický význam, a nikoli teprve po době dvou až tří let, kdy i příznivé rozhodnutí Nejvyššího správního soudu z velké části ztrácí pro vítězného stěžovatele praktickou cenu.“⁹³

Zajímavé je, že nový zákon o Nejvyšším správním soudě zavedl jakousi „závaznost“ dřívějších zveřejněných rozhodnutí Nejvyššího správního soudu při rozhodování správních úřadů. V zájmu zásady legitimního očekávání uložil správním úřadům rozhodovat v souladu se zveřejněnými rozsudky Nejvyššího správního soudu tak, aby občané mohli očekávat, jak

---

⁹¹ § 28 odst. 4, písm. c) zákona č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudě, ze dne 16. června 1937.

⁹² *Nejvyšší správní soud: Komentář k zákonu č. 164/1937 Sb., o nejvyšším správním soudě, ze dne 16. července 1937.* Uspořádal RÁDL, Zdeněk. Praha: Československý kompas, 1937, s. 5.

⁹³ Ulevilo se Nejvyššímu správnímu soudu? *Lidové Noviny*, 24.10.1937, s. 2.

jejich případ skončí a nemuseli se zbytečně obracet na Nejvyšší správní soud, i když ten již podobnou věc rozhodoval. Sankcí, kterou nový zákon při porušení této „povinnosti“ správním úřadům ukládal, byla nutnost uhradit úspěšnému stěžovateli náklady řízení před Nejvyšším správním soudem.

Další zajímavostí je, že mimo jiné také nový zákon posunul věkovou hranici pro odchod do výslužby pro soudce na 68 let. To mělo jediný důvod. Zajistit, aby JUDr. Hácha, kterému v době přijetí tohoto zákona chybělo k věku odchodu do penze pouze 26 dnů, ve své práci ještě nějaký čas setrval. Jeho zdravotní stav ještě nebyl takový, aby svoji práci nedokázal zastat. Všichni si navíc uvědomovali, že by jeho odchod znamenal obrovskou ztrátu soudce evropského formátu.

Nový zákon o Nejvyšším správním soudu kýžený výsledek nepřinesl. Ostatně i z důvodové zprávy k němu vyplývalo, že jde spíše o pokus alespoň o něco málo práci soudu urychlit, než o nějaký zcela zásadní zásah do jeho práce. „Nezbývá-li než hledati odpomoci proti svízelné situaci soudu jinak než souborem drobných prostředků organizačního a technického rázu, doporučuje se využití všech možností, které mohou soudu poskytnouti jakousi úlevu, třeba týkaly se i věcí nepatrných.“⁹⁴ Problém se stále se zvyšujícím počtem nevyřízených případů se paradoxně podařilo vyřešit v období protektorátu. V té době byly značně omezeny pravomoci soudu, a tak konečně mohly být řešeny i předválečné případy.

Po válce nebyla činnost Nejvyššího správního soudu obnovena v plném rozsahu, neboť během války vznikl v samostatném Slovenském štátu další Nejvyšší správní soud se sídlem v Bratislavě. Tyto dva soudy si po roce 1945 do značné míry konkurovaly. Řešením bylo přemístění sídla Nejvyššího správního soudu z Prahy do Bratislavy, kde byly soudy sloučeny. Šlo však o účelový krok, který vedl k „odsunutí“ Nejvyššího správního soudu z centra dění a po událostech v únoru 1948 k jeho faktickému zániku⁹⁵. Nově nastolený režim neměl žádný zájem na soudní ochraně veřejných subjektivních práv občanů. Jak se tedy ukázalo, pro komunisty představoval tento soud větší problémem než pro nacisty. Správní soudnictví fungovalo i v nacistickém Německu. Ostatně v roce 1943 JUDr. Emil Hácha ve svém samozřejmě již ideologicky zbarveném článku konstatoval: „Jen pro toho, kdo neměl příležitost sledovati celý vývoj správního soudnictví, mohlo býti snad překvapením, že tato instituce [říšský správní soud – pozn. autora] v Říši nejen nebyla odstraněna, nýbrž s hlediska právního sjednocení naopak zdokonalena. Jak známo, zřízen byl výnosem Vůdcovým

---

⁹⁴ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, signatura 206, Důvodová zpráva k zákonu č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu, s. 23.

⁹⁵ Oficiálně Nejvyšší správní soud v Bratislavě fungoval až do roku 1952, ale nevyvíjel žádnou činnost.

z 3. dubna 1941 (Říš. zák. 1 str. 201) soustředěním několika věcně i územně samostatných správních soudů říšský správní soud, po němž dřívější doba po několik desetiletí marně volala.⁹⁶ Je tedy paradoxem, že Nejvyšší správní soud v Praze, který nebyl zrušen ani během německé okupace, se tak stal jednou z mnoha obětí komunistického režimu.

3.4. Prezidentem Česko-Slovenska

Po smrti své manželky Marie v únoru 1938 se JUDr. Emil Hácha dostal zpět do „normálního“ života díky své práci. Premiér Hodža jej v červnu 1938 vyzval, aby jako právní poradce vlády jednal se zástupci Sudetoněmecké strany o jejich státoprávních požadavcích. Dokonce bylo jen na něm, aby si sám zvolil další členy svého týmu. „Dr. Hodža provedl výběr znalců tak, že při ústním rozhovoru s prvním prezidentem nejvyššího správního soudu Dr. Háchou naznačil osoby, které by se měly expertisy zúčastniti, doplnění jich stalo se pak na návrh Dr. Háchy.“⁹⁷ Není proto překvapení, že se expertní skupina skládala především ze soudců Nejvyššího správního soudu - Háchy, Hoetzela, Weyra a Havelky. Dalším členem této komise byl jako zástupce prezidenta Beneše JUDr. Schieszel a nakonec předseda Ústavního soudu JUDr. Krejčí. Jednalo se samozřejmě ale jen o poradní orgán. „Rozhodnutí leželo přirozeně vždy v rukou vlády, lépe řečeno ve sboru politických ministrů. O osudu svých dobrozdání se experti nikdy nic nedověděli a neměli také nikdy možnost se jednání ve vládě nebo ve sboru politických ministrů zúčastniti. Podle různých známek lze mítí za to, že expertisa nebyla politickým ministrům vůbec vítána a že kromě toho viděla vláda v expertech výlučně znalce právní konstrukce a formulace, pokládajíc obsahové řešení věci za věc výlučně politickou, k čemuž se cítila povolána jedině sama.“⁹⁸

Přes neakceptovatelnost požadavků zástupců Sudetoněmecké strany se expertní skupina pokusila nalézt řešení dané situace. V rozboru nazvaném *Námět pro ochranu menšin v samosprávě národnosti*⁹⁹ nabídla řešení pomocí propracovaného volebního práva v obcích na principu poměrného zastoupení. To mělo menšinám zajistit dostatečný vliv na chod obce

---

⁹⁶ HÁCHA, Emil. Úvahy bývalého správního soudce. In *Politika, právo, správa, hospodářství: Výběr článků z časopisu Prager Archiv für Recht, Verwaltung und Wirtschaft 1943-1944*. Praha, 1944, s. 17-18.

⁹⁷ HAVELKA, Jiří. Účast právnických expertů při jednání se sudetoněmeckou stranou v červnu 1938. *Právník*, roč. 77, 1938, s. 463.

⁹⁸ HAVELKA, Jiří. Účast právnických expertů při jednání se sudetoněmeckou stranou v červnu 1938. *Právník*, roč. 77, 1938, s. 463.

⁹⁹ Tento rozbor je autorovi této rigorózní práce znám pouze zprostředkovaně z článku JUDr. Jiřího Havelky (viz výše), neboť nikdy nebyl veřejně publikován a není uložen byť třeba jen ve formě rukopisu v Národním archivu ani v Archivu Národního muzea.

a tím i lepší možnost uplatnění svých práv. Následovat měl nový jazykový zákon a také hospodářská pomoc menšinám v pohraničí. Žádný z nápadů expertní skupiny však nikdy nebyl realizován.

Mezi tím však byla svolána konference čtyř mocností v Mnichově. Jejím výsledkem bylo okleštění státu o pohraniční území. O této naší etapě dějin se hovoří jako o tzv. druhé republice. V reakci na tyto události již 5. října ze svého úřadu odstoupil prezident Edvard Beneš. Po jeho abdikaci nastalo nežádoucí bezvládní. Dle Ústavy „Zemře-li president anebo vzdá-li se své funkce ve volebním období, vykoná se nová volba podle ustanovení §§ 56 a 57 na dalších 7 let. Národní shromáždění budiž k tomu konci svoláno do 14 dnů.“¹⁰⁰ Za takto krátkou dobu se však nepodařilo nalézt žádného kandidáta, na němž by panovala všeobecná politická shoda. Bylo nutné nalézt osobu apolitickou, která by vyhovovala vnitrostátním i mezinárodním představám. Dalším problémem bylo to, že nikdo z vhodných kandidátů se nechtěl kompromitovat přijetím této funkce.

Zástupci levicově orientované Národní strany práce po delší době hledání navrhli v listopadu 1938 nového kandidáta. Byl jím dosavadní první prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. Pro politickou reprezentaci nešlo o osobnost úplně neznámou. Robert Kvaček k tomu uvádí, že: „...do zorného pole vysoké politiky se jeho jméno poprvé dostalo... při obtížném sestavování vlády po volbách v roce 1929. Designovaný premiér František Udržal, ani ti, kteří přicházeli v úvahu po něm, nebyli schopni dát dohromady vládní koalici a prezident Masaryk pohrozil úřednickou vládou. Tenkrát... se tu mihlo jméno Emila Háchy... Podruhé... se Háchovo jméno objevilo mezi prezidentskými kandidáty, zvažovanými českými agrárníky v prosinci 1935. Troufám si tvrdit, že Hácha o těchto úvahách vlastně ani příliš nevěděl, jak šly daleko a jakým směrem.“¹⁰¹ Ukázalo se, že se v tomto muži snoubí všechny ideální předpoklady budoucího prezidenta. Byl nadstranický a v politice se nikdy před tím neangažoval. Ve svém oboru dosáhl evropského věhlasu a navíc šlo o katolicky založeného vlastence a demokrata masarykovské doby, který ovšem dokonale ovládal němčinu. Navíc se jednalo o muže práva a spravedlnosti.

JUDr. Emil Hácha o kandidatuře z počátku vůbec neuvažoval a odmítl ji. Tehdejší politická reprezentace však apelovala zejména na jeho morálku, smysl pro spravedlnost a zejména smysl pro povinnost. Navíc byl ubezpečován, že bude pouze reprezentantem státu

---

¹⁰⁰ § 59 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

¹⁰¹ KVAČEK, Robert. Prezident druhé republiky. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 65.

prakticky se nepodílejí na jeho každodenním chodu. JUDr. Háchovi nepomohly odkazy na jeho vysoký věk ani horšící se zdravotní stav. Své argumenty doložil i lékařskou zprávou, která hovořila o tom, že u něj stále slábne schopnost rozhodovat. Nakonec vyrukoval i s tvrzením, že má v Poděbradech známou, se kterou uvažují o svatbě. Tento argument by se mohl jevit jako poslední zoufalý pokus, který si JUDr. Hácha vymyslel, aby se vyhnul prezidentské funkci, kdyby k němu Jiří Havelka neuvedl: „...ke konci jara nastal podstatný obrat v životě Háchy tím, že se seznámil s jakousi dámou z Poděbrad, která mu byla velmi sympatická, takže – zpočátku spíše v žertu – zmiňoval se o tom, že by se mohl ještě jednou oženit, aby ve stáří, kdyby jeho dcera šla vlastní cestou, nezůstal zcela opuštěn. O pozadí vztahu Háchy k této mně neznámé dámě nemám nic bližšího, avšak je jisté, že nešlo o nějaké stařecké poblouznění, nýbrž o vážné rozhodování pro budoucnost.“¹⁰²

Tento vztah k dámě z Poděbrad však ve svých pamětech zmiňuje i Ladislav Feierabend, kterého měl premiér Syrový jako ministra spravedlnosti požádat, aby prověřil minulost prezidentského kandidáta. Generál Syrový totiž věděl, že jméno JUDr. Emila Háchy figuruje v jakémsi trestním spise a pokud by tato skutečnost nebyla uspokojivě vysvětlena,

Obr. 11: Prezidentský kandidát

byl by JUDr. Hácha jako kandidát nepřípustný. Feierabend zjistil, že onen „...policejní spis se týkal kleptomanických pokusů jedné dámy z Poděbrad, k níž někdy dr. Hácha jezdil. Jen proto tam bylo uvedeno jeho jméno, ale nebylo tam ani řádky proti Háchovi.“¹⁰³ Zajímavý je i Feierabendův postřeh k okamžiku, kdy tuto informaci sdělil premiérovi. „Zdalo se mi, že Syrový je zklamán.“¹⁰⁴

Nakonec se tedy politické reprezentaci podařilo „zlomit jeho odpor“. V pořadí třetí osobností, která se měla stát prezidentem republiky, se tak stal první prezident Nejvyššího správního soudu. Znamé je, jak byla jeho kandidatura oslavována v jeho rodných Trhových Svinech. Tam obecní strážník oblečený ve sváteční uniformě vyhlásil zprávu starosty obce:

„Žádám občanstvo, aby v den volby presidenta republiky, která se bude konati příští týden,

¹⁰² Z dosud nepublikovaných pamětí přednosty kanceláře prezidenta J. Havelky. In PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: 1938-1945*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 360.

¹⁰³ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky I*. Brno: Atlantis, 1994, s. 62.

¹⁰⁴ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky I*. Brno: Atlantis, 1994, s. 62.

ozdobilo budovy státními vlajkami a prapory a dalo tak výraz uspokojení nad tím, že v čelo státu bude postavena silná osobnost, zaručující spravedlivý řád a pořádek a zejména, abychom vyjádřili svou radost, že touto významnou osobností je náš rok. Doufáme, že nebude domu bez vlajky.“¹⁰⁵

Autoři, kteří se zabývali zdravotním stavem našich prvních prezidentů, doktoři Psůtková s Vahalou, ve své publikaci píše, že přijetí kandidatury bylo možná jedním z prvních projevů Háchovy nemoci. „Zdá se, že Háchův osudný souhlas s kandidaturou na prezidentský úřad přece jen podmínila pokročilá ateroskleróza, která utlumila Háchův zdravý rozum. Na počátku, v listopadových dnech 1938 si její atak neuvědomoval ani Hácha, ani jeho okolí. Až dosud Hácha vedl normální, vcelku blahobytný život úspěšného vysokého byrokrata. Pěstoval svůj stereotyp, své gáblíčky, své čtvrtky vína a doutníčky. Ani on, ani jeho okolí netušilo nic o cholesterolu a jeho metabolismu. Prudká změna prostředí, z pomalého klidu soudní agendy do vřavy stresových situací, diktovaných maniakem, přivedila nápadné zhoršení choroby.“¹⁰⁶ Tito autoři trefně uvádějí, že JUDr. Hácha přijetím prezidentské kandidatury nevyjadřoval žádnou svou touhu „po moci“, ale snahu „pomoci“.¹⁰⁷ To potvrzuje i svědectví agrárníka a pozdějšího ministra Ladislava Feirabenda, kterému se měl Hácha svěřit: „Je mi 66 let. Připravoval jsem se na odpočinek a těšil se na něj. Místo toho mám být prezidentem republiky v dnešních těžkých dobách, v nichž se neví dnes, co může přijít zítra. Je to velká oběť, ale přinesu ji, je-li to nutné v zájmu národa a státu.“¹⁰⁸ Dnes už můžeme jistě říct, že JUDr. Emil Hácha byl naším jediným prezidentem, který o tuto funkci nikdy nestál.

Přijetím prezidentské kandidatury JUDr. Emilem Háchou se politické události v Československu daly opět po dlouhé době do pohybu. Sešlo se Národní shromáždění a dne 22. listopadu schválilo ústavní zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny a ústavní zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi, která byla zároveň přejmenována na Zakarpatskou Ukrajinu. Po oficiálním přejmenování Československé republiky na Česko-Slovenskou byla druhorepubliková přestavba státu dokončena. Zvenčí již ožebračený stát se tak začal hroutit i vnitřně. V této nelehké době stál v čele státu bývalý soudce, který si nepřál nic jiného než v klidu odejít do ústraní. „V Háchovi nepřichází vůdce státu, ale strážce právního řádu. Žijeme v době, která přehodnocuje (a znehodnocuje) hodnoty

---

¹⁰⁵ VOTOČKOVÁ-LAUERMANNOVÁ, Olga. *Dr. Emil Hácha: Poslední události*. Praha: Pražské akciové tiskárny, 1939, s. 11.

¹⁰⁶ PSŮTKOVÁ, Zdeňka, VAHALA, Zdeněk. *I nám vládli nemocní?: Naši první prezidenti očima medicíny*. Praha: Práh, 1992, s. 118.

¹⁰⁷ PSŮTKOVÁ, Zdeňka, VAHALA, Zdeněk. *I nám vládli nemocní?: Naši první prezidenti očima medicíny*. Praha: Práh, 1992, s. 116.

¹⁰⁸ FEIRABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky I*. Brno: Atlantis, 1994, s. 62.

jako žádná jiná... ..Volají-li však autority z tohoto vedení odpovědné [vláda – pozn. aut.] samy v čelo státu muže, který (jako byl Lear každým coulem král) jest každým coulem soudce, jest to projev vůle, aby náš řád státní zůstal řádem právním.“¹⁰⁹ JUDr. Emil Hácha byl jako muž práva přijat veskrze pozitivně. „Neopustí svůj životní mravní ideál ani jako prezident republiky. Nikdo u něho nic nepořídí, kdo se pokusí zkřivit právo, třeba by dokazoval nutnost bezpráví účelností. Jemu nikdy účel nesvětil prostředky.“¹¹⁰

Aby se JUDr. Hácha mohl stát prezidentem republiky, musel se vzdát funkce prezidenta Nejvyššího správního soudu. Ústava z roku 1920 říkala, že prezidentem „...volen může býti státní občan Československé republiky, který je volitelný do sněmovny poslanecké a dosáhl 35 let věku.“¹¹¹ To však JUDr. Emil Hácha nesplňoval, protože „...první a druhý prezident nejvyššího správního soudu nemohou býti po dobu své činné služby zvoleni za členy Národního shromáždění.“¹¹² Kvůli tomu byl dne 24. listopadu JUDr. Emil Hácha penzionován. Po dvaceti letech tak opustil instituci, na jejímž vytvoření se sám podílel a které obětoval značnou část svého života.

Volba prezidenta, která proběhla bez pompy dne 30. listopadu 1938 v Rudolfinu, dopadla jednoznačně. „Pod ranami krutého soudu, který nás stihl, je upuštěno od všech slavnostních ceremonií a zůstává prostá volba prvního mezi všemi.“¹¹³ Republika zase měla prezidenta. „Svojí mravní kvalitou, apolitičností, katolickou vírou, uznávanou právní autoritou, vzdělaností a také svým dosavadním působením skýtal záruku

Obr. 12: JUDr. Emil Hácha skládá prezidentský slib

¹⁰⁹ STRÁNSKÝ, Jaroslav. K presidentské volbě. *Lidové noviny*, 27.11.1938, s. 2.

¹¹⁰ PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - prezident Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 7.

¹¹¹ § 56 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

¹¹² § 12 zákona č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudě, ze dne 16. června 1937.

¹¹³ Dnes volba třetího prezidenta republiky. *České slovo*, 30.11.1938, s. 1.

zachování demokratického právního řádu. S výjimkou komunistů byl přijatelný pro všechny... ..jako křesťan si uvědomoval, že za této situace přijmout prezidentskou funkci bude znamenat vzít na svá bedra kříž a nastoupit křížovou cestu.¹¹⁴

Obyvatelstvo bylo spokojené. V jeho čele stál soudce, právník, důstojný muž. „Pod neštěstím, které uhodilo jako blesk, lámaly se mdlé charaktery, ale národ ve své většině vycítil našťestí pravdu. Je významné, že v této době mravní i hmotné nejistoty se stal presidentem republiky právník. Je to symbol, ukazatel cest, jimiž se chce republika brát po krátké době chaosu.“¹¹⁵ Všechny noviny samozřejmě přišly v den volby a ve dnech následujících s články, které národ seznamovaly s jeho novým představitelem a projevovaly souhlas s jeho volbou. „[Nový prezident – pozn. aut.] Převzal úřad, jaký neměl nikdo před ním, ujal se ho prostě a vážně, jak to odpovídá duchu doby. Tak byl i přijat a uvítán veřejností, jejíž mysl je všechna zaměřena k práci a k obnově. Není pochyb o tom, že nový prezident republiky je v tom všem s lidem zajedno. Nechť ho při každém rozhodnutí provází trvalé štěstí!“¹¹⁶

V Lidových novinách o volbě prezidenta známý novinář a spisovatel Eduard Bass napsal: „Dílo obnovy postoupilo o významný krok: Prozatímnost ustupuje konečnému řádu, nebezpečné vakuum se zaplňuje. Demokracie má opět svého nejvyššího představitele, státní život svůj pevný ústřední bod... ..Jako by nás šťastná hvězda vedla kolem všech možností k tomu, čeho je potřebí nejžhavěji: k výsostnému zdůraznění svrchovanosti práva jako štítu a pavězy neporušitelného řádu mravního. Na tomto místě jediném můžeme bezpečně zakotvit svoji budoucnost. Voják [gen. Syrový – pozn. aut.] uvedl v čelo státu soudce. Velká a správná rozhodnutí mají vždy ve své prostotě povahu symbolu.“¹¹⁷

Podobně psal i Venkov: „Není náhodou, že za třetího prezidenta republiky byl zvolen nejvyšší soudce ve státě, prezident Nejvyššího správ. soudu dr. Emil Hácha. Vyjadřuje se tím pevně odhodláním učinit právo a spravedlnost, moudrý klid a právní bezpečnost svrchovanými vodítky do našeho nového života, do nového budování státu republiky Čechů, Slováků a Karpatorusů.“¹¹⁸ Národ měl konečně zase ke komu upnout svoji naději. JUDr. Hácha sice moc lidí neznalo, ale předcházela ho vynikající pověst. „Rázem se takto stal dr. Emil Hácha v své moudré odvaze i rozhodnosti pilířem českého národa v pohnutých dobách. Tyto dějinné chvíle nám rázem ukázaly, čím vším dovede zapůsobiti vědění,

---

¹¹⁴ RUBÍN, Jiří. Dluh zapomenutému státníku. *Katolický týdeník*, roč. 4, č. 48, 1993, s. 8.

¹¹⁵ PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - prezident Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 5.

¹¹⁶ Prezident republiky zvolen: Dr. Emil Hácha v čele státu. *Lidové noviny*, 1.12.1938 Ráno, s. 1.

¹¹⁷ BASS, Eduard. Třetí prezident: Muž práva. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 1.

¹¹⁸ Nejvyšší soudce prezidentem republiky. *Venkov*, 1.12.1938, s. 2.

moudrost a krása duše vypěstovaná vážnou prací života.¹¹⁹ Volbou JUDr. Emila Háchy se Česko-Slovensko přihlásilo k tradicím masarykovské demokracie. On sám se však cítil být prvním úředníkem státu, čímž se nejvíce přirovnal ještě k rakousko-uherskému mocnáři Františku Josefu I.

Ke své volbě prezidentem se později vyjadřoval v rozhovoru s novinářem Karlem Horkým s ironií sobě vlastní: „Že na tom Hradě sedím, to je zase jen ta osudná smůla. Když někde byla nějaká tombola, vždycky mi strčili nějaké lístky a jakživ nic kloudného jsem nevyhrál, vždycky to nejhorší. Ale když loni nahonem musil být nějaký prezident a na Hradě strašilo a nikomu se sem nechtělo, tak si v milém národě vzpomněli, že udělají tombolu a že tenkrát mne nechají vyhrát. Všichni byli jednomyslně pro to, že jenom já jsem povolán k tomu, vést v těchto strašlivých dobách národ a stát. Jako nejvyšší soudce jsem prý od toho. Jednomyslnost toho názoru byla vskutku až dojemná. Tak vysoké místo – a žádná tlačence o to nebyla. Ale co bychom to zabalovali, zkrátka, nikdo to nechtěl. Já se toho bál taky a než jsem to vzal, přecházel tomu v mé duši přetěžký vnitřní zápas. Ale nějaký prezident být musí. Co jsem měl dělat. Pravda, nahýbala se loď, jen tomu jsem se opravdu divil, že tolik lidí pojednou si vzalo do hlavy, že já mám vlastnosti kapitána.“¹²⁰

Tradice první republiky mohly v JUDr. Háchovi dále žít. „Na rozdíl od Masaryka a Beneše však odmítl vyvěšování svého portrétu ve veřejných místnostech, kde obraz prezidenta nahradil státní znak. Ani na poštovních známkách se Hácha jako jediný z našich prezidentů nikdy neobjevil. Ve školách vystřídaly portréty hlavy státu kříže, chápané nikoliv jako konfesijní symbol, ale jako znamení úcty k obecně křesťanským hodnotám.“¹²¹

Následující období výkonu prezidentského úřadu již není tématem pro tuto práci. Zde se již JUDr. Emil Hácha z důvodu výkonu své funkce ale hlavně z důvodu postupující nemoci neměl možnost věnovat své literární činnosti a nevystupoval již jako právník. Navíc se jedná o část jeho života, která je v odborné literatuře již poměrně dobře analyzovaná.

---

¹¹⁹ SEKANINA, František. *Dr. Emil Hácha*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1943, s. 8.

¹²⁰ HORKÝ, Karel. Rozhovor s doktorem Emilem Háchou. *Tvar*, roč. 6, č. 16, 1995, s. 14.

¹²¹ MACHÁLEK, Vít. Životní příběh Emila Háchy. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 26 - 27.

4. Literární činnost

Část této práce zabývající se literární činností JUDr. Emila Háchy je vedle popisu jeho kariérních úspěchů zejména z doby jeho působení u Nejvyššího správního soudu, tou nejdůležitější. Přináší základní přehled literární činnosti JUDr. Háchy, se kterou čtenáře seznamuje. Tato práce tak může sloužit nejen jako zdroj nových informací, ale i jako vodítko pro další bádání v tomto dosud nepříliš prozkoumaném tématu.

Už samotný výčet literární činnosti obsažený v této práci pak jednoznačně ukazuje, čím vším se JUDr. Hácha ve svém životě zabýval a jaký byl rozsah spektra jeho zájmů. Těžko již dnes budeme hodnotit jazykovou úroveň jeho prací, neboť současná čeština je od té Háchovy poněkud odlišná. V tomto nám nezbyvá než důvěřovat autorům jeho doby, kteří Háchův jazykový projev hodnotili jako mimořádně vyspělý. Co však konstatovat lze, je skutečnost, že JUDr. Hácha díky svým vynikajícím jazykovým schopnostem mohl ve svých pracích často citovat různé zahraniční autory, a to v originále. Jeho texty tak oplývají různými německými, francouzskými, latinskými a anglickými citacemi.

Kromě tematické šíře Háchových prací je udivující i jeho jazykový, resp. geografický rozsah. Je známo, že JUDr. Hácha byl na jazyky nesmírně nadaný. Díky tomu se mnohé z nich naučil na tak vysoké úrovni, že z nich a do nich mohl překládat i odborná díla či studie. Tato jeho schopnost mu umožnila stát se odborníkem evropské úrovně v oboru srovnávacího práva. Zajímal se o právní prostředí rakouské, německé, italské, francouzské, britské i americké. Ostatně potřeba seznamovat se se zahraničními právními úpravami vyplynula z jeho pracovitosti a smyslu pro zodpovědnost. Je nutné si uvědomit, že JUDr. Hácha zažil několik období v našich dějinách, kdy docházelo k překotným právním změnám. JUDr. Hácha ale nebyl jen jejich svědkem, byl jejich aktivním participantem. Tím nejvýznamnějším mezníkem byl vznik Československa. Jednalo se o období, kdy bylo třeba poměrně rychle vytvořit nové zákony, kterými se stát a jeho občané měli řídit. Dalším takovým obdobím bylo jednání s národnostními menšinami o jejich právech a následná druhorepubliková přestavba státu spojená rovněž s velkými legislativními změnami.

Nakonec je nutné se pozastavit i nad stylovým rozsahem jeho literární činnosti. Nikoho nepřekvapí, že je soudce Nejvyššího správního soudu autorem řady velice zajímavých rozhodnutí. Pravděpodobně by se téměř nikdo nepodivoval ani tomu, že je autorem různých odborných právních článků a studií. Málo koho by ale napadlo, že tento soudce překládal krásnou literaturu i poezii. Co je však naprosto nejzajímavější, je skutečnost, že tento soudce

a později i prezident je autorem celé sbírky velice oduševnělých básní, ve kterých se otevřeně vyznává ze svých emocí.

Další podkapitoly této práce jsou pak řazeny právě podle této stylové difference Háchovy literární činnosti, tedy od judikatury až po básnickou sbírku. K tomu je třeba ještě dodat, že určitý náhled na Háchovu rozhodovací činnost přináší i kapitola o jeho působení na Nejvyšším správním soudě.

4.1. Judikatura

Největším Háchovým literárním počinem jsou bezesporu jeho četné nálezy Nejvyššího správního soudu. Některé z nich měly takovou vypovídací hodnotu a byly dostatečně srozumitelné, že byly společně s jejich komentářem veřejně publikovány mimo oficiální sbírku nálezů.

Jedním z takových byl i nález zabývající se právní povahou Karlovy univerzity. Nešlo ale o pouhou publikaci samotného nálezu, ale spíš popis toho, jaká analýza musela jeho vydání předcházet a k jakému závěru se soudci dopracovali. Na počátku řízení byla stížnost, podaná k Nejvyššímu správnímu soudu profesorským sborem Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, proti rozhodnutí Ministerstva školství a národní osvěty. Ministerstvo v něm nevyhovělo návrhu na jmenování jistého doktora za mimořádného zkoušejícího pro doktorské zkoušky s tím, že tento muž je již zkoušejícím řádným. To však byl jen počátek problému. Než jej soudci mohli vůbec začít řešit, museli rozhodnout mnoho jiných sporných předběžných otázek.

Nejvyšší správní soud nejprve zjišťoval, zda má vůbec univerzita, fakulta nebo učitelský sbor právní subjektivitu, a zda tak může podávat správní stížnosti. Při svém rozhodování se nemohl opřít o žádnou odbornou literaturu domácí ani rakouskou. Neexistovala ani dřívější judikatura vídeňského Nejvyššího správního soudu, která by se podobnou otázkou zabývala. Kdyby taková existovala, tak by sice nebyla pro správní soudce v Praze závazná, ale mohla by mít podpůrný charakter. Proto si musel Nejvyšší správní soud problémy týkající se právních dějin univerzity vyřešit sám. Tento nález se tak stal jedinečnou studií, kterou by byla škoda nezveřejnit. Navíc JUDr. Emil Hácha očekával, že pro svou jedinečnost se tento nález a hlavně jeho odůvodnění stane vodítkem pro další rozhodovací činnost. „Je tedy možno očekávat, že právní náhled o právní povaze university, který je

v nálezu číslo 15040 ze dne 24. října 1922 uložen, bude po delší dobu určovat směr judikatury nejvyššího správního soudu ve věcech universitních. V tom spočívá jeho význam, i kdyby snad se ukázalo, že jeho premisy jsou neúplné nebo že jeho konkluse jsou pochybené.¹²² Je téměř neuvěřitelné, že soudci ve svém zkoumání právní povahy univerzity šli až do 12. století, tedy do doby, kdy byly založeny první univerzity, které se staly předobrazem té Karlovy.

Po době Karla IV., kdy univerzita jako korporace učenců a jejich studentů zažívala období jisté autonomie, se tento nálezy zabývá obdobím monarchie absolutistické. Tehdy „...studijní direktori bděli nad tím, aby profesori konali přednášky ve dny a hodiny k tomu určené a aby čas k přednáškám určený nezkracovali, dále aby profesori konali přednášky o své učebnici podle úředních předpisů jim daných, a aby přednášeli srozumitelně, zřetelně a živým způsobem.“¹²³

Po pádu absolutistického a nástupu ústavního státu došlo částečně k decentralizaci veřejné správy. Samotný chod univerzity pak ovlivnila tzv. reforma ministra kultu a vyučování hraběte Lva Thuna. Ta sice odstranila policejní dohled nad fungováním univerzity a cenzuru přednášek profesorů, avšak univerzita nadále zůstala „státním úřadem vyučovacím“. Postupnou demokratizací státního zřízení však i univerzita získávala více práv na samosprávu a postupně se navracela k pojetí, které měla při svém založení. Bylo jisté, že již za první republiky měla práva vlastnická k budovám, pozemkům, zakladatelským listinám a dalším, avšak tím, že stát uznal univerzitě tato práva se konkludentně nevzdal případného práva na její řízení.

Po dlouhém historickoprávním rozboru nálezy praví, že „...dávná epocha právní dala universitě jako útvaru právnímu prvou její podobu. Soustavy právní, jež vystřídaly se v proudu staletí, formovaly po svém instituci věky přetrvávající, a výsledek těchto opětovných proměn je na ten čas hybridní útvar, v němž podstata veřejné korporace sloučena jest s podstatou státního ústavu ve spletitý celek, který lze právnicky plně vystihnouti jen konstrukcí velmi složitou a velmi subtilní. Dnešní stát dává universitě potřebné prostředky hmotné z převážné části, dodává jí také potřebné síly osobní, třebaže za kooptační součinnosti fakult universitních. V těchto silách osobních, které stojí k němu v poměru služebním, dodává však stát zároveň korporaci universitní nebo korporacím fakultním, z nichž ona se skládá, korporacní členstvo. Korporace universitní pak navzájem poskytuje toto své členstvo buď

---

¹²² HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 7.

¹²³ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 10.

přímo ve sborech profesorských, nebo nepřímou v orgánech těmito volených, jakožto správní orgány ústavu státnímu, které v této své funkci jsou správními orgány státu.“¹²⁴

Po pečlivém rozboru tak soudci deklarovali, že univerzita jako celek a pravděpodobně i fakulta, je korporace s právem na určitou účast ve veřejné správě. Nešlo jim o zjištění, jaká všechna práva má, potřebovali si ověřit jenom to, zda může podat stížnost. Z daného vyplynulo, že je nutné vždy posuzovat, v jaké pozici vystupuje osoba stěžovatele. Pokud jedná jménem korporace, je možné, aby stížnost podala. Pokud ale vystupuje pouze jako státní úřad, tak subjektivitu nemá a stížnost musí být odmítnuta jako nepřípustná. V tomto konkrétním případě pak byla stížnost přijata, avšak úplně jinou otázkou už bylo, zda naříkané rozhodnutí ministerstva mohlo fakultu, respektive profesorský sbor, nějak zkrátit na jejich subjektivních právech. Na to soudci odpověděli negativně, a tak byla stížnost nakonec stejně zamítnuta jako bezdůvodná. Na tomto příkladu je dobře vidět, že JUDr. Háchovi a ostatním soudcům Nejvyššího správního soudu při jejich práci nestačilo jen jednoduše aplikovat zákony, ale museli zkoumat i historický kontext daných problémů, a tak postupně zaplňovat mezery v platném právu.

Dalším takovým „slavným“ judikátem, který byl stejně tak jako tento předešlý publikován i mimo oficiální sbírku rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, byl nálezn číslo 1699 ze dne 15. listopadu 1922 o užívání katolických kostelů jinými církvemi. Soud zde zjišťoval, „...co jest právem, když vlastník budovy, věnované bohoslužebným účelům církve římskokatolické a dosud k účelům těmito fakticky používané, disponuje o své újmě kostelní budovou způsobem, který se nesrovnává s tímto věnováním.“¹²⁵ Ačkoliv to tak na první pohled nevypadá, šlo o poměrně dost politický spor, do kterého byly zapleteny různé církve a složky veřejné moci. První republika byla poměrně hodně protikatolicky naladěna, a tak se není co divit, že vyvstala potřeba využívat katolické kostely i pro účely jiných církví.

Ve zkratce se jednalo o to, že jakási obec, v jejímž vlastnictví byl kostel, který měla v užívání římskokatolická církev, povolila dalším dvěma církvím, aby tento kostel také užívaly. Nešlo tedy o změnu „náboženské orientace“ budovy, ale pouze o spoluužívání. Do celé věci se ale vložil i krajský orgán, který vykoval dozor nad výkonem obecních práv. Ten řekl, že obec nemůže disponovat s budovou, která byla „věnována bohoslužebným účelům římskokatolické církve“, bez souhlasu římskokatolických církevních orgánů, i když

---

¹²⁴ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 19.

¹²⁵ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o užívání kostelů katolických jinými církvemi. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 3, 1923, s. 97.

jde o obecní majetek. Usnesení obce o propůjčení budovy jiné než katolické církvi tak mělo být překročením pravomocí obce, a proto bylo dozorujícím orgánem zrušeno.

Dotčená obec s tímto postupem nesouhlasila a domnívala se, že je omezována na svých právech. Z toho důvodu podala stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Ten, aby zjistil, jaké jednání je po právu a jaké ne, musel vyložit podstatu budovy „věnované“ bohoslužebným účelům církve římskokatolické. Jelikož je tento nálezný průlomový, tak je jasné, že žádná podobná dřívější judikatura neexistovala. Obec se bránila, že zde vystupuje pouze jako strana soukromoprávního závazku. Ty jsou, jak víme, relativní, což znamená, že působí jen mezi jejich stranami. Pokud je v závazkovém vztahu něco v nepořádku, musí se bránit protistrana podáním civilní žaloby. Je však nutné dodat, že by římskokatolická církev jen těžko hledala v občanském zákoníku odůvodnění pro takovou žalobu. Není možné, aby nadřízený orgán státní správy rušil, anebo povoloval uzavírání takovýchto závazků. Tím by obec přišla o všechna svá práva. „Úkolem státního dohledu dle § 102 ob. zřiz. jest péče o zachování veřejného řádu a nikoliv ochrana subjektivních práv a zájmů jednotlivých osob.“¹²⁶

Při svém zkoumání právního základu sporu šel soud až ke stavbě kostela roku 1735. Vysvěcen byl jako katolický, avšak již asi po padesáti letech jej koupila obec a také ho „věnovala“ bohoslužebným účelům římskokatolické církve. Soudci Nejvyššího správního soudu museli zjistit, jaký právní vztah zakládá toto „věnování“, jaká je jeho povaha a v neposlední řadě, jaké z něj plynou důsledky pro strany a státní dozor. Budovy státem uznaných církví, které byly věnovány veřejné bohoslužbě, i když byly předmětem soukromého vlastnictví, byly podle československého práva považovány za věci veřejné. Nejvyšší správní soud odvodil, že tato „veřejnost“ pak vzniká právě jejich „věnováním“ pro obecné náboženské užívání. Jak se má správně zacházet s věcmi určenými k bohoslužbě je výhradně církevní záležitostí. V době první republiky byla sice již situace o dost jiná než v době „věnování“, ale stále platilo, že orgánům římskokatolické církve právo přiznávalo statut úřadů. Pouze do jejich kompetencí pak spadaly otázky zacházení s věcmi věnovanými k bohoslužebným účelům.

Pokud tedy Nejvyšší správní soud judikoval, že tyto věci jsou věcmi veřejnými a že dispozice s nimi přísluší jen církevním „úřadům“, nemohla s nimi obec nakládat bez jejich svolení, přestože byly v jejím vlastnictví. Jiná situace by nastala, kdyby „věnování“ bylo učiněno jen pro nějaké konkrétní účely, například pro bohoslužby určené žákům škol atd.,

---

¹²⁶ HÁCHA, Emil. *Nejvyšší správní soud o užívání kostelů katolických jinými církvemi*. In Věstník ministerstva vnitra Československé republiky. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 3, 1923, s. 98.

nebo s výhradou budoucí možnosti výpovědi věnování. Pak by církev tyto budovy nemohla užívat a disponovat s nimi nad rámec tohoto „věnování“ uděleného vlastníkem. Tomu však v tomto případě nic nenasvědčovalo, a tak nezbylo Nejvyššímu správnímu soudu nic jiného, než tuto stížnost zamítnout.

I tento náleze se stejně jako předešlý čte jedním dechem. Háčov literární styl byl vskutku znamenitý. Psal logicky tak, jak se postupně ubíraly myšlenky soudců při právním rozboru situace. Nastínil právní podklad případu a vyložil zákony a judikaturu, která se jej týkala. V průběhu celého textu se pak zabýval různými pro a proti, proč by stížnost měla být přijata, či naopak zamítnuta. Je to s trochou nadsázky jako čtení detektivního případu, kde se rozuzlení čtenář dočká až na samém konci.

V Háčových nálezech se jasně zrcadlí jeho právní uvažování. Jeho argumenty byly stručné a jasné, stejně tak jako celé odůvodnění výroků. Při rozhodování byl konzervativní. Velice mu záleželo na zachování jednotnosti judikatury. Ctil zásadu právní jistoty a s ní spojenou zásadu legitimního očekávání. Razil názor, že pokud soud rozhodl jednou určitým způsobem, měl by tak rozhodovat ve stejných případech i příště. V tomto jeho přesvědčení je nejlépe vidět vliv anglosaského právního systému. Tam je totiž judikatura pro soud závazná. V Československu tomu tak nebylo, přesto si JUDr. Hácha potřebu stálosti rozhodování uvědomoval. Osoba, která před soud přicházela, tak mohla očekávat, že soudce rozhodne její spor stejně, jako v podobných předchozích případech.

Důkazem toho jsou i v odůvodněních časté odkazy na dřívější judikaturu uveřejněnou v tzv. Bohuslavově sbírce¹²⁷. Někdy JUDr. Hácha odkazoval i na rozhodnutí zveřejněná ve *Sbírce nálezů Viedeňského správního soudu* a na argumentace z odborných publikací nebo statí obecně uznávaných právních autorit i jeho kolegů¹²⁸. Tyto odkazy na předešlou rozhodovací činnost soudu i odbornou literaturu byly v Háčově době opravdu častější, než je tomu v současnosti.

Kromě citovaných dvou „slavných“ nálezů rozhodoval JUDr. Emil Hácha během své soudcovské kariéry o stovkách a stovkách dalších stížností¹²⁹. Stručný seznam jeho případů, ale i dalších literárních studií, publikoval JUDr. Josef Kliment¹³⁰. Většinou ale nešlo o tak zásadní případy, proto i odůvodnění jejich rozhodnutí jsou mnohem kratší. Nejvíce

---

¹²⁷ Sbírnka nálezů Nejvyššího správního soudu uspořádaná senátním prezidentem Josefem V. Bohuslavem, která vycházela ve dvou řadách mezi lety 1918 – 1948. Obsahuje několik desítek tisíc nálezů.

¹²⁸ Například náleze č.13405/32 ze dne 19. října 1932 odkazuje na článek JUDr. Hoetzela ve *Sborníku věd právních a správních*.

¹²⁹ Opisy těchto rozhodnutí (kromě jiného) jsou uloženy v Národním archivu v Praze ve fondu Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951.

¹³⁰ KLIMENT, Josef. *Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1939. 8 s.

těchto „běžných“ nálezů je v rozsahu dvou až tří stran. Výjimku samozřejmě tvoří rozhodnutí o stížnostech podaných německy, které jsou psány dvojjazyčně a jako takové jsou fakticky, nikoliv však obsahově, mnohem delší. Předmětem mnohých rozhodnutí byly například stížnosti proti rozhodnutím o vrácení obecních dávek, o prodeji obecních pozemků, o neudělení podpory v nezaměstnanosti, o překročení osmihodinové pracovní doby, o náhradě škody způsobené obci starostou a další. Kuriozitou je, že Háčovým dílem je například i judikát číslo 22597/33 ze dne 11. září 1935 o stížnosti proti rozhodnutí Zemského úřadu v Bratislavě o umístění žumpy¹³¹.

Odůvodnění některých Hákových nálezů byla jako z učebnice. Tak je tomu například v rozhodnutí č. 25993/28 ze dne 26. září 1928, kde řešil vznik závazku k náhradě škody při porušení zvláštní povinnosti. Při svém rozboru postupoval tak, jak se to učí i dnes studenti na právnických fakultách. Nejprve zjistil, zda škoda opravdu vznikla a v jaké výši, jak a kým byla způsobena a zda šlo opravdu o zaviněné porušení povinnosti. Po zodpovězení těchto otázek v souvislosti s konkrétním případem konstatoval, že okolnosti, které způsobily vznik škody, vylučují protiprávnost. Šlo o případ tzv. exkulpace, a proto povinný nebyl odpovědný za vznik škody.

V některých Hákových nálezech se objevuje i tzv. obiter dictum. Jde o takovou část odůvodnění, která je jaksi navíc. V anglosaském precedenčním systému dokonce ani nenabývá závaznosti. Příkladem je nález č. 15718/32 ze dne 19. října 1932 o odprodeji obecního pozemku. Žena se v něm odvolávala proti výroku, který nebyl. To znamená, že nešlo o odvolání proti výroku a stížnost tak musela být odmítnuta jako nepřipustná. JUDr. Hácha v odůvodnění přesto řešil, jak by soud postupoval, kdyby se odvolala správně do výroku. Konstatoval, že ani tak by stížnost nebyla úspěšná. Obiter dictum tedy sice není k odůvodnění nezbytné, ale v tomto případě přinášelo psychologickou úlevu pro stěžovatelku.

Pokud svými rozhodnutími rušil nařízení nebo rozhodnutí správních úřadů, činil tak většinou pro nezákonnost způsobenou procesními vadami řízení. Ano, JUDr. Emil Hácha byl velký procesista. Požadoval, aby si správní úřad ověřil všechny tvrzené skutečnosti, a pokud ze strany úřadu chyběl nějaký důkaz nutný pro rozhodnutí, JUDr. Hácha neváhal a takové rozhodnutí zrušil. To byl i případ č. 21230/23 ze dne 19. května 1924, v němž si propuštěný dělník z kamenolomu stěžoval na rozhodnutí, kterým mu nebyla přiznána podpora v nezaměstnanosti. Systém sociálního zabezpečení v době první republiky byl na úplně jiné úrovni, než je dnes, a proto tento případ může vypadat dost nezvykle. Stěžovaný úřad totiž

---

¹³¹ Národní archiv, fond Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951, karton 837, inventární číslo 905, signatura 41d, Samospráva – obecní na Slovensku.

omítl přiznat podporu propuštěnému dělníkovi s tím, že ten vlastní menší polní hospodářství a že by podpory zneužíval k „lehkomyšlnému životu“. JUDr. Hácha však rozhodnutí stěžovaného úřadu vytkl to, že se nijak nesnažilo prokázat, že ono „menší polní hospodářství“ dokáže stěžovatele uživit, což byla jedna z podmínek pro odmítnutí přiznání podpory. Když se tímto, stěžovatel bránil, úřad k tomu vůbec nepřihlédl. Navíc JUDr. Hácha neshledal žádné opory k tvrzení úřadu, že by stěžovatel zneužíval podpory k „lehkovážnému životu“, a proto rozhodnutí o nepřidělení podpory v nezaměstnanosti zrušil pro nezákonnost. Jelikož správní úřady ani za první republiky nefungovaly vždy tak, jak by měly, bylo takovýchto rozhodnutí mnoho.

Ve svých nálezech se JUDr. Hácha nebál vykládat tzv. neurčité právní pojmy v rozporu s výkladem správních úřadů. Činil tak například v rozhodnutí č. 17343/22 ze dne 26. února 1923 o nepřiznání podpory v nezaměstnanosti. Stěžovatelem v tomto případě byl mladý svobodný muž, který byl propuštěn z práce, ale žil stále se svým otcem. Stěžovaný správní úřad, který mu nepřidělil podporu v nezaměstnanosti, tvrdil, že pokud mladíka živí jeho otec, jedná se o „jiný příjem“. Neurčitým právním pojmem, který zákonodárce použil, ale nedefinoval, byl právě onen „jiný příjem“. Správní úřad si jej mohl sám definovat, avšak jeho výklad mohl soud při přezkumu rozhodnutí nahradit výkladem vlastním. JUDr. Hácha nesouhlasil s tvrzením, že pokud rodič živí svoje dítě, jde o „jiný příjem“, a proto dané rozhodnutí o nepřidělení podpory v nezaměstnanosti zrušil pro nezákonnost.

Uvedená rozhodnutí jsou jen malým nahlédnutím do rozhodovací činnosti JUDr. Emila Háchy. Mají však poodkrýt jeho právní smýšlení a založení. Studium judikatury je ale důležité nejen k odhalení osobnosti soudce, který rozhodoval, ale i k pochopení celého právního systému, jeho fungování a úrovně. Pozoruhodné je, že sám Nejvyšší správní soud na svých webových stránkách uvádí, že přinejmenším šestina nálezů publikovaných v tzv. Bohuslavově sbírce je dodnes aktuální¹³².

Kromě stížností však dostával JUDr. Emil Hácha od občanů i další různé, mnohdy i kuriózní dopisy a žádosti. Mezi takové lze zařadit dotaz jakéhosi pana Štěpána Dvořáka z Drahenic u Březnice. Tento, jak z dopisu vyplývá, drobný živnostník, se na samotného prvního prezidenta Nejvyššího správního soudu obrátil s dotazem opravdu absurdním. „Ve středu Prahy hodlám otevřít Kancelář psaní na stroji, živnost to ovšem svobodnou, kterou může otevřít každý ale v myšlénce a uspořádání jak já hodlám otevřít dosud neexistuje nejen v Praze ale ani v Republice a tu dovoluji si Vás prositi za zdělení, aby hned po otevření

---

¹³² MAZANEC, Michal. *Nejvyšší správní soud: Historie* [online]. [cit. 17. listopadu 2014]. Dostupné na <<http://www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174>>.

mé Kanceláře, „neopičilo se“ – mírně řečeno, po mě mnoho jiných a mou myšlenku sami neuplatily a mě pak konkurenti ubily, dovoluji si prositi o radu, jak mám soudně zajisti si svoji myšlenku psací Kanceláři vůči zneužití cizí konkurencí, aby nikdo jiný nemohl mě napodobiti?!“¹³³ Pro dokreslení absurdnosti této žádosti je třeba ještě dodat to, že uvedený potencionální učitel psaní na stroji sepsal uvedený dopis vlastní rukou. Samozřejmě, že na žádost neodpovídal sám JUDr. Emil Hácha, ale odpověď ve smyslu, že takovou ochranu, jakou si pan Dvořák představuje, právní řád nezaručí, sepisovala jeho kancelář.

JUDr. Emil Hácha byl prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu i v době hospodářské krize. Z toho důvodu dostával i celou řadu žádostí o zaměstnání na soudě, nebo na nějakém jiném úřadě. Mezi takové patřil i „srdceryvný“ dopis bývalé soudní úřednice paní Marie Stankievičové z Trhových Svinů ze srpna 1932. Šlo bezesporu o zoufalou žádost zlomené ženy, která se neměla na koho obrátit o pomoc. „Můj manžel je notorický piják, není snad dne, aby se pořádně nenapil a potom nedělal strašné výtržnosti, bije mne, rozbíjí zařízení a nešetří ani našeho dítěte, které je 3 leté všechno chápe a třese se na celém těle i se mnou. On je maďar, ví dobře slovensky a já jsem opravdu v té době, kdy jsem si jej brala, nevěděla, že mohou býti v podstatě takové rozdíly. On se nikdy nestará o rodinu, utrpení toto již 6 roků trvá, vždy čekala jsem zlepšení, ale vidím že toho nebude u něho nikdy a já nemám ochrany, nemám nikoho, na koho bych se obrátila. Chci za každou cenu dosáhnouti s ním rozluky manželství, neboť jest nebezpečný člověk a já kolikrát jen s holým životem uteču i s dítětem a poněvadž je nenapravitelný nemám jiného východiska, než se s ním navždy rozejítí...
...Z těchto důvodů Vás slovutný pane presidente prosím, abyste ráčil Vaší osobností a vlivem umístiti mne v nějaké službě už kdekoliv a v kterémkoli resortu /volila bych Trhové Svině nebo Český Krumlov/ avšak když by tam nic nebylo, tedy kdekoliv a čím dříve bych se mohla z těch mučících pout vyprostit, tím bych byla spokojenější.“¹³⁴

Tento dopis byl natolik zoufalý, že autora samotného zajímalo, jak k němu úředníci Nejvyššího správního soudu přistoupili. V Archivu Národního muzea se zachovala i rukou psaná předloha pro odpověď paní Stankievičové, ve které jí bylo stroze sděleno, že se žádné volné místo na Nejvyšším správním soudu nenachází. K dispozici nebyla ani místa na žádných jiných úřadech, a tak se žadatelce dostalo pouze příslibu, že pokud by se nějaké místo uvolnilo, bude oslovena, aby si podala oficiální žádost.

Jak už bylo naznačeno výše, tento výčet rozhodnutí není a ani nemá ambici být úplný. Jedná se však o dosti reprezentativní průřez prací JUDr. Emila Háchy. Již v úvodu této

¹³³ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 1, signatura 14.

¹³⁴ Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha, karton 1, signatura 91.

práce byl stanoven úkol zjistit, jak a zda vůbec, se v těchto rozhodnutích projevuje osobnost samotného soudce. Tato kapitola pak ukázala, že je to úkol možný. Například Háchovu zálibu k historii lze vidět v celé řadě z nich. Jedním dechem je však třeba dodat, že spíš než v samotných rozhodnutích a jejich odůvodněních nalézáme osobnost soudce při výběru rozhodnutí, která byla publikována i mimo oficiální sbírku nálezů Nejvyššího správního soudu a zejména v komentářích k těmto rozhodnutím.

Není náhodou, že jedno z nejvýznamnějších komentovaných rozhodnutí se zabývá právní subjektivitou Karlovy univerzity, jejich jednotlivých fakult a učitelských sborů. Karlova univerzita byla přece Háchova „Alma Mater“, na které zároveň i přednášel. I bez této jeho osobní životní zkušenosti je Karlova univerzita jednou z těch institucí, na kterou může být celý český národ, vzhledem k její bohaté historii, patřičně hrdý. Z uvedeného komentáře citovaného rozhodnutí je patrné, že toto všechno si JUDr. Hácha dobře uvědomoval.

Výběr druhého komentovaného rozhodnutí je však pro JUDr. Háchu ještě příznačnější. Zabývá se v něm totiž podstatou majetku věnovaného k bohoslužebným účelům římskokatolické církve. Jak z jiných částí této práce víme, JUDr. Hácha byl silně věřící člověk, vychovaný právě v katolickém prostředí. Otázka užívání kostelů římskokatolickou církví pro něj byla jistě velmi osobní. Rovněž víme, že nebyl úplně spokojen s tím, jakým způsobem první republika k římskokatolické církvi a katolíkům vůbec, přistupovala. Aniž by tato práce chtěla pochybovat o objektivnosti JUDr. Háchy jako soudce, není překvapující, že v otázce římskokatolické církve rozhodl v její prospěch. Z tohoto jednoho případu však není možné učinit žádný závěr, neboť neexistují žádná jeho další rozhodnutí věnující se pozici římskokatolické církve, a tak není možné tento jeho životní postoj více prověřit.

Po seznámení se s výběrem rozhodnutí určených k okomentování je nutné se pozastavit i nad Háchovým stylem psaní. Zde se opět vynořuje osobnost soudce v plné své kráse. Oba citované nálezy se čtou doslova jedním dechem. Je nepochybné, že JUDr. Hácha měl skutečné literární nadání. Ať již bylo vrozené, či jej nabyl četbou jiných literárních prací, je nevýznamné. Obě varianty jsou možné. Z této práce totiž víme, že Háchovi předci z otcovy strany patřili mezi vesnickou inteligenci. Určité jazykové schopnosti tak museli mít. Na druhou stranu však víme i to, že JUDr. Hácha miloval četbu od mládí, kdy se věnoval zejména krásné literatuře. V pozdějším věku se zaměřil naopak na odborné práce a byl znalcem rozhodnutí anglických soudů. Je tak dost dobře možné, že jeho znamenitý styl pramenil právě i z této četby. Nesporné je, že JUDr. Hácha psal svá rozhodnutí a jejich komentáře logicky a věcně. Postupoval tak, jak se ubíraly jeho myšlenky při rozboru případu. Nejprve nastínil jeho právní podklad a vyložil zákony a dřívější judikaturu, která se jej týkala.

V průběhu celého textu se zabýval různými variantami rozhodnutí. Nebyl z těch, kteří nejprve konstatují své rozhodnutí, a pak se jej snaží smysluplně odůvodnit. On postupoval obráceně. V textu zachytil, jakým směrem se ubíraly jeho úvahy. Čtenáři tak naznačil i mnoho slepých uliček a vysvětlil, proč jimi cesta nevede. Postupně se pak dobral k závěru, který byl zároveň i jádrem jeho rozhodnutí. I když se v případě jeho judikatury jedná veskrze o odbornou literární činnost, jeho komentáře jsou psány natolik poutavě, že i laik s napětím očekává rozuzlení případu. V tomto si JUDr. Hácha v ničem nezadá s detektivními autory.

Je však třeba zdůraznit i to, že JUDr. Hácha jako velký znalec judikatury vídeňského Nejvyššího správního soudu, ale i judikatury anglických soudů, byl při svém rozhodování konzervativní. Ne, že by nepřipouštěl nové názory. Konzervativní byl v tom smyslu, že mu velice záleželo na zachování jednotnosti judikatury. Ctil zásadu právní jistoty a s ní spojenou zásadu legitimního očekávání. Byl přesvědčen, že pokud už soud jednou nějak v obdobném případě rozhodl, měl by se svého názoru držet. Proto pro něj byl každý případ tak důležitý, neboť si uvědomoval, že do budoucna se může stát vodítkem pro další rozhodování. V tomto jeho přesvědčení je nejlépe vidět vliv anglosaského právního systému, kde je judikatura soudů dokonce pramenem práva. JUDr. Hácha tak ve svých rozhodnutích často odkazoval na dřívější judikaturu a na argumentace z odborných publikací. Jeho nálezy byly mnohdy akademickými kousky připomínajícími texty odborných právnických publikací. Ústavní soudce JUDr. Antonín Procházka, který studoval Háchovy případy při své soudcovské praxi, tvrdil, že: „dr. Hácha daleko předešel svou dobu svým pojetím správního práva, kdy předjímal možné důsledky natolik, že jsou jeho závěry platné i pro naši současnost. Jinými slovy – byl to právník na svou dobu pokročile moderní.“¹³⁵

V žádném případě nepatřil mezi soudce, kteří by hledali cestu, jak případ co nejrychleji a nejjednodušeji rozhodnout. Skutečně zkoumal kauzy v celé jejich šíři a zabýval se i jejími sociálními a emocionálními aspekty. Často se tak u něj objevují i tzv. obiter dictum, kde se nad rámec rozhodnutí ve věci samé zabývá právě těmito vedlejšími aspekty.

4.2. Rozhledy po cizím zákonodárství

Po perfektním ovládnutí rakouského práva se s využitím svých jazykových schopností začal JUDr. Emil Hácha zabývat i studiem správního práva italského,

---

¹³⁵ PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 60.

francouzského, německého a anglického. Právě v oblasti srovnávacího správního práva se z něj stal jeden z největších evropských odborníků své doby. Jak už bylo uvedeno, JUDr. Emil Hácha žil v době utváření správního práva nově vzniklého Československa, a tak si uvědomoval, že je nutné znát zkušenosti ostatních zemí s tvorbou a fungováním tohoto právního odvětví. Je zbytečné vymýšlet to, co již jiní učinili před námi a osvědčilo se jim to. Tuto myšlenku ostatně sám vyjádřil ve svém článku věnovaném srovnávacímu právu správnímu. „Těm, kdo studují právo jako sociální jev a potřebují proto širokého poznání, aby unikli svůdnosti unáhlených generalisací, dodává srovnávání vlastní pracovní látku. Nemá pro ně o nic menší ceny než historie právní.“¹³⁶ Porovnávání současné právní úpravy s úpravami cizími a historickými vede podle JUDr. Háchy ke konstruktivní kritice současné právní úpravy, a to nejen v oblasti správního práva.

JUDr. Emil Hácha čtenářům nejčastěji přinášel náhledy do práva stavebního. Pokud objasňoval některé instituty, které nebyly v rakouském nebo později v československém správním právu obsaženy, snažil se je vysvětlovat pomocí obecných právních principů latinsky, anebo často odkazoval na pojmy správního práva německého. Několik takových příkladů nabízí právě článek *Rozhledy po cizím zákonodárství*, odkud je na ukázkou citováno Háchovo vysvětlení pojmu „nuisance“. „Anglické common law vyvinulo právní pojem nuisance, ve staré juristické latině nocumentum. Pojem tento je v patrné souvislosti s právní zásadou sic utere tuo, ut alienum non laedas¹³⁷. Toto laedere alienum jest právě nuisance, která může býti i kommissivní i omissivní. Právnicky je nuisance delikt a rozeznává se nuisance veřejná i soukromá. Lze-li stručně charakterisovati, aniž bychom skreslovali, je veřejná nuisance asi shodnou s naší ‚závadou v ohledu veřejném‘, je zkrátka polizeiwidrig.“¹³⁸ Z uvedeného je zřejmé, že se jednalo i vysoce kvalitní odborné články.

Pro JUDr. Háchu je ostatně typické, že právě pruské, resp. následně německé správní právo považoval za jakýsi vzor a zároveň vrchol kontinentálního správního práva. To se samozřejmě změnilo s nástupem nacismu, kdy došlo k postupnému potlačování právního státu, což JUDr. Hácha jednoznačně odsoudil.

Jeho obrovská znalost zahraničních právních úprav správního práva ze studie *Rozhledy po cizím zákonodárství* přímo číší. Zdůvodňoval v ní například důležitost porovnávání zahraničních právních systémů s domácím. „Jdeť napořád o jednu věc: jak

---

¹³⁶ HÁCHA, Emil. *Rozhledy po cizím zákonodárství. Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 113.

¹³⁷ Užívej svoje tak, abys neškodil druhému.

¹³⁸ HÁCHA, Emil. *Rozhledy po cizím zákonodárství. Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 259-260.

nejlépe čeliti politickým, hospodářským, sociálním potřebám a nesnázím, jež v téže oblasti kulturní nemohou si navzájem býti nepodobny. Cizí zařízení zajisté nedají se beze všeho a hlavně beze škody štěpovati na domácí soustavu právní. Ale nejedná se také o model, jedná se jen o úrodné jádro, jež zbaveno svého lokálně – historického obalu může se ujmout také na jiné půdě.¹³⁹ Trefnou metaforou tak řekl, že domácí zákonodárství má v zahraničí více než dost námětů pro svou činnost.

Pozorný čtenář se musel pozastavit nad Háčovým nesmírným přehledem. Nejen, že v této studii porovnal zákony o lékárnictví v Rakousku a Anglii, ale ještě dokázal připojit asociace z britské krásné literatury. „Anglický stát nevšímal si toho, co my lékárnou nazýváme, před druhou polovicí 19. století. Referent na základě pramenů, které má po ruce, dovede k tomu podati jen velmi nedokonalé vysvětlení. Čtenáři klassické satiry Smollettovy: Příběhy Rodericka Randoma, vzpomenu si na ony dva lékárníky (jmenují se Mr. Pution a Mr. Crab), kteří vedle lékárny provozují pilně také lékařskou praksi.“¹⁴⁰

4.3. O rakouské správě

Do popředí zájmu JUDr. Emila Háchy jako právníka a později soudce vstupovaly otázky státní a hlavně národní. Těm se věnoval i ve své literární činnosti. Protože se jednalo o právníka specializovaného na správní právo, byla jeho bytostným tématem samozřejmě státní správa a samospráva. Těm se věnoval například v poměrně kritickém článku nazvaném *Vládní studie o reformě vnitřní správy* otištěném roku 1905. „Reforma vládní vytkla si trojí thema: přestavbu soustavy samosprávy místní, přestavbu soustavy státní správy politické a konečně vybudování nového organismu správního soudnictví.“¹⁴¹ Zde upozorňoval na rozkolísanost a nejednotnost právních norem upravujících samosprávu. Pojednal i o „dvojkolejnosti“ správy a v ní rozdílně působících tenzích – centralizaci i decentralizaci zároveň. Nejprve uvedl, jak fungovala státní správa do uvažované reformy, a pak se snažil nastínit podle svých předpokladů, jaké bude nové „reformní“ uspořádání. Svou prací tak dodával argumenty do úst zastánců české samosprávy založené na úrovni zemí. To však Vídeň odmítala připustit.

---

¹³⁹ HÁCHA, Emil. Rozhledy po cizím zákonodárství. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 114.

¹⁴⁰ HÁCHA, Emil. Rozhledy po cizím zákonodárství. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 114-115.

¹⁴¹ HÁCHA, Emil. Vládní studie o reformě vnitřní správy. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 267.

Když měl být později přijat zákon o vytvoření krajských zastupitelstev, stál zase v opozici. Je pravdou, že JUDr. Emil Hácha byl svým založením konzervativní muž, který setrval na svých osvědčených a prověřených názorech, nemůžeme však v žádném případě ale mluvit o nějakém „zpátečnictví“.

V dnešní době nevidíme na veřejné správě decentralizované do jednotlivých krajů či okresů nic neobvyklého, nebo snad dokonce špatného. Musíme si však uvědomit, v jaké době žil JUDr. Emil Hácha. Byla to doba zanikajícího Rakouska-Uherska, ve které měl být dle nastolené státní linie český člověk a český jazyk spíše cizím prvkem, a to i v rámci Českých zemí. JUDr. Emil Hácha si dobře uvědomoval, že decentralizací zemí Koruny české, jejich rozčleněním na kraje a ještě menší okresy, se otevře obrovský prostor pro germanizaci některých většinově německých území, zejména v pohraničí a v rámci velkých měst.

Tuto myšlenku jako národně smýšlející člověk, a hlavně jako člen poradního sboru českých okresů i stálého výboru českých měst, prezentoval na III. sjezdu českých okresů v Království českém konaném dne 26. ledna 1911. O kvalitě příspěvku JUDr. Háchy na této konferenci svědčí i fakt, že byl dokonce později veřejně samostatně publikován. JUDr. Hácha v něm jednoznačně rozlišoval české a německé požadavky na správu země. Ve svém referátu uvedl, že dle předlohy zákona o krajských zastupitelstvech „základem samosprávné organizace má být samosprávný okres. To může být vydáváno za ústupek českému stanovisku, neboť z české strany kladl se vždy zvláštní důraz jak na zachování okresu samosprávného, tak i na to, aby krajská samospráva budovala se na základě samosprávy okresní. Na německé straně naproti tomu již dávno pro tento útvar není velikého zápalu.“¹⁴² Hrozba potlačení českého národnostního prvku v podunajské monarchii tzv. „odzemštění“ samosprávy, jak to nazval JUDr. Hácha, byla i poměrně krátce před vznikem samostatného Československa velmi reálná.

JUDr. Emil Hácha přesvědčivě argumentoval tím, že pokud bude vytvořen jakýsi střední článek samosprávy v podobě krajů, bude mu muset být předána část pravomocí stávajících samosprávných celků (země, okresy). Pokud by tedy byly zachovány pravomoci okresů, pak bude nutně zasaženo do samosprávných práv země a naopak. Nepropracovanost a nepromyšlenost tohoto zákona odsoudil, když uvedl: „Úkolem krajského zastupitelstva je vedle toho péče o humanitní, sociální, kulturní a hospodářské zájmy kraje a jeho příslušníků. Tato působnost jest vymezena tak širokým způsobem, že kraje mají v tomto směru stejně

---

¹⁴² HÁCHA, Emil. *O krajských zastupitelstvech: se zvláštním zřetelem k poslední vládní osnově o zřízení krajských zastupitelstev v Království českém*. Praha: Politika. 1911. s. 4.

široké pole jako země. Vzájemný poměr mezi krajem a zemí není tu nijak upraven, mezi oběma těmito činiteli zavádí se neurovnaná konkurence, jejich role nejsou nijak rozděleny.¹⁴³

Další nebezpečnou myšlenkou, kterou přinášela předloha zákona o krajských zastupitelstvech, byl úmysl spojit státní správu a samosprávu do jednoho celku, aby došlo k odstranění jejich dvojkolejnosti. Tento princip byl rakouskou specialitou, která by v poměrech českých zemí zcela nepochybně vedla k potlačení národních zájmů proti celostátním. JUDr. Hácha ji přesto a priori neodmítl, připustil například „pokrajštění“ nemocnic nebo správy cest. Ve svém projevu však k neuváženému zřízení krajů uvedl, že: „...takové překlenutí jest vlastně počátek potlačování jednoho systému druhým, ovšem samosprávného zeměpanským“.¹⁴⁴ Zdůrazňoval, že by však muselo dojít k naprosté reorganizaci státní správy a samosprávy, než by došlo k jejich spojení. Absolutně nepřijatelnou pro něj byla myšlenka, že by k takovému spojení státní správy a samosprávy došlo pouze na úrovni nově zřízených krajů, a to jaksi „na zkoušku“.

JUDr. Hácha spatřoval výhodu zvažovaného zřízení krajských úřadů pouze v tom, že by byly „blíže“ občanovi než úřady zemské. Tento argument však selhával při srovnání s okresními či obecními úřady. Ve zřízení krajů viděl i další problém. Podle něj by zřízení dvaceti krajů vedlo k roztříštěnosti jejich rozhodovací praxe. Byla by tedy narušena jednotnost zajištěná právě nadřazeností země, jako historického celku. Celkem příhodně JUDr. Hácha tento stav nazval „decentralizací uvnitř země“.

JUDr. Emil Hácha si byl vědom argumentů podporujících tuto decentralizaci. Sám uvedl, že Země česká je až na Halič největším správním celkem v Evropě (rozlohou i počtem obyvatel). Z toho pak logicky musí vyplývat „zahlcenost“ jejich centrálních správních orgánů. Správně však říkal, že ne všechny jsou vytíženy stejně. Je třeba tedy rozlišovat, kde je taková decentralizace vhodná a kde naopak ne. Neodpustil si ani drobnou ironii na celé Rakousko-Uhersko. Měl mu totiž za zlé, že v Českých zemích usiluje o decentralizaci, samo je však také kolosem s centrálními nefungujícími ministerstvy, které se však také svých pravomocí nehodlají vzdát.

JUDr. Emil Hácha se nezabýval pouze teoretickým vymezením pravomocí mezi státní správou a samosprávou a mezi jednotlivými jejími stupni navzájem. V roce 1915 byl publikován jeho článek *Dohled vyšších instancí samosprávných k hospodářství okresů a obcí*, ve kterém nešlo o pouhé teoretizování tehdy královského zemského rady. Článek se zabýval

---

¹⁴³ HÁCHA, Emil. *O krajských zastupitelstvech: se zvláštním zřetelem k poslední vládní osnově o zřízení krajských zastupitelstev v Království českém*. Praha: Politika. 1911. s. 7.

¹⁴⁴ HÁCHA, Emil. *O krajských zastupitelstvech: se zvláštním zřetelem k poslední vládní osnově o zřízení krajských zastupitelstev v Království českém*. Praha: Politika. 1911. s. 7.

dohledem nad právní povinností obcí a okresů udržovat své jmění a nesnižovat jej. Jako obvykle JUDr. Hácha rozebíral některé sporné právní pojmy. Takovým byl například výraz „kmenové jmění“ užívaný v obecním zřízení. Žádná legální definice tohoto spojení v zákoně uvedena nebyla a nebylo možné ji dohledat ani historicky. Přesně definovat tento pojem v rámci širší diskuze nebyli schopni ani praktici jako např. pražský purkmistr¹⁴⁵. Snahu o nalezení právní definice uvedeného pojmu JUDr. Hácha završil až ironickým konstatováním. „Pro naši otázku z této debaty lze vytěžit tolik, že výraz ‚kmenové jmění‘ ani v době vzniku zákona neměl určitého technického smyslu, když zákonodárci sami nedovedli ani naznačiti, co si pod kmenovým jměním představují, a referent spokojen s ‚obvyklým výrazem‘, nezneklidňoval se temným jeho smyslem ponechávaje potomstvu odhaliti ‚zřejmý úmysl zákonodárcův‘.“¹⁴⁶ JUDr. Emil Hácha dokázal být i ve svých přísně odborných statích velice trefný a až ironicky kritický.

Jeho styl psaní byl opravdu podivuhodný. I při hledání definice pojmu, na nějž zákonodárce zjevně zapomenul, postupoval ve svých statích tak, jak se ubíraly jeho myšlenky. To znamená, že nesdělil na začátku textu výsledek svých úvah, aby ho pak postupně zdůvodňoval, ale postupoval zcela obráceně. JUDr. Emil Hácha opravdu i články určené určité úzké vrstvě odborníků strukturoval jako příběh. Uvedl, kudy směřovaly jeho myšlenky, a když se tato cesta ukázala jako slepá, tak jasně zdůvodnil, proč takto nelze pokračovat, a hledal nový způsob řešení. Takových odboček do slepých zákoutí prošel vždy poměrně velké množství, než našel konečný výsledek. A pokud východisko nenalezl, tedy nedokázal na základě platného (ale často i historického) práva, nebo nálezů Nejvyššího správního soudu ve Vídni, jejichž byl znalcem, najít definici pojmu, tak to přiznal a konstatoval, že to bylo chybou, nebo někdy i záměrem, zákonodárce. Podobnou logickou konstrukcí vyložil, i co znamená jmění „nezmenšiti“, a to ve smyslu materiálním i právním.

To však stále nebylo vše. JUDr. Emil Hácha šel v uvedeném článku se svým požadavkem terminologické preciznosti až k úplným základům. Sám se pokusil definovat pojem „dohled“ a jeho limity ve smyslu, ve kterém jej užívalo tehdejší obecní zřízení. Při svých úvahách se nebál ani ostřejších kritických prohlášení jako: „Vzájemný poměr dvou

---

¹⁴⁵ Dnes bychom řekli starosta, v případě Prahy primátor.

¹⁴⁶ HÁCHA, Emil. Dohled vyšších instancí samosprávných k hospodářství okresů a obcí. In *Hospodářství okresů a obcí: Přednášky samosprávného kursu pro funkcionáře a úředníky okresní a obecní o hospodářství okresním a obecním, jež ve dnech 11.-15. května 1914 pořádaly v Praze společně Svaz českých okresův a Svaz českých měst.* Praha: Pražské akciové tiskárny, 1915, s. 108.

dozorčích instancí je záhadný.¹⁴⁷ Taková slova jsou z úst rakouského poměrně vysoce postaveného státního úředníka přinejmenším odvážná.

Poté, co definice uvedených pojmů ve svém článku vytvořil, konstatoval: „Jest úkolem zákonodárce, odstraniti normu dobou překonanou a nahraditi ji novou, která by dohonila praktické požadavky dnešního života komunálního.“¹⁴⁸ Tímto jen reagoval na progres, který byl, ač se nám to dnes nemusí zdát, v jeho době přinejmenším stejného rozsahu jako dnes, a to po stránce společenské i vědecko-technické.

Určitou kritiku vůči rakouské správě přinesl i ve svém rozsáhlém článku *O stavebním konsensu* publikovaném v roce 1909. V něm se zabýval právní úpravou stavebního řízení, zejména stavebního povolení (konsensu), v Rakousku-Uhersku. Vysvětloval zvláště důvody, proč bylo stavební povolení vtěleno do právního řádu. Jak bylo u JUDr. Háchy zvykem, zabýval se nejprve dopodrobna historickým kontextem, ve kterém postupně nacházel počátky ochrany práv jednotlivců před akty správních úřadů. Ve svém historickém exkurzu šel až do doby zakládání středověkých měst a hlavně ke specifickým měst hanzovních. Kritický byl ke kvalitě zákonodárského procesu v Rakousku při zakotvování nových pravidel sídelní výstavby: „Nova jsou tato: institut ustanovení individuální stavební čáry jako samostatný akt úřední založený na zvláštním řízení, dále (pro Čechy nové) zvláštní povolení parcellační a něco málo z ustanovení o plánu polohy. Ale už při parcellaci zákonodárské umění nového státu selhalo... ...Teprve extenzivní výklad praxe a judikatura správního soudu učinila ze zákona to, čím patrně býti chtěl.“¹⁴⁹

Dále se snažil překlenout problémy spojené s častým používáním pojmu „veřejný zájem“ ve stavebních předpisech. Nesnáze způsobovala neurčitost tohoto pojmu, přičemž některé jeho extenzivní výklady mohly vést až k vyvlastňování. Proto se snažil co nejužěji definovat hranice pojmu „veřejný zájem“. „Hranice určují se pak jen předmětem vyhrazeného zákona, ale uvnitř těchto hranic je hotové eldorado veřejného zájmu. Je nutno nějak zužovati.“¹⁵⁰ Při hledání hranic pojmu usiloval o odhalení smyslu zákona, respektive úmyslu

---

¹⁴⁷ HÁCHA, Emil. Dohled vyšších instancí samosprávných k hospodářství okresů a obcí. In *Hospodářství okresů a obcí: Přednášky samosprávného kursu pro funkcionáře a úředníky okresní a obecní o hospodářství okresním a obecním, jež ve dnech 11.-15. května 1914 pořádaly v Praze společně Svaz českých okresův a Svaz českých měst.* Praha: Pražské akciové tiskárny, 1915, s. 132.

¹⁴⁸ HÁCHA, Emil. Dohled vyšších instancí samosprávných k hospodářství okresů a obcí. In *Hospodářství okresů a obcí: Přednášky samosprávného kursu pro funkcionáře a úředníky okresní a obecní o hospodářství okresním a obecním, jež ve dnech 11.-15. května 1914 pořádaly v Praze společně Svaz českých okresův a Svaz českých měst.* Praha: Pražské akciové tiskárny, 1915, s. 113.

¹⁴⁹ HÁCHA, Emil. O stavebním konsensu. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 1, 1909, s. 277.

¹⁵⁰ HÁCHA, Emil. O stavebním konsensu. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 1, 1909, s. 343.

zákonodárce, které pokládal za shodné. Tvrdil, že ve stavebních zákonech je natolik úmysl zákonodárce vyjádřen, že: „...je nesprávným jako zbytečným utíkat se ihned k volnému uvážení, když objeví se nějaký veřejný zájem“.¹⁵¹

V závěrečné části článku pak dopodrobna popisoval stavební povolení (konsensus). Vysvětloval jeho konstitutivní povahu a důsledky z toho vyplývající. Rovněž se zabýval různými soukromoprávními a veřejnoprávními podmínkami udělení stavebního povolení. Na samém konci tohoto rozsáhlého 54 stran dlouhého článku řešícího pouze dílčí otázku stavebního řízení ještě navodil další možná témata teoretických úvah. K nim dodal: „Všechny tyto otázky možno zde jen nadhoditi. Je v nich viděti, že říci konečné slovo o právní povaze konsensu v širším smyslu slova je klopotnější úloha, než by se na prvý pohled zdálo.“¹⁵² Do poznámky pod čarou k tomu ještě uvedl, že: „Vnější okolnosti položily původci této stati meze časové a tím již také meze co do obsahu a – obsažnosti. Tolik na omluvu mezer a mělčin jinak stěží prominutelných.“¹⁵³

JUDr. Emil Hácha si ve svých studiích nekladal malé cíle. Veškeré teoretické otázky domýšlel do konečných důsledků a snažil se je zodpovědět ještě dříve, než nastane potřeba jejich odpovědi.

4.4. Anglické správní právo

JUDr. Emil Hácha se orientoval ve správním právu téměř všech evropských zemí. Nejvíce ho však vždy zajímalo anglické správní právo, které ho zřejmě fascinovalo svým odlišným pojetím oproti všem kontinentálním správním právům. Postupně si opatřil sbírky všech anglických soudních nálezů za několik století a na nich si porovnával svůj způsob rozhodování na základě pevninského práva. „Stal se tak největším znalcem anglického právního systému, čerpajícím nejen ze studia nálezů anglických soudů, ale také ze studia anglické tradice a celkového anglického životního stylu.“¹⁵⁴

---

¹⁵¹ HÁCHA, Emil. O stavebním konsensu. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 1, 1909, s. 356.

¹⁵² HÁCHA, Emil. O stavebním konsensu. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 1, 1909, s. 399.

¹⁵³ HÁCHA, Emil. O stavebním konsensu. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 1, 1909, s. 399.

¹⁵⁴ PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 60.

Na základě svých znalostí napsal JUDr. Emil Hácha už v roce 1903 svou studii *Řád jednání anglického parlamentu*, ve které kromě popisu činností Sněmovny reprezentantů například zdůraznil rysy jednání parlamentu, které tomu rakouskému podle jeho mínění zcela chyběly.

Anglickému správnímu právu se JUDr. Emil Hácha nevěnoval pouze na začátku své právní kariéry, ale doslova celý život. Článkem s tímto tématem přispěl i do sborníku věnovanému k šedesátým narozeninám JUDr. Karla Laštovky¹⁵⁵. Hácha v něm jako největší československý znalec anglického správního práva své doby rozebíral záruky právnosti anglické správy. Porovnal tamní správu s tou československou a uvedl základní rozdíly i s anglickým názvoslovím. JUDr. Emil Hácha k anglické správě a justici vzhlížel s obdivem. Jako soudci Nejvyššího správního soudu mu byla blízká judikatorní činnosti soudů v soustavě „common law“. Přesto si byl vědom i nedostatků anglického soudnictví. „Vynikající vlastnosti justice anglické s proslulou nestranností vysokých soudů, se závazností právních názorů těchto soudů, jež netoliko nalézají právo pro konkrétní případ, nýbrž tvoří současně jistou methodou i abstraktní normu právní, a s vysoce vyspělou technickou procesní jsou dosti známy, než aby bylo třeba se o nich šířiti. Ale je snad na místě již zde připojiti poznámku, že právě příliš technická stránka soudního procesu vysokých soudů jest pocíťována jako nemalá závada, což vede k hojným přesunům soudních sporů na soudy rozhodčí a ke zřizování nových speciálních tribunálů se zjednodušeným právem procesním.“¹⁵⁶ Navíc často nebylo jasné, zda se nově zřizované tribunály řadí mezi stávající články anglické soudní soustavy, nebo jsou úplně samostatně stojícími subjekty. Rozhodovací preciznost anglických soudů tedy paradoxně kvůli složitosti a délce procesu částečně vedla k odklonu občanů od soudů klasických k soudům rozhodčím a k dalším alternativním způsobům řešení sporů.

Ve svém článku JUDr. Hácha například uvedl, že v Anglii není možné soudce, na rozdíl od jiných správních úředníků, žalovat o náhradu škody v případě nesprávného rozhodnutí. V tehdejší Československu to bylo přesně naopak. K této výsadě anglických soudců ještě dodal: „Jeden vysoký soudce, pronášeje v kterémsi případě svůj verdikt, pravil,

---

¹⁵⁵ Dr. Karel Laštovka (*14.12.1876 – †10.6.1941) byl profesorem správního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Bratislavě, později i jejím univerzitním rektorem. Mimo jiné se podílel i na redigování Slovníku veřejného práva československého.

¹⁵⁶ HÁCHA, Emil. Záruky právnosti ve veřejné správě anglické. In HEXNER, Ervín. Pocta k šedesiatym narodeninám Dr. Karla Laštovku. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 1936, s. 104.

že jen blázen nebo žebrák chtěl by býti soudcem, kdyby pro mylný rozsudek mohl býti žalován pro náhradu škody.¹⁵⁷

Anglická osobní odpovědnost státních úředníků za nesprávná rozhodnutí byla korektivem neodpovědnosti státu. Tato neodpovědnost státu vyplývala ze středověké nedotknutelnosti krále. Král jako nejvýše postavená osoba ve státě, „zdroj všeho práva“, nemohl být postaven před vlastní soudy. Tento fakt musel být kompenzován alespoň osobní odpovědností úředníků jako fyzických osob.

Přes tento korektiv neodpovědnosti státu občanům za jím způsobenou škodu JUDr. Hácha na závěr článku konstatuje: „I ze stručného a namnoze kusého tohoto náčrtku je možno poznati, že otázka zodpovědnosti veřejné moci za bezpráví úředními akty způsobené je upravena velmi neuspokojivě. Angličtí spisovatelé sami označují tuto nejvíce charakteristickou záruku právnosti výkonu moci veřejné jako nejzastaralejší partii svého právního řádu.“¹⁵⁸

4.5. Sborník Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela

Literárním výsledkem spolupráce především JUDr. Háchy a JUDr. Hoetzela se stal například měsíčník *Správní obzor*¹⁵⁹ nebo sborník *Krajská zastupitelstva*¹⁶⁰.

Ve sborníku, který prezident Nejvyššího správního soudu uspořádal jako poctu k šedesátým narozeninám právě svého kolegy JUDr. Jiřího Hoetzela, se výrazně odrážely jeho názory na nové nedemokratické poměry v Německu. Zastával myšlenku, že pro demokracii je charakteristické právě to, že v ní vždy: „...povolávání vůdců zůstane v rukou občanstva a ... ..vůdcové zůstanou nezávisle na své vlastní vůli vyměnitelnými.“¹⁶¹ Nejen to se snažil vyvrátit Adolf Hitler v praxi i ve své knize *Mein Kampf*, o které se JUDr. Hácha vyjadřoval krajně odmítavě.

---

¹⁵⁷ HÁCHA, Emil. Záruky právnosti ve veřejné správě anglické. In HEXNER, Ervín. Pocta k šedesiatym narodeninám Dr. Karla Laštovku. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 1936, s. 107.

¹⁵⁸ HÁCHA, Emil. Záruky právnosti ve veřejné správě anglické. In HEXNER, Ervín. Pocta k šedesiatym narodeninám Dr. Karla Laštovku. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 1936, s. 110.

¹⁵⁹ Měsíčník vydávaný Klubem Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého v letech 1909 – 1918.

¹⁶⁰ Sborník vydávaný rovněž Klubem Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého v roce 1910.

¹⁶¹ HÁCHA, Emil. Demokracie a její nepřátelé. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - prezident Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 19.

Nemohl souhlasit s praktikami režimu, který potlačoval občanská i osobní práva jednotlivce, nad něž postavil zájmy společnosti a státu, a který založený na vůdcovském principu vykazoval jasné znaky tradičního „prušáckého“ militarismu. „Jednotka, od níž národní socialismus vychází, není jednotlivý občan se svými základními právy občanskými, nýbrž národní celek, jemuž se jedinec musí ve všem všudy podříditi. To znamená příkré a někdy až do vášnivosti stupňované odmítnutí liberalistického individualismu, který prý je německému politickému cítění zcela cizí a jehož stopy je třeba z německého právního řádu vyhladiti... ...Proti liberálně-demokratickému státu bez vůdce staví národní socialismus autoritární stát vůdcovský a proti mnohosti politických stran stranu jedinou, v níž se národ ztělesňuje. Příbuznost této nauky s fašistickou teorií státní jest očividna. V autoritativním vůdcovském státě německém hlásí se však také duch starého vojenského státu pruského...“¹⁶² Tyto myšlenky JUDr. Hácha zachytil pouhý rok po nástupu Hitlera k moci. Nacismus tak v podstatě ještě nebyl známý, avšak jak je vidět, mnozí vzdělanci již věděli, co přináší. „Po organizační stránce jest příznačno, že v důsledku zvláštního poměru národně-socialistické německé strany dělnické k státnímu zřízení říše Německé jsou představitelé této strany včlenění i do správy obecní s funkcí obecních radů.“¹⁶³

JUDr. Hácha vždy uznával jenom demokracii, jejíž vzor viděl v Anglii. Nemohl tak psát o nových tendencích v Německu jinak než s odmítnutím a varováním pro všechny. Byl si sice vědom, že demokracie není ani při nejmenším společenským uspořádáním bez chyb, ale byl nad veškerou pochybnost přesvědčen, že je stále tím nejlepším, co existuje. Zároveň chápal, že režimy popírající svobodu jedince mají ideální živnou půdu především ve státech poražených v první světové válce, které ještě navíc spojenci naprosto zdecimovali svými požadavky reparací nereálných rozměrů. „Princip vůdcovský je na konec otázkou světového názoru. Kdo nepozbyl víry v demokracii a v zřízení zastupitelské, nemůže se s ním nikdy smířiti, i když musí přiznati, že jest reakcí, byť příliš radikální, na poznané nedostatky zřízení zastupitelského, jež komunální prakse poválečná ukázala v míře a v podobě tak hroživé, že odpor proti zavedení vůdcovského principu do obce byl tím již zpředu podlomen a cesta reformnímu radikalismu urovnána. Než i ten, komu není možno přijímati reformu jako vzor hodný následování, musí přijímati ji jako výstrahu.“¹⁶⁴

---

¹⁶² HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 295.

¹⁶³ HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 300.

¹⁶⁴ HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 302.

4.6. Vzpomínka na Dr. Václava Škardu

V rámci své dlouhé a úspěšné právní kariéry se JUDr. Emil Hácha setkal s mnoha osobnostmi tehdejší politiky i právní teorie a praxe. Osobou, která zosobňovala všechny tyto oblasti, byl i JUDr. Václav Škarda¹⁶⁵. Jemu JUDr. Emil Hácha věnoval jeden ze svých článků otištěných v časopise *Správní obzor*. Podobně jako se JUDr. Hácha zhostil redigování sborníku věnovaného k narozeninám jeho dlouholetého kolegy a přítele JUDr. Jiřího Hoetzela, zhostil se i úkolu o poznání smutnějšího. Článek věnovaný JUDr. Václavu Škardovi byl psán jako vzpomínka na tuto významnou osobnost tehdejší doby po její smrti.

JUDr. Emil Hácha byl muž velice zaměstnaný svou profesí, což se odráží i na druhu vzpomínek, které měl na osoby jemu známé. Na JUDr. Škardovi vyzdvihoval především to, jakou měrou se zasloužil o vytvoření nového stavebního řádu, zákona o úřednících při okresních výborech, zákona o obecních zastupitelstvech a dalších. Všechny tyto zákony spadají mezi prameny správního práva, což byla Háchova specialita. Za popisem toho, jak bylo legislativně složité tyto zákony prosadit, a jakou zásluhu na tom měl právě JUDr. Václav Škarda, se poněkud ztrácí samotná osoba tohoto politika a právníka.

V tomto ohledu jsou statě JUDr. Emila Háchy často do značné míry „odosobnělé“, neboť více než samotnou osobou jako takovou se zabývají především její profesní dráhou a samozřejmě hlavně úspěchy na tomto poli. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že téměř veškeré tyto články byly otištěny ve *Správním obzoru*, nebo v časopisech podobného zaměření, a byly tak směřovány výlučně odborné veřejnosti.

A tak co se samotné osobnosti JUDr. Václava Škardy týká, nezbývá, než vzít s povděkem alespoň Háchovo vyzdvižení jeho kvalit v oblasti veřejné správy. „Kde ve veřejné správě záleží na mravních kvalitách, a to není jen zřídka, ukázal se Dr. Václav Škarda v každé době své působnosti ve správě tím, čím vsutku byl, totiž mužem neporušitelné ryzosti povahy, mužem ušlechtilého smýšlení a člověkem předobrym.“¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ Dr. Václav Škarda (*28.5.1861 – †8.3.1912) byl advokátem v Praze, od roku 1894 poslancem sněmu království Českého, jedním z mluvčích mladočeské strany, kteří se v pozitivním slova smyslu angažovali v tzv. hilsneriádě, přisedicím zemského výboru Království českého.

¹⁶⁶ HÁCHA, Emil. Dr. Václav Škarda. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 4, 1912, s. 126.

4.7. Vzpomínka na Dr. Otakara Sommera

Mezi další významné muže své doby nejen v oboru správního práva, se kterými se JUDr. Emil Hácha setkal během své dlouhé právnické kariéry, byl i JUDr. Otakar Sommer.¹⁶⁷ Tohoto právníka znal již ze svého působení u Zemského výboru Království českého. I díky této dlouholeté známosti se jednalo o jednoho z největších přátel rodiny Háchových. Tito dva právníci se neznali jen pracovně, jejich rodiny spolu byly několikrát i na společné dovolené. Vzhledem k tomuto silnému vztahu působí tento Háchův článek jako jediný z článků věnovaných jeho kolegům, osobně.

Podobně jako v případě JUDr. Škardy, tak i u JUDr. Sommera se JUDr. Emil Hácha zhostil své smutné povinnosti. Přispěl do sborníku vydanému k výročí úmrtí tohoto kolegy, do kterého věnoval předmluvu.

JUDr. Otakara Sommera vyzdvihl jako vynikajícího právníka a romanistu. Že šlo o velice blízkého přítele lze dobře vyčíst z tónu, jakým byl Háchův článek psán. „Vzpomínám si, jak tuším roku 1917, byl zemským výborem vydán, aby před vídeňským správním soudem zastupoval jisté rozhodnutí, které bylo před tímto tribunálem stížností vzato v odpor. Projev Sommerův v oboru jemu ne právě blízkém měl tehdy na rozhodovací senát účinek tak pronikavý, že po skončeném líčení jeden z nejvýznamnějších členů vídeňského soudu, Friedrich Tezner, prohlásil, že tento mladý muž měl by ihned býti získán pro gremium vídeňského tribunálu jako jeho člen.“¹⁶⁸

Podobně jako JUDr. Hácha, nebyl JUDr. Sommer „pouze“ výjimečným právníkem. Byl i vynikajícím znalcem umění, a to jak literárního, tak i hudebního. JUDr. Emilu Háchovi to velice imponovalo a svého kolegy si pro tyto záliby velice vážil. Ostatně schopnost literárně tvořit a láska k hudbě je oba sblížovala. I proto mohl uvést: „V přátelství neznal žádných mezí své oddanosti a obětavosti a ničím nedal se zviklati ve své víře v ty, kdo získali jeho přátelství, nad něž nebylo věrnějšího.“¹⁶⁹

Výše zmíněná připomínka kolegy je opravdu mezi Háchovými články jedinečná. Nejedná se sice o žádné dlouhé pojednání, ale i to přispívá k „polidštění“ tohoto příspěvku. Navíc osobní vzpomínky na kolegu jsou velice autentické a nedají se vůbec porovnat

---

¹⁶⁷ JUDr. Otakar Sommer (*7.6.1885 – †15.8.1940) byl významným právníkem a zároveň romanistou. Po službě u Zemského výboru se věnoval dráze akademické jako profesor římského práva, posléze děkan Právnické fakulty univerzity Karlovy a ještě později i jako rektor Karlovy univerzity.

¹⁶⁸ HÁCHA, Emil. *Předmluva*. In BOHÁČEK, Miroslav. *Otakar Sommer: K prvému výročí jeho smrti*. Turnov: Müller a spol., 1941, s. 8.

¹⁶⁹ HÁCHA, Emil. *Předmluva*. In BOHÁČEK, Miroslav. *Otakar Sommer: K prvému výročí jeho smrti*. Turnov: Müller a spol., 1941, s. 10.

s „odosobněným“ článkem podobného charakteru věnovanému JUDr. Škardovi. A už vůbec se nedá srovnávat s příspěvkem do sborníku *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*, nebo s příspěvkem do obdobného sborníku *Pocta k šesdesiatym narodeninám Dr. Karla Laštovku*, které se vlastně Háčovými kolegy nezabývaly vůbec.

4.8. Účast na tvorbě Slovníku veřejného práva československého

Háčovým velkým organizátorským, ale i autorským, řekněme až „diderotským“, počinem bylo redigování pětidílného *Slovníku veřejného práva československého*. Ten vycházel postupně od roku 1929 až do roku 1948. O kvalitách tohoto díla v oblasti správního práva svědčí i fakt, že byl v roce 2000 znovu vydán.

Sám JUDr. Hácha považoval vytvoření tohoto slovníku, možná by se dalo říct i encyklopedie, za morální povinnost svou i svých spolupracovníků z Nejvyššího správního soudu. Uvědomoval si, že soudcovská elita musí vytvořit „příručku“ pro ostatní úředníky, která by sjednocovala a přesně vysvětlovala pojmy veřejného práva.

Není jistě náhodou, že tehdejší prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Hácha v tomto slovníku definoval právě pojem „Nejvyšší správní soud“. Dokladem jedinečnosti tohoto díla je i to, že pouze tento jeden Háchův pojem je vysvětlen na padesáti třech stranách. Svou obsažností a podrobností se mu tak nemohla vyrovnat ani žádná učebnice a jeho vytvoření mělo ve své době obrovský význam. JUDr. Hácha popsal historii, vznik a typické znaky nejen československého, ale i rakouského Nejvyššího správního soudu. Dále pak způsob rozhodování, organizaci, řízení před ním a další. Byl si vědom, že je nutné, aby odborná veřejnost měla k dispozici materiál, který by pojmy veřejného práva a správního soudnictví vůbec, kvalitně vysvětloval. To také sám ve slovníku uvádí: „Znaky, jež ve svém souhrnu určují typus někdejší rakouské a nynější čsl. soustavy správního soudnictví, jen zhruba napovídají, jak je funkce našeho správního soudu principiálně vymezena. Je proto třeba tyto pojmy, které mají pro instituci základní význam, podrobněji vyšetřiti, což je dosti neskutčné, poněvadž přes determinační svou funkci jsou jen málo určité.“¹⁷⁰ Mezi mnoha Háčovými definicemi se samozřejmě objevuje i ta, která říká, že: „...je úkolem správního soudu chrániti (individuální) právo proti zkrácení způsobenému rozhodnutím neb opatřením

---

¹⁷⁰ Heslo „Nejvyšší správní soud“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 832.

správního úřadu. Proces před správním soudem může tedy být zahájen teprve po vydání správního aktu a proti němu. Jde o tzv. správní jurisdikci a posteriori.¹⁷¹

JUDr. Hácha ale jako jeden z autorů slovníku vytvořil ještě pojmy „analogie“, „disciplinární právo“, „dozor“, popsal některé oblasti horního práva, „koaliční právo“, „koncese“ a „organisace závodní“.

Z výše vyjmenovaných vymezil například „Koaliční právo“, jako: „...normy právní, jež vztahují se k dobrovolným, trvalým nebo přechodným sdružením, která sledující cíle hospodářské, zejména udržení neb zlepšení hospodářských podmínek, namířena jsou proti společnému soupeři v poměrech hospodářských nebo proti vrstvám hospodářským, jež mají zájmy zájmům sdružení protichůdné. Typickým příkladem koalice je sdružení dělníků proti podnikatelům a naopak.“¹⁷² Pak se při výkladu tohoto hesla v podstatě věnoval dějinám dělnického hnutí od středověkých cechů, přes francouzskou a průmyslovou revoluci až po dvacáté století.

Je až s podivem, jak se orientoval v historii a jaký přehled při vysvětlování daných pojmů prokázal. Zdůrazňoval to i JUDr. Hoetzel, který o jeho pracích říkal: „Setkáváme se tu se všemi přednostmi jeho tvoření: smyslem pro historické souvislosti, velikou konstruktivní schopností a znalostí látky, charakteristickou snahou a přímo virtuositou těžiti z pozitivního práva i při konstrukcích teoretických... ..Hácha si žádné otázky neusnadňuje, nýbrž hledí v každé otázce proniknouti k jádru. Proto každá jeho práce znamená posunutí přetřásané otázky vpřed, ne-li definitivní její řešení.“¹⁷³

Jako protiklad ke „Koaličnímu právu“ definoval „Organisaci závodní: závodní výbory a závodní rady“. O ní JUDr. Hácha napsal: „Na rozdíl od dobrovolných sdružení zaměstnanců, která jsou organisována na základě odboru zaměstnání, tedy na základě životního povolání zaměstnanců bez ohledu na určitý poměr pracovní, jsou závodní organisace zaměstnanecké útvary zavedené státem a organisované podle zákona na základě pracovního poměru zaměstnanců v určitém závodě.“¹⁷⁴

Velice zajímavé je i heslo označené jako „Pracovní právo“. Slovník byl vydán v roce 1934, a tak zrovna na příkladu tohoto pojmu můžeme vidět, jakým překotným tempem se právo během 20. století vyvíjelo. JUDr. Hácha psal, že: „...pracovní právo jest spíše jen

---

¹⁷¹ Heslo „Nejvyšší správní soud“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 839.

¹⁷² Heslo „Koaliční právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 196.

¹⁷³ HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, roč. 72, č. 189, s. 5.

¹⁷⁴ Heslo „Organisace závodní: závodní výbory a závodní rady“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1185.

souborný název pro předměty nové právnické disciplíny než ustálený právní pojem.¹⁷⁵ Nejprve nastínil, jak definují pracovní právo někteří zahraniční autoři, pak popsal jeho vývoj a některé další pojmy. V jeho stati se tak objevily i definice jako: „Svobodnou smlouvu pracovní uzavírají zaměstnavatel a zaměstnanec jako dva právně zcela rovnocenní kompaciscenti... ..Zkušenost ukázala, k jak zhoubným pro dělníka důsledkům vedla t. zv. svobodná smlouva pracovní, umožňující jeho vykořisťování až k potlačení jeho lidské důstojnosti... ..Postupně uznávaly civilisované státy nutnost, až stát, neoponechávaje úpravu podmínek pracovních svobodné dohodě kontrahentů smlouvy pracovní, svým zákonodárstvím přímo nebo nepřímo zasáhl na ochranu tělesného, mravního a intelektuálního blaha těch, kdož za mzdu pracují... ..Vývoj pracovního práva jeví se jako řetěz korektur škodlivých důsledků svobodné smlouvy pracovní.“¹⁷⁶

Všechny tyto pojmy, díky tomu, že je JUDr. Hácha sám vymýšlel, charakterizují jeho pohled a chápání konkrétních právních odvětví a institutů. Z výkladu je zřejmé, že byl poměrně silně sociálně smýšlející. Není se ale moc čemu divit, protože si prošel katolickou výchovou a pocházel z maloměsta. Například v pracovním právu v otázkách závodních výborů zastával stanovisko, že ve sporných případech musí být zákon vykládán vždy ve prospěch zaměstnanců. Zaměstnavatelé tak před Nejvyšší správní soud chodili jen velmi neradi. Jeho vnitřní smýšlení se dá celkem dobře odhalit i při čtení hesel „Koaliční právo“ nebo zrovna „Pracovní právo“. JUDr. Hácha byl člověk silně sociálně založený a stavěl se do opozice k teorii Adama Smitha o volné ruce trhu. Je u něj cítit marxistický vliv, když mluví například o „...společném soupeři dělníků, kterými jsou podnikatelé a naopak“¹⁷⁷. Stejně tak ono „vykořisťování“ dělníků buržoazii je myšlenka Karla Marxe. Vysvětlení je ale nasnadě. V době, kdy JUDr. Hácha a další soudci pracovali na tomto slovníku, se stávaly tyto teorie teprve známými. Ještě ale nikdo moc netušil, alespoň ne ve středoevropských poměrech, jaké důsledky bude mít jejich necitlivé uvedení do praxe.

V posledním díle, který vyšel před druhou světovou válkou, vysvětloval JUDr. Hácha pojem „Správní soudnictví“¹⁷⁸. I při vykládání tohoto pojmu postupoval tak, jak je pro jeho tvorbu obvyklé. Nejprve se zabýval historií a vznikem správního soudnictví vůbec. Poté porovnával jeho jednotlivé typy. Rozebral správní soudnictví v Anglii, Francii a nakonec ve

¹⁷⁵ Heslo „Pracovní právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 423.

¹⁷⁶ Heslo „Pracovní právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 426.

¹⁷⁷ Heslo „Pracovní právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 426.

¹⁷⁸ Otisk tohoto hesla byl publikován již před vydáním samotného slovníku, v němž bylo obsaženo. Viz HÁCHA, Emil. *Správní soudnictví*. Brno: Rudolf M. Rohrer, 1936.

středoevropských státech. Jelikož tento díl slovníku vyšel v roce 1938, je zajímavé si přečíst, co napsal o Německu. „Slavná tradice říšskoněmeckého správního soudnictví brání sice ještě některým teoretikům národně-socialistického režimu zřici se úplně této instituce, ale představa vůdce, Führer, a korrelátní představa Gefolgschaft, vede nutně aspoň k pronikavému zúžení oblasti veřejné správy, kterou třetí říše může a chce podrobiti soudní kontrole... ...Princip vůdcovství vede k rozeznávání mezi akty politického vedení a akty politického provádění. Vůdce, ač prý tvoří právní normy nikoliv svobodně, nýbrž podle práva národního společenství, není vázán pozitivními normami, takže soudní kontrola aktů vůdcových není vůbec myslitelná. Může postihovati jen akty politického provádění, t. j. akty orgánů podřízených. Dosavadním soustavám správního soudnictví se vytýká, že pěstují přehnaný kultus osobnosti, stavějíce jednotlivce do protikladu proti státu, což se přičí základnímu názoru nacionálně-socialistické revoluce, podle něhož státnímu celku přísluší přednost před jednotlivcem. Posláním a povinností člena národního společenství jest sloužiti tomuto společenství.“¹⁷⁹

Z Háchova kritického výkladu je jasné, že se mu tento státní princip přičil a jednoznačně jej odmítnul. Již v roce 1935 JUDr. Hácha „...odevzdal Antonínu Schenkovi, významnému úředníku Kanceláře prezidenta republiky, separátní výtisk svého článku Správní soudnictví ze Slovníku veřejného práva československého, [čímž] připomněl, že se prezident kdysi při jejich rozmluvě zajímal o otázku, jak je upraveno správní soudnictví ve Třetí říši. Masaryk mu za studii poděkoval prostřednictvím své prezidentské kanceláře.“¹⁸⁰

4.9. Anglická krásná literatura

K anglické krásné literatuře, respektive k jejímu překládání přivedl JUDr. Emila Háchu jeho mladší bratr Theodor. Ten žil totiž mezi lety 1884 a 1902 v Americe, kam jel uplatnit své technické schopnosti. Po osmi letech strávených ve Spojených státech ovládal angličtinu na nejvyšší úrovni, a tak v ní mohl zdokonalovat i svého bratra Emila.

---

¹⁷⁹ Heslo „Správní soudnictví“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek IV. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 604-605.

¹⁸⁰ HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 85 - 86.

Oba bratři Háchové společně již v roce 1902 do češtiny přeložili *Tři muže ve člunu* od Jeroma Klapky Jeroma. Sám Emil Hácha pak následující rok přeložil práci Roberta Louise Stevensona o Françoisi Villonovi nebo *Povídky z Indie* od Rudyarda Kiplinga.

Háčovými nejoblíbenějšími spisovateli byli angličtí literáti, ale měl rád i francouzské, belgické a samozřejmě české. Při svém pobytu v Anglii se nezabýval jenom studiem tamějšího práva, které ho fascinovalo, a jehož naprostou odlišnost proti právům zbytku Evropy si velmi dobře uvědomoval. Navštěvoval i muzea, divadla a galerie a zajímali ho moderní trendy britské literatury. Svoje poznatky pak mohl dobře zúročit při psaní odborných literárních článků do časopisů *Nová česká revue* a *Zvon*.

Jeho asi nejvýznamnějším článkem z této oblasti publikovaným právě v *Nové české revue* jsou jeho *Pohledy do anglické literatury* z roku 1904. Tento rozbor nám dává jen tušit, jak obrovský byl Háchův rozhled po anglické literatuře. Když uvážíme, že nešlo o žádného profesionálního kritika, ale o „pouhého“ člena Zemského výboru mimořádného pracovního vytížení, nezbyvá než obdivovat jeho čínorodost. Jednalo se v podstatě o recenzi toho, co bylo v roce 1904 vydáno ve Velké Británii. Samozřejmě, že JUDr. Hácha nebyl tím, kdo by přečetl veškerou britskou literaturu. Spíše seznámil domácí čtenáře s kritikou britské literatury, jejímž autorem byl jeden z předních literárních historiků té doby, Edmund Gosse. Šlo vskutku o kritiku v pravém slova smyslu. „Děje se sice mnoho, ale událostí je málo... ...dnešní román je psán jen pro knižní trh, je nanejvýš čtivem pro široké vrstvy, ale není literaturou.“¹⁸¹ Avšak JUDr. Hácha sám obhajoval současné autory proti nemilosrdné kritice s tím, že až čas ukáže, co je kvalitní literatura. Nelze se stále jen obracet do minulosti a pouze v ní vidět staré ideály.

Co však JUDr. Háchu nejvíce zaujalo v literární tvorbě, byly biografie. Obdivoval, jak jejich autoři dokázali do detailu vykreslovat významné osobnosti, například bývalého premiéra Gladstona¹⁸². „Nejrůznější posudky shodly se v tom, že Morleyho Gladstone je jedna z největších biografií napsaných kdy jazykem anglickým, a to už něco znamená v literatuře, která měla Boswella, Lockharta, Foerstera a Carlyla, abych jen namátkou citoval. Gladstone našel biografa sebe hodného. Svou kritickou vlohou, mistrovstvím svého stylu, širým rozhledem, vlastní vynikající minulostí politickou (bylť členem posledního kabinetu Gladstonova), vykonanými již pracemi biografickými a svými intimními styky s Gladstonem

---

¹⁸¹ HÁCHA, Emil. *Pohledy do anglické literatury*. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 154.

¹⁸² William Ewart Gladstone (*29.12.1809-†19.5.1898)

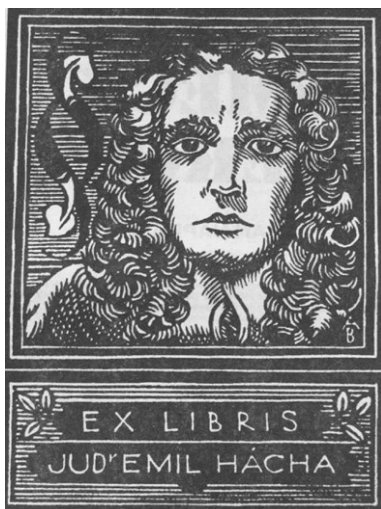

byl John Morley přímo predestinován k tomuto dílu, velikému výsledkem a velikému námahou, neboť Gladstone svému životopisci práci neusnadnil.¹⁸³

Zajímavostí je, že JUDr. Hácha ve své době referoval i o u nás tehdy ještě neznámém anglickém románovém hrdinovi Sherlocku Holmesovi. O této dnes již notoricky známé postavě detektivek tehdy uvedl: „Jedna z nejpoblárnějších figur románových v celé oblasti jazyka anglického jest rek většiny detektivních románů anglického lékaře Dra. Conana Doyle, důmyslný, všestranný a vždy vítězný detektiv-amateur Sherlock Holmes.“¹⁸⁴ JUDr. Hácha o něm psal v době, kdy: „...po delší pause objevil se v novém Doylevě románu, nazvaném *Pes rodiny Baskervillův*.“¹⁸⁵

Kromě britské literatury měl JUDr. Hácha přehled i o dění v jiných anglicky mluvících zemích. Díky tomu přišel s recenzí posmrtně vydané prozaické sbírky amerického autora F. R. Stocktona. Ve svém článku signovaném jako téměř vždy iniciálami „aa“ uvedl: „S Frankem R. Stocktonem zemřel jeden z předních představitelů soudobé krásné prósy americké a čelný pěstitel amerického typu literárního, tj. krátké povídky, vyrostlé na americké půdě dle potřeb amerického člověka, jenž ve svém rušném, shánivém životě nemá na literaturu mnoho času.“¹⁸⁶

JUDr. Hácha soudobým čtenářům zprostředkoval v týdeníku *Zvon* kromě recenzí různých prozaických děl i hodnocení americké poezie. Například přinesl krátké pojednání o Waltu Whitmanovi, zakladateli tzv. volného verše. Ostatně anglické literatury měl JUDr.

Obr. 13: Ex libris JUDr. Háchy

Hácha plnou knihovnu. Ta se skládala téměř z tisíce svazků jak děl odborných, tak i z krásné literatury. Všechny knihy ve své knihovně si nechal vázat do jednotné vazby stejně tak, jako to bylo populární v dřívějších staletích, aby pak jeho sbírka působila jednotně. Každý svazek si pak nechal vyzdobit ex libris, tedy malým ozdobným lístkem, který obsahoval nápis EX LIBRIS, JUDr. EMIL HÁCHA. Navrhl jej mladý grafik Antonín Burka¹⁸⁷ a byl na něm vyobrazen anglický soudce s parukou jako symbol spravedlnosti a z paragrafu vyrůstající lipové lístky jako symbol češství.

¹⁸³ HÁCHA, Emil. Pohledy do anglické literatury. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 155-156.

¹⁸⁴ HÁCHA, Emil. Sherlock Holmes. *Zvon*, roč. 2, 1902, s. 419.

¹⁸⁵ HÁCHA, Emil. Sherlock Holmes. *Zvon*, roč. 2, 1902, s. 419.

¹⁸⁶ HÁCHA, Emil. Frank R. Stockton - úmrtí. *Zvon*, roč. 2, 1902, s. 448.

¹⁸⁷ Antonín Burka (*1886 – †1947) grafik, který vystudoval architekturu na ČVUT. Později se specializoval právě na ex libris, které vytvářel zejména formou dřevorytu. Jeho sestra chodila do školy s Miladou Háchovou.

4.10. Básnická sbírka *Omyly a přeludy*

Není nijak překvapivé, že se právník a soudce zabýval odbornou literární činností. Do jisté míry je ale zarážející, že se věnoval i krásné literatuře a jejímu překládání. Naprosto pozoruhodné však je, že se JUDr. Emil Hácha zabýval i vlastní uměleckou tvorbou, a to navíc poezií. Je totiž autorem básnické sbírky *Omyly a přeludy*¹⁸⁸, která byla původně vydána v roce 1939, tedy v době, kdy již byl prezidentem Česko-Slovenska, pouze v padesáti exemplářích pro jeho přátele. Zejména z politických důvodů, byla tato sbírka vydána anonymně. Všichni její adresáti ji ale obdrželi osobně a logicky tedy věděli, kdo ji napsal. Nikdo jiný ji číst neměl. To je důvod, proč se o ní poměrně dlouho nevědělo. Dle přání Háchovy dcery Milady měly být tyto básně otištěny se jménem autora až po změně politických poměrů v Československu. Sám JUDr. Hácha v tiráži této básnické sbírky uvedl, že: „...jsou to lyrické záznamy o krátkých epizodách, roztroušených po okrajích dlouhé cesty životem. Nikdo v nich nehledej obraz skutečnosti. Lyrika má právo nadsazovati a spájeti zážitků s výmyslem. Podle přání autora, pro něž měl vážné důvody, má zůstat jméno jeho zatajeno.“¹⁸⁹

Básnická sbírka *Omyly a přeludy* tak vyšla poprvé i se jménem autora až po zásadních politických změnách, a to v roce 2001, o což se zasloužil především editor Jaromír Slomek. Pravdou sice je, že některé básně byly otištěny již dříve v historických publikacích nebo *Literárních novinách*, jako celek však sbírka vyšla právě až v novém tisíciletí.

Jedná se především o komorní apolitické básně, ve kterých JUDr. Emil Hácha vyznal lásku ke svojí ženě a také k přírodě. Básnická sbírka *Omyly a přeludy* byla tvořena JUDr. Emilem Háchou po několik desetiletí jeho života a obsahuje na padesáti třech stranách 38 básní, do kterých autor vtiskl vlastní niterné pocity.

Jde o procítěné dílko, které bylo kritikou přijato velmi kladně. Sám Jaromír Slomek o této sbírce napsal: „Když pročítáme Háchovu lyriku, máme pocit, jako by vznikla v jiné době než v časech svého zveřejnění. S autorem, jenž pomíjí směry a proudy moderní poezie, například poetismus či surrealismus, se vracíme kamsi k Jaroslavu Vrchlickému, k poetice lumírovské. Básnický jazyk je však dykovsky či macharovsky střídmý, bez ornamentů a rušivých archaismů. Snad tedy básně prošly poslední redakcí na sklonku třicátých let – pokud autor zařadil do sbírky i verše třicet, ba čtyřicet let staré. Řada motivů však naznačuje, že čteme také Háchovu tvorbu pozdní, pohled zralého muže, do něhož se může mladý pisatel

¹⁸⁸ Některé básně z této sbírky doprovázejí pro lepší vykreslení Háchovy osobnosti i text této práce.

¹⁸⁹ Tiráž básnické sbírky HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 2001.

stylizovat jen stěží... ...Tyto básně jsou tak jako tak součástí dějin české literatury, vycházejí z jejích tradic, jsou poučeny vývojem české moderní poezie od Máchy po Březinu. Jsou příliš literárně silné, než aby mohly být považovány jen za privátní rozmar jednoho veřejného činitele. A současně nejsou tak převratné, aby se kvůli tomuto nálezu musel přepisovat literární dějepis.¹⁹⁰

Umělecké sklony v Háčově rodu, pomineme-li jeho samotného, nejsou úplně neobvyklé. Lze zde najít několik dalších umělců. Patří mezi ně například synovec a neteř budoucího prezidenta - architekt Kamil Roškot a malířka Anna Rošková. Dalším umělcem byl i Háchův bratranec Emil Pauer, kterého jako básníka objevil Jaroslav Vrchlický.

---

¹⁹⁰ SLOMEK, Jaromír. Neznámý básník a překladatel. In RUBÍN, Jirí. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 101 - 102.

5. Závěr

Tato práce dokládá, že třetí prezident Československa JUDr. Emil Hácha nebyl po celý svůj dlouhý život pouze hlavou státu, jak jej dnes většina lidí zná. Spíše naopak. Funkce prezidenta Česko-Slovenska, resp. státního prezidenta Protektorátu Čechy a Morava nebyla zdaleka vrcholem jeho kariéry. Tehdy už byl jednoznačně za zenitem svých možností a schopností. Jeho život a dílo předcházející roku 1938 však stojí za poznání. Je až s podivem o jak všestranného člověka se jednalo. Byl jedinečným právníkem, soudcem, překladatelem i umělcem. Současná veřejnost na objevení plasticky vykreslené osobnosti JUDr. Emila Háchy stále čeká. Přesto, že o něm po roce 1989 vyšlo několik poměrně rozsáhlých publikací, žádná se s výjimkou Machálkova *Prezidenta v zajetí* jeho předprezidentským obdobím téměř nezabývá. A tak jsou stále rozebírány pouze jeho politické činy.

Přítom JUDr. Emil Hácha byl člověkem, který ve svém oboru vysoko vynikal nad své současníky. První republika v něm měla odborníka evropského formátu. Jednoznačně nešlo o proněmeckého kolaboranta. Vždy byl naopak vlastencem, jeho češství vyplývá například z kritiky rakouské veřejné správy, když odmítal krajské zřízení, které by vedlo k potlačení české samosprávy. Byl i v Zemském výboru Království českého – vrcholné instituci české samosprávy a obdivoval Zemskou jubilejní výstavu v roce 1895, nad kterou se přímo rozplýval. O jeho češství tak nemůže být pochyb.

Tato práce sice obsahuje některé popisné pasáže zabývající se původem JUDr. Háchy, jeho rodinným zázemím a kariérou. Žádná z životopisných prací se však bez takovýchto popisů neobejde. Bez nich by nebylo možné si udělat představu, o jakou osobnost se jednalo. Vždy je nutné mít na zřeteli, z jakých podmínek pocházel, jak žil a čeho dokázal. Popis původu či rodinného zázemí samozřejmě není jádrem této práce. Tím je částečně seznámení s jeho kariérou a profesními úspěchy zejména u Nevyššího správního soudu, a dále rozbor jeho literární činnosti, ať už vědecké, tak i umělecké, přičemž mezi literární činnost vědeckou je zařazena i jeho rozhodovací činnost u Nejvyššího správního soudu. Toto zařazení do kategorie literární činnosti je vzhledem ke kvalitě Háchových judikátů plně odpovídající.

Předpokladem této práce je, že každý její čtenář zná JUDr. Emila Háchu z jeho prezidentského období. Pokud jej nezná, tak by se s ním měl co nejrychleji seznámit. Čtenář je pak touto prací přímo konfrontován ve svých názorech na JUDr. Háchu, s jeho životem a úspěchy, které až tak známé nejsou. Tato rigorózní práce tak má čtenáři umožnit vytvořit si vlastním kritickým uvažováním co nejobjektivnější představu o JUDr. Háchovi.

Snahou autora této práce prezentovanou již v jejím úvodu však bylo i to, pokusit se odhalit v literární činnosti JUDr. Háchy a zejména v té nejspecifičtější, judikatuře, jeho osobnost. K tomu je nutné dodat, že samozřejmě již nemáme k dispozici veškerá rozhodnutí, která JUDr. Hácha vydal, máme však něco jiného. Zajímavé je totiž to, že některá svá rozhodnutí JUDr. Emil Hácha sám okomentoval. Právě tyto komentáře mají daleko větší vypovídací hodnotu než sama rozhodnutí.

Tato práce nepřináší nějaký statistický výčet veškerých Háchových rozhodnutí, ale na jejich reprezentativním vzorku odhaluje osobnost samotného soudce. Ze začátku bylo otázkou, zde se v soudních rozhodnutích může vůbec osobnost soudce projevit. Rozhodnutí totiž mohou být pouze strohou odlidštěnou aplikací zákonů. Tato práce však ukázala, že JUDr. Hácha svou osobnost při rozhodovací činnosti projevoval. Jeho postoje se pak zrcadlí i v tom, jak se svými rozhodnutími následně pracoval. Dva nálezy, které osobně považoval z určitých důvodů za významné, publikoval se svými komentáři i mimo oficiální sbírku nálezů Nejvyššího správního soudu, aby je přiblížil širší odborné veřejnosti.

První z komentovaných rozhodnutí se zabývá právní subjektivitou Karlovy univerzity, jejích jednotlivých fakult a učitelských sborů. Druhé pak podstatou majetku věnovaného k bohoslužebným účelům římskokatolické církve. Tímto výběrem JUDr. Hácha naznačil, ke kterým institucím měl největší vztah. Na Karlově univerzitě vystudoval a následně i přednášel a zkoušel. Římskokatolická církev jej provázela po celý život. Byl člověkem silně věřícím, vychovaným v katolických ideálech. Bez částí této práce zabývajících se více popisně životem JUDr. Háchy bychom tuto souvislost jen těžko objevili. Zejména vztah k římskokatolické církvi byl pro JUDr. Emila Háchu v jeho životě určující. Posuzovaná otázka užívání katolických kostelů jinými církvemi pro něj byla jistě velmi osobní.

Sám JUDr. Hácha nebyl spokojen, jak se Československo vypořádalo, respektive nevypořádalo s římskokatolickou církví. Kvůli tomu cítil jakýsi dluh státu vůči katolíkům. Není tak úplně překvapující, že ve svém nálezu rozhodl, že v katolických kostelech, i když jsou v majetku obce, může obec umožnit církevní obřady jiným církvím pouze se souhlasem římskokatolické církve. Z tohoto jednoho případu není možné vyvodit jakoukoliv zaujatost JUDr. Háchy ve prospěch římskokatolické církve. Nedá se totiž tvrdit, že jeho rozhodnutí nebylo správné. Nemáme ani žádná jiná jeho rozhodnutí, která by se věnovala římskokatolické církvi. Co je však zcela nepochybné, je to, že otázka římskokatolické církve pro něj byla natolik důležitá, že mu toto rozhodnutí stálo za podrobné okomentování a publikování. V tomto se zcela jasně projevil soudcův životní postoj.

Kromě zdůvodnění výběru konkrétních rozhodnutí určených pro okomentování stojí za upozornění i Háchův styl psaní. Zde se opět plně projevuje osobnost soudce. Přestože komentáře nálezů Nejvyššího správního soudu jsou určené pro odbornou právní veřejnost, jsou velmi čtivé. Ať už bylo Háchovo literární nadání vrozené, nebo jej nabyl četbou jiných literárních prací, je nepopíratelné, že se projevoval jako pokročilý literát. Jistě měl po kom zdědit svůj talent. Z této práce víme, že Háchovi předci patřili mezi vesnickou inteligenci, písmáky, a často se jednalo o rychtáře. Na druhou stranu víme i to, že JUDr. Hácha miloval četbu. V mládí se věnoval krásné literatuře, přičemž nepohrdl ani náročnější klasickou četbou. V pozdějším věku se zaměřil na odborné právní práce a byl našim největším znalcem anglické judikatury. Je tedy možné, že si svůj prvotřídní styl osvojil na základě této znalosti práce anglických kolegů.

JUDr. Emil Hácha strukturoval svá rozhodnutí a jejich komentáře logicky a věcně. Začínal vždy historickým kontextem, uvedl, které zákony danou problematiku řeší a neopomněl poukázat na dřívější judikaturu. Jeho texty jednoznačně dokládají, že se velmi živě zajímal o právní dějiny. Při psaní textu postupoval tak, jak se zřejmě ubíraly jeho myšlenky při rozboru případu. I když jeho texty byly většinou určené pouze úzké vrstvě odborníků, strukturoval je velmi čtivě. Uvedl, kudy směřovaly jeho myšlenky, a když se tato cesta ukázala jako slepá, tak jasně zdůvodnil, proč takto nelze pokračovat. Hned ale začal hledat nový způsob řešení. Takových odboček do slepých zákoutí prošel vždy poměrně velké množství, než našel konečný výsledek. Pokud řešení nevyplývalo z platného práva, obrátil se na pomoc do historie, k nálezům Nejvyššího správního soudu, i Nejvyššího správního soudu ve Vídni, jejichž byl znalcem. Mnohokrát musel definice nejasných pojmů vytvářet sám, což přiznával.

Při svém rozhodování byl JUDr. Emil Hácha konzervativce. Připouštěl sice nové názory spojené s překotným společenským vývojem, a byl o nich ochoten diskutovat. Na druhou stranu však zastával zásadu právní jistoty a s ní spojenou zásadu legitimního očekávání. Velice mu záleželo na zachování jednotnosti judikatury. Věděl sice, že rozhodnutí soudu u nás nejsou pramenem práva jako v anglosaském právním prostoru, ale i tak pro něj byl každý jednotlivý případ vodítkem pro rozhodování v jiném obdobném případě. Proto pro něj byla každá kauza stejně důležitá. Zejména těsně po vzniku Československa a vytvoření jeho Nejvyššího správního soudu si uvědomoval, že svými rozhodnutími vytváří základ pro rozhodování budoucích generací. V tomto se u něj plně projevil vliv anglosaského práva. Přes jeho konzervativní založení, byl jeho způsob práce a rozhodování velice moderní.

JUDr. Hácha svou práci dělal maximálně svědomitě. Nikdy nehledal cestu, jak se vyhnout rozhodnutí ve věci samé. Nešlo mu o to, mít případ co nejrychleji a nejjednodušeji ze stolu. Každou věc procházel do celé její hloubky a zabýval se i jejími mimoprávními aspekty. Často se tak u něj objevuje i tzv. obiter dictum, kde se nad rámec rozhodnutí ve věci samé zabývá i sociálními a emocionálními aspekty případu.

Kromě projevu osobnosti JUDr. Emila Háchy v jeho rozhodovací činnosti, je možné objevit jeho charakterové rysy i v jeho dalších literárních pracích. JUDr. Hácha v nich projevil svou svědomitost, konzervatismus, vyznávání křesťanských hodnot, smysl pro spravedlnost, oddanost, zodpovědnost, pracovitost, hloubavost, kritičnost, objektivitu a smysl pro ironii. Dále projevil své české vlastenectví, odpor k nacismu, komunismu a pruskému militarismu, a naopak obdiv k anglosaskému právu a krásné literatuře. Nejvíce se pak čtenáři otevřel ve svých básních, které jsou emocionálním niterným vyjádřením hlubokého vztahu k manželce a přírodě.

Tato práce v žádném případě nemohla postihnout všechny aspekty života JUDr. Emila Háchy v době před nástupem do prezidentského úřadu. Zaměřila se na vrchol jeho kariéry u Nejvyššího správního soudu a hlavně na jeho literární činnost s důrazem na projev jeho osobnosti v ní. Do budoucna by bylo zajímavé prozkoumat i jeho působení v kuratoriu Národní galerie a v dalších institucích. To by umožnilo například zjistit, zda měl nějaký faktický vliv na výběr některých konkrétních uměleckých děl do jejich sbírek. Jazykovědně by bylo možné i rozebrat uměleckou kvalitu jeho překladů *Příběhů z Indie* nebo *Třech mužů ve člunu*. To už jsou však náměty pro bádání v poněkud jiné oblasti než je ta právní.

Nakonec však vždy každá práce o JUDr. Háchovi musí skončit jeho prezidentkou funkcí. Nebýt jí, tak bychom se jím pravděpodobně dnes nezabývali. A nebýt jí, tak by dnes nešlo o jednu z kontroverzních osobností našich dějin. JUDr. Háchu v jeho prezidentském období přesně vystihl jeho současník básník a novinář Karel Horký, když ho jednou vzácně zastihl, jak později napsal, v náladě hovorné, „...kdy srdce, byť skryté v byrokratických prsou (estét Hácha vskutku byl byrokrat, k tomu ještě vídeňské školy), nemůže dobře snést svou osamělost a samo se otvírá, kdy z člověka i vysoko postaveného mluví pojednou jenom člověk.“¹⁹¹

Muž, jehož skvostná životní dráha byla u konce, vzal na sebe ještě jedno břímě. V prezidentském úřadu se však snažil praktikovat se svými nejbližšími spolupracovníky politiku ochrany národa. Své osobní jméno i čest tak obětoval alespoň pro záchranu několika

---

¹⁹¹ HORKÝ, Karel. Rozhovor s doktorem Emilem Háchou. *Tvar*, roč. 6, č. 16, 1995, s. 14.

konkrétních lidských životů. Za tento svůj přístup byl později označen jako „prezident zachránitel“.

A tak, jak je celá tato práce doprovázena úryvky z básnické sbírky JUDr. Emila Háchy *Omyly a přeludy*, tak je i zakončena částí jeho básně *Slza*.

„Osud je, dítě, zlý ironik,
perlivou číši mi nalil,
výsměchu jeho jsem neunik,
číši mou hned zase zkalil.

Beznaděj, dítě, je hořký druh,
beznaděj sestra je smrti,
jedna mne sevřela ve svůj kruh,
druhá mne nazítří zdrtí.

Všichni tři spolu mi v patách jdou,
Stín jejich padá v mé dráhy,
Nesmím již dívat se za tebou,
Pohled jen cítím tvůj vlahý.

Konce mé cesty mi kyne již,
Myšlenky bloudí mi zmateně,
Tajnou však slzu tvou – nevidíš? –
Na zlaté nesu si patěně.¹⁹²

Obr. 13: Vlastnoruční podpis JUDr. Emila Háchy

---

¹⁹² Báseň *Slza*. In HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 2001, s. 22.

6. Seznam pramenů, literatury a příloh

Prameny

Archiválie

Archiv Národního muzea, fond Emil Hácha.

Národní archiv, fond Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951.

Právní normy

Ústavní zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny, ze dne 23. listopadu 1938.

Ústavní zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi, ze dne 23. listopadu 1938.

Zákon č. 3/1918 Sb., o Nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů, ze dne 2. listopadu 1918.

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

Zákon č. 164/1937 Sb., o Nejvyšším správním soudu, ze dne 16. června 1937.

Články

BASS, Eduard. Třetí president: Muž práva. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 1.

ČÁCHA, Václav. Budějovický student Emil Hácha. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha: Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice: Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 48-51.

Dnes volba třetího presidenta republiky. *České slovo*, 30.11.1938, s. 1.

Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

Hácha dostal desku. *Rudé právo*, 26.6.1995, s. 1, 2.

- HÁCHA, Emil. Demokracie a její nepřátelé. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 19.
- HÁCHA, Emil. Dohled vyšších instancí samosprávných k hospodářství okresů a obcí. In *Hospodářství okresů a obcí: Přednášky samosprávného kursu pro funkcionáře a úředníky okresní a obecní o hospodářství okresním a obecním, jež ve dnech 11.-15. května 1914 pořádaly v Praze společně Svaz českých okresův a Svaz českých měst.* Praha: Pražské akciové tiskárny, 1915, s. 103-135.
- HÁCHA, Emil. Dr. Václav Škarda. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 4, 1912, s. 122-126.
- HÁCHA, Emil. Frank R. Stockton - úmrtí. *Zvon*, roč. 2, 1902, s. 448.
- HÁCHA, Emil. Krise Nejvyššího správního soudu. *Parlament*, roč. 7, čís. 1, 1928, s. 2-5.
- HÁCHA, Emil. Mé vzpomínky na Josefa Stupeckého. In SOMMER, Otakar. *Josef Stupecký: In memoriam*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1928, s. 9-12.
- HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud, vzpomínky na jeho zřízení i dnešní stav. *Právník*, roč. 67, 1928, s. 587-593.
- HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 5-21.
- HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o užívání kostelů katolických jinými církvemi. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 3, 1923, s. 97-102.
- HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 295-307.
- HÁCHA, Emil. O stavebním konsensu. *Správní obzor*. Praha: Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 1, 1909, s. 261-277, 341-361, 381-399.
- HÁCHA, Emil. O zestraničtěném úřednictvu. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 19.
- HÁCHA, Emil. Pohledy do anglické literatury. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 154-160.
- HÁCHA, Emil. Poznámky k novému zákonu o nejvyšším správním soudě. In *Právní prakse: Měsíčník československých právníků*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 1-7.
- HÁCHA, Emil. *Předmluva*. In BOHÁČEK, Miroslav. *Otakar Sommer: K prvému výročí jeho smrti*. Turnov: Müller a spol., 1941, s. 7-10.

- HÁCHA, Emil. Rozhledy po cizím zákonodárství. *Správní obzor*. Praha: Klub Koncepčního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 113-117, 259-263.
- HÁCHA, Emil. Soudnictví ochranou demokracie. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 20-21.
- HÁCHA, Emil. Sherlock Holmes. *Zvon*, roč. 2, 1902, s. 419.
- HÁCHA, Emil. Úvahy bývalého správního soudce. In *Politika, právo, správa, hospodářství: Výběr článků z časopisu Prager Archiv für Recht, Verwaltung und Wirtschaft 1943-1944*. Praha, 1944, s. 17-21.
- HÁCHA, Emil. Vládní studie o reformě vnitřní správy. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 261-273.
- HÁCHA, Emil. Zákon a soudce. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938, s. 18.
- HÁCHA, Emil. Záruky právnosti ve veřejné správě anglické. In HEXNER, Ervín. Pocta k šedesiatym narodeninám Dr. Karla Laštovku. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 1936, s. 104-111.
- HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha: Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narodenin*. České Budějovice: Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 34-40.
- HAVELKA, Jiří. Účast právnických expertů při jednání se sudetoněmeckou stranou v červnu 1938. *Právník*, roč. 77, 1938, s. 461-494.
- HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, roč. 72, č. 189, s. 5.
- JOACHIM, Václav. Dr. E. Hácha jako právník. *Lidové noviny*, 1.12.1943, s. 1.
- Nejvyšší soudce presidentem republiky. *Venkov*, 1.12.1938, s. 2.
- President Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. *Národní listy*, 2.8.1925, s. 1.
- Prezident republiky zvolen: Dr. Emil Hácha v čele státu. *Lidové noviny*, 1.12.1938 Ráno, s. 1.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. K presidentské volbě. *Lidové noviny*, 27.11.1938, s. 2.
- Ulevilo se Nejvyššímu správnímu soudu? *Lidové Noviny*, 24.10.1937, s. 2.
- Ze života presidenta republiky Dr. Háchy. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 6.
- ZEIS, Egon. První prezident Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Právník*, roč. 71, 1932, s. 387-391.

Monografie

- České Budějovice v pamětech Josefa Šusty*. Blühmovi Dagmar a Josef. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2004. 145 s. ISBN 80-86559-35-1.
- FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky I*. Brno: Atlantis, 1994. 475 s. ISBN 80-7108-071-3.
- HÁCHA, Emil. *O krajských zastupitelstvech: se zvláštním zřetelem k poslední vládní osnově o zřízení krajských zastupitelstev v Království českém*. Praha: Politika, 1911. 16 s.
- HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha: Primus, 201. 53 s. ISBN 80-86207-28-5.
- HÁCHA, Emil. *Správní soudnictví*. Brno: Rudolf M. Rohrer, 1936.
- HÁCHA, Theodor Josef. *Náš rod*. Praha: Č.A.T., 1943. 7 s.
- KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portréty*. Praha: Fr. Borový, 1934. 538 s.
- KLIMENT, Josef. *Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1939. 8 s.
- Nejvyšší správní soud: Komentář k zákonu č. 164/1937 Sb., o nejvyšším správním soudě, ze dne 16. července 1937*. Uspořádal RÁDL, Zdeněk. Praha: Československý kompas, 1937. 248 s.
- Nejvyšší správní soud : Normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury býv. správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Uspořádal RÁDL, Zdeněk. Praha: Československý kompas, 1933. 504 s.
- PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha: Orbis, 1938. 42 s.
- Pan president k národu: Výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou*. Svazek I. Praha: Propagační knižnice národního souručenství, 1940. 32 s.
- Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Emila Háchy*. Redigoval HOETZEL, Jiří. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského, 1932. 324 s.
- SEKANINA, František. *Dr. Emil Hácha*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1943. 16 s.
- Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932. 1202 s.

- Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934. 960 s.
- Slovník veřejného práva československého*. Svazek IV. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1938. 995 s.
- ŠUSTA, Josef. *Léta dětství a jinošství*. Praha: Melantrich, 1947. 198 s.
- VOTOČKOVÁ - LAUERMANNOVÁ, Olga. *Dr. Emil Hácha: Poslední události*. Praha: Pražské akciové tiskárny, 1939, 45 s.

Literatura

Články

- HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 85 - 88.
- HORKÝ, Karel. Rozhovor s doktorem Emilem Háchou. *Tvar*, roč. 6, č. 16, 1995, s. 14-15.
- KVAČEK, Robert. Prezident druhé republiky. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 63 - 67.
- MACHÁLEK, Vít. Životní příběh Emila Háchy. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 15 - 34.
- PASÁK, Tomáš. V souvislosti s Háchou... *Tvar*, roč. 4, č. 29-30, 1993, s. 9.
- PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 59 - 62.
- RUBÍN, Jiří. Dluh zapomenutému státníku. *Katolický týdeník*, roč. 4, č. 48, 1993, s. 8.
- SLOMEK, Jaromír. Neznámý básník a překladatel. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008, s. 100 - 102.

Monografie

- JUNEK, Václav. *Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest: Fakta o životě a osudu nejspornější osobnosti českých moderních dějin*. Praha: Petrklíč, 2013. 261 s. ISBN 978-80-7229-368-1.
- KROUPA, Vlastislav. *Český antifašismus a odboj*. Praha: Naše vojsko, 1988. 558 s.
- KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha: Themis, 1995. 221 s. ISBN 80-85821-30-3.
- MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí: Život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha: Regulus, 1998. 370 s. ISBN 80-901564-6-0.
- PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: 1938-1945*. Praha: Rybka Publishers, 2007. 445 s. ISBN 978-80-87067-04-8.
- PSŮTKOVÁ, Zdeňka, VAHALA, Zdeněk. *I nám vládli nemocní?: Naši první prezidenti očima medicíny*. Praha: Práh, 1992. 142 s. ISBN 80-900835-8-7.

Webové stránky

- Část rozhlasového projevu Ing. Theodora Háchy ze 30. listopadu 1943 k 5. výročí volby dr. Emila Háchy prezidentem [online]. [cit. 17. listopadu 2014]. Dostupné na <<http://www.ustrcr.cz/data/mp3/audioarchiv/pata-volba-hachy/03-theodor-hacha.mp3>>.
- MAZANEC, Michal. *Nejvyšší správní soud. Historie* [online]. [cit. 17. listopadu 2014]. Dostupné na <<http://www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174>>.

Přílohy

Obr. 1 je fotografie pořízená autorem práce v Trhových Svinech roku 2010.

Obr. 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, byly publikovány ve sborníku: *Jihočech Emil Hácha: Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice: Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942.

- Obr. 4** je fotografie pořízená autorem v blízkosti Černé věže v Českých Budějovicích roku 2010.
- Obr. 7** byl publikován ve sborníku: RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*, Praha: Věrité, 2008,
- Obr. 12** byl publikován jako obrazová příloha v monografii: PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: 1938-1945*. Praha: Rybka Publishers, 2007.
- Obr. 13** byl publikován v článku: PASÁK, Tomáš. V souvislosti s Háchou... *Tvar*, roč. 4, č. 29-30, 1993, s. 9.
- Obr. 14** použit z Wikipedia. The Free Encyclopedia [online]. [cit. 17. listopadu 2014]. Dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Emil_Hacha_signature.svg>.

7. Abstrakt práce v českém a anglickém jazyce

Po základním přehledu rodinného zázemí a profesní kariéry je čtenář postupně seznamován s literární činností JUDr. Emila Háchy, v celé její šíři. Na základě rozboru vědecké i umělecké literární činnosti jsou pak odhalovány mnohdy překvapující rysy osobnosti našeho třetího prezidenta. Tato zjištění má čtenář možnost konfrontovat se svými znalostmi o JUDr. Háchovi. Je třeba zdůraznit, že v této práci je rozebírána jeho činnost v období, kdy o ní a jejím obsahu mohl ještě sám svobodně rozhodovat. To je totiž velký rozdíl proti jeho projevům na sklonku života, kdy byla jeho vůle ovlivněna politickou situací a také duševní nemocí.

After a basic overview of family background and career, the reader is step by step introduced to literary activities of JUDr. Emil Hácha in its entirety. By analyse of scientific and artistic literary activities are detected often surprising personality traits of our third president. Reader has an opportunity to confront these findings with his knowledge about JUDr. Hácha. It must be accented that it analyzes his activities in the period when he could still freely decide about its content. That is a significant difference against his late life manifestations, when his will was influenced by the political situation, as well as mental illness.

8. Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce

Judikatura Nejvyššího správního soudu

JUDr. Emil Hácha

Nejvyšší správní soud

První republika

Správní právo

Správní soudnictví

Veřejné právo

Judicature of the Supreme Administrative Court

JUDr. Emil Hácha

The Supreme Administrative Court

First republic

Administrative law

Administrative justice

Public law